

OPĆINA BRELA PROSTORNI PLAN UREĐENJA

REPUBLIKA HRVATSKA
SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA – OPĆINA BRELA

BRELA

PROSTORNI PLAN UREĐENJA OPĆINE

Županija/Grad Zagreb SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA	Općina/Grad OPĆINA BRELA		
Naziv prostornog plana: PROSTORNI PLAN UREĐENJA OPĆINE BRELA			
		Pravna osoba/tijelo koje je izradilo plan: URBANISTIČKI INSTITUT HRVATSKE d.d. Frane Petrića 4, 10000 Zagreb • tel - 01/4 804 300 • fax 01/4 812 708	
Mjerilo kartografskog prikaza: -	Odgovorni voditelj: Tito Kosty, dipl.ing.arh. (do 30. 12. 2007.)	Odgovorni voditelj: Lidija Škec, dipl.ing.arh. (od 31. 12. 2007.)	Odgovorna osoba: mr.sc. Ninoslav Dusper, dipl.ing.arh.
Godina izrade: 2008.	Stručni tim u izradi plana:		MP
Broj elaborata: 1247	Suradnici:		
Broj radnog naloga: 9863	prof. dr.sc. Matko Bogunović mr.sc. Rafaela Kovačević Pašalić Ivan Šošić, dipl.ing.el. mr.sc. Zoraida Demori Staničić Branimir Šaban, dipl.ing.geol. Zvonko Blagus, dipl.ing.geol.		
Odluka predstavničkog tijela o donošenju plana (službeno glasilo): Službeno glasilo Općine Brela "Glasnik" 1/08	Odgovorna osoba: Ivica Carević	Istovjetnost s izvornikom ovjerava. (ime, prezime, potpis)	Predsjednik predstavničkog tijela: Viktor Puljak
Javni uvid održan od: 10. travnja 2007. do: 24. travnja 2007. Javna rasprava (datum objave): Slobodna Dalmacija, 31. ožujka 2007. Suglasnost Ureda državne uprave u Splitsko-dalmatinskoj županiji na plan prema članku 24. Zakona o prostornom uređenju [NN 30/94, 68/98, 61/00, 32/02, 100/04] u svezi s člankom 325. Zakona o prostornom uređenju i gradnji [NN 76/07] broj suglasnosti klasa: 350-02/07-01/00044/RBS datum: 12. studenog 2007. Suglasnost Ministarstva zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva na plan prema članku 45a. Zakona o prostornom uređenju [NN 30/94, 68/98, 61/00, 32/02, 100/04] u svezi s odredbom članka 325. Zakona o prostornom uređenju i gradnji [NN 76/07] broj suglasnosti klasa: 350-02/07-04/208 datum: 19. ožujka 2008. Program mjera za unapređenje stanja u prostoru (službeno glasilo): Službeno glasilo Općine Brela "Glasnik" 4/05	Pečat tijela odgovornog za provođenje javne rasprave: MP	Pečat nadležnog tijela: MP	Pečat predstavničkog tijela: MP

NOSITELJ IZRADE PLANA OPĆINA BRELA

Predsjednik Općinskog vijeća Viktor Puljak
Predsjednik Općinskog poglavarstva Ivica Carević

STRUČNI IZRAĐIVAČ PLANA URBANISTIČKI INSTITUT HRVATSKE, d.d.

Direktor mr.sc. Ninoslav Dusper, dipl.ing.arh.

Odgovorni voditelj Tito Kosty, dipl.ing.arh.
(do 30. 12. 2007.)

Odgovorni voditelj Lidija Škec, dipl.ing.arh.
(od 31. 12. 2007.)

Voditelj izrade plana Lovorka Sviben, dipl.ing.arh.

Stručni tim u izradi plana Tito Kosty, dipl.ing.arh.
Lovorka Sviben, dipl.ing.arh.
Tihomir Viderman, dipl.ing.arh.
Marina Kolač, aps.arh.
Maja Barlović, aps.arh.
Mladen Kardum, ing.građ.
Laura Vitasović-Vojnić, dipl.ing.građ.
Marija Babić, ing.građ.
Dean Vučić, ing.geod.

Suradnici Vrednovanje tala

prof. dr.sc. Matko Bogunović

Demografija

mr.sc. Rafaela Kovačević-Pašalić

Elektroenergetika

Ivan Šošić, dipl.ing.el.

Konzervatorska podloga Ministarstvo kulture

Uprava za zaštitu kulturne baštine

Konzervatorski odjel Split

mr.sc. Zoraida Demori Staničić,

viši inspektor kulturnih dobara

Inženjerskogeološka podloga Institut za geološka istraživanja

Zavod za hidrogeologiju i inženjersku geologiju

Branimir Šaban, dipl.ing.geol.

Zvonko Blagus, dipl.ing.geol.

SADRŽAJ

A. TEKSTUALNI DIO

I. OBRAZLOŽENJE	I-1
1. POLAZIŠTA	I-3
1.1. Položaj, značaj i posebnosti područja općine Brela u odnosu na prostor i sustave Splitsko-dalmatinske županije i države	I-3
1.1.1. Osnovni podaci o stanju u prostoru	I-4
1.1.2. Prostorno razvojne i resursne značajke	I-6
1.1.3. Planski pokazatelji i obveze iz dokumenata prostornog uređenja šireg područja i ocjena postojećih prostornih planova	I-62
1.1.4. Ocjena stanja, mogućnosti i ograničenja razvoja u odnosu na demografske i gospodarske podatke te prostorne pokazatelje	I-67
2. CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA I UREĐENJA	I-75
2.1. Ciljevi prostornog razvoja županijskog značaja	I-75
2.1.1. Razvoj gradova i naselja posebnih funkcija i infrastrukturnih sustava	I-75
2.1.2. Racionalno korištenje prirodnih izvora	I-75
2.1.3. Očuvanje ekološke stabilnosti i vrijednih dijelova okoliša	I-76
2.2. Ciljevi prostornog razvoja općinskog značaja	I-77
2.2.1. Demografski razvoj	I-77
2.2.2. Odabir prostorno razvojne strukture	I-78
2.2.3. Razvoj naselja, društvene, prometne i komunalne infrastrukture	I-79
2.2.4. Zaštita krajobraznih i prirodnih vrijednosti i posebnosti i kulturno-povijesnih cjelina	I-81
2.3. Ciljevi prostornog uređenja naselja na području općine	I-83
2.3.1. Racionalno korištenje i zaštita prostora	I-83
2.3.2. Utvrđivanje građevinskih područja u odnosu na postojeći i planirani broj stanovnika, gustoću stanovanja, izgrađenost, iskorištenost i gustoću izgrađenosti, obilježja naselja, vrijednosti i posebnosti krajobraza, prirodnih i kulturno-povijesnih cjelina	I-84
2.3.3. Unapređenje uređenja naselja i komunalne infrastrukture	I-86
3. PLAN PROSTORNOG UREĐENJA	I-87
3.1. Prikaz prostornog razvoja na području općine Brela u odnosu na prostornu i gospodarsku strukturu Splitsko-dalmatinske županije	I-87
3.2. Organizacija prostora i osnovna namjena i korištenje površina	I-88
3.2.1. Iskaz prostornih pokazatelja za namjenu površina	I-90

3.3. Prikaz gospodarskih i društvenih djelatnosti	I-93
3.4. Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora	I-95
3.4.1. Iskaz površina za posebno vrijedna i/ili osjetljiva područja i prostorne cijeline	I-96
3.4.2. Uvjeti korištenja - Prirodna baština	I-96
3.4.3. Uvjeti korištenja - Kulturna dobra	I-99
3.4.4. Uvjeti korištenja - Područja posebnih ograničenja u korištenju	I-111
3.4.5. Područja primjene posebnih mjera uređenja i zaštite	I-112
3.5. Razvoj infrastrukturnih sustava	I-113
3.5.1. Prometni infrastrukturni sustav	I-113
3.5.2. Energetski sustav	I-118
3.5.3. Vodnogospodarski sustav	I-119
3.6. Postupanje s otpadom	I-122
3.7. Sprječavanje nepovoljna utjecaja na okoliš	I-123

II. ODREDBE ZA PROVOĐENJE **II-1**

OPĆE ODREDBE **II-3**

1. UVJETI ZA ODREĐIVANJE NAMJENA POVRŠINA NA PODRUČJU OPĆINE BRELA **II-11**

1.1. Površine naselja	II-11
1.2. Površine izvan naselja za izdvojene namjene	II-12
1.3. Poljoprivredne površine	II-14
1.4. Šumske površine	II-14
1.5. Ostalo poljoprivredno tlo, šume i šumsko zemljište	II-14
1.6. Vodne površine	II-15

2. UVJETI ZA UREĐENJE PROSTORA **II-16**

2.1. Građevine od važnosti za Državu i Splitsko-dalmatinsku županiju	II-16
2.2. Građevinska područja naselja	II-17
2.2.1. Opće odredbe ili kriteriji za korištenje izgrađenog i neizgrađenog dijela područja	II-17
2.2.2. Građevine stambene namjene	II-21
2.2.2.1. Vile	II-22
2.2.2.2. Obiteljska kuća	II-23
2.2.2.3. Stambene građevine	II-24
2.2.2.4. Višestambene građevine	II-28
2.2.2.5. Stambeno-poslovne građevine i poslovno-stambene građevine	II-29
2.2.2.6. Udaljenost građevina stambene namjene od granica građevnih čestica	II-31

2.2.2.7.	Pomoćne građevine, manje građevine gospodarsko-obrtničke namjene i poljoprivredne gospodarske građevine u funkciji osnovne građevine stambene namjene	II-32
2.2.2.8.	Arhitektonsko oblikovanje građevina stambene namjene (vile, obiteljska kuća, stambene građevine, višestambene građevine, stambeno-poslovne građevine, poslovno-stambene građevine) i ostalih građevina na građevnoj čestici stambene namjene	II-34
2.2.2.9.	Uređenje građevnih čestica građevina stambene namjene (vile, obiteljska kuća, stambene građevine, višestambene građevine, stambeno-poslovne građevine, poslovno-stambene građevine)	II-35
2.2.3.	Građevine javne i društvene namjene	II-36
2.2.4.	Građevine gospodarske namjene	II-41
2.2.5.	Građevine ugostiteljsko-turističke namjene u građevinskom području naselja	II-43
2.2.6.	Građevine infrastrukturne i komunalne namjene	II-47
2.2.7.	Montažne građevine	II-48
2.2.8.	Rekonstrukcije u građevinskim područjima naselja	II-48
2.3.	Izgrađene strukture izvan naselja	II-50
2.3.1.	Građevinska područja izvan naselja za izdvojene namjene	II-50
2.3.1.1.	Poslovna namjena	II-51
2.3.1.2.	Ugostiteljsko-turistička namjena	II-54
2.3.1.3.	Javna i društvena namjena	II-56
2.3.1.4.	Športsko-rekreacijska namjena	II-58
2.3.1.5.	Posebna namjena	II-59
2.3.2.	Građevine izvan građevinskog područja	II-60
2.3.2.1.	Zatečene građevine izvan građevinskog područja	II-60
2.3.2.2.	Planiranje izgradnje izvan građevinskog područja	II-60
2.3.2.3.	Građevine infrastrukture	II-61
2.3.2.4.	Stambene i poljoprivredne gospodarske građevine u funkciji obavljanja poljoprivredne djelatnosti	II-61
2.3.2.5.	Građevine u funkciji gospodarenja šumama, planinarski domovi, skloništa i vidikovci	II-64
2.3.2.6.	Građevine rekreacijske namjene	II-65
3.	Uvjeti smještaja gospodarskih djelatnosti	II-66
3.1.	Šumarstvo	II-66
3.2.	Poljoprivreda i stočarstvo	II-67
3.3.	Ribarstvo	II-68
3.4.	Ugostiteljstvo i turizam	II-69
3.5.	Proizvodne i poslovne djelatnosti	II-70
4.	Uvjeti smještaja društvenih djelatnosti	II-73
4.1.	Prosvjetne djelatnosti	II-73
4.2.	Zdravstvena zaštita i socijalna skrb	II-74
4.3.	Kultura	II-75
4.4.	Sport i rekreacija	II-76

4.5. Vjerske građevine	II-76
4.6. Ostale društvene i javne djelatnosti	II-77
5. Uvjeti utvrđivanja koridora ili trasa i površina prometnih i drugih infrastrukturnih sustava	II-79
5.1. Prometni sustav	II-80
5.1.1. Cestovni promet	II-80
5.1.2. Uvjeti gradnje prometne mreže	II-81
5.1.3. Parkirališna i garažna mjesta	II-83
5.1.4. Pomorski promet	II-87
5.1.5. Zračni promet	II-88
5.2. Infrastruktura telekomunikacija i pošte	II-88
5.2.1. Telekomunikacije	II-88
5.2.2. Pošta	II-89
5.3. Infrastruktura vodoopskrbe i odvodnje	II-89
5.3.1. Korištenje voda	II-89
5.3.2. Sustav odvodnje	II-90
5.3.3. Sustav zaštite od poplava	II-92
5.4. Energetska infrastruktura	II-92
5.4.1. Elektroopskrba	II-92
5.4.2. Opskrba plinom	II-94
5.4.3. Obnovljivi izvori energije	II-94
6. Mjere zaštite krajobraznih i prirodnih vrijednosti i kulturno-povijesnih cjelina	II-95
6.1. Mjere zaštite krajobraznih vrijednosti	II-95
6.2. Mjere zaštite prirodnih vrijednosti	II-95
6.3. Mjere zaštite kulturno-povijesnih cjelina	II-98
6.3.1. Arheološka baština	II-98
6.3.2. Povijesne graditeljske cjeline	II-100
6.3.3. Povijesni sklopovi i građevine	II-102
6.3.4. Memorijalna baština	II-103
6.3.5. Etnološka baština	II-104
6.3.5.1. Etnološko područje	II-104
6.3.5.2. Kultivirani agrarni krajolik	II-104
7. Postupanje s otpadom	II-105
8. Mjere sprječavanja nepovoljna utjecaja na okoliš	II-107
8.1. Zaštita tla	II-107
8.1.1. Šumsko tlo	II-107
8.1.2. Poljoprivredno tlo	II-107
8.1.3. Tlo za planiranje izgradnje	II-108

8.2. Zaštita zraka	II-109
8.3. Zaštita voda	II-110
8.3.1. Zaštita podzemnih i površinskih voda	II-110
8.3.2. Zaštita mora od onečišćenja	II-110
8.4. Zaštita od prekomjerne buke	II-111
8.5. Mjere posebne zaštite	II-111
8.5.1. Sklanjanje ljudi	II-111
8.5.2. Zaštita od potresa	II-112
8.5.3. Zaštita od rušenja	II-112
8.5.4. Zaštita od požara	II-113
8.6. Mjere zaštite od neionizirajućih zračenja i elektromagnetskih polja	II-113
9. Mjere provedbe plana	II-115
9.1. Obveza izrade prostornih planova	II-115
9.1.1. Urbanistički planovi uređenja	II-115
9.1.2. Detaljni planovi uređenja	II-117
9.2. Primjena posebnih razvojnih i drugih mjera	II-117
9.2.1. Uređenje zemljišta	II-117
9.2.2. Ostale mjere razvoja	II-118
9.3. Rekonstrukcija građevina čija je namjena protivna planiranoj namjeni	II-118
10. Prijelazne i završne odredbe	II-119
III. GRAFIČKI PRILOZI	III-1
Kartogrami i kartografski prikazi iz grafičkog dijela Plana u formatu A3	
IV. LITERATURA	IV-1
V. DOKUMENTACIJA	V-1
Ovlaštenja za obavljanje predmetne djelatnosti	
Suglasnosti i mišljenja	

B. GRAFIČKI DIO

A. Kartografski prikazi u mjerilu 1:25.000

1. **1A** "Korištenje i namjena površina - Površine za razvoj i uređenje"
2. **1B** "Korištenje i namjena površina - Promet, pošta i telekomunikacije"
3. **2A** "Infrastrukturni sustavi - Energetski sustav"
4. **2B** "Infrastrukturni sustavi - Vodnogospodarski sustav - Vodoopskrba"
5. **2C** "Infrastrukturni sustavi - Vodnogospodarski sustav - Odvodnja"
6. **3A** "Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora - Uvjeti korištenja - Područja posebnih uvjeta korištenja - Prirodna baština"
7. **3B** "Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora - Uvjeti korištenja - Područja posebnih uvjeta korištenja - Kulturna dobra"
8. **3C** "Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora - Uvjeti korištenja - Područja posebnih ograničenja u korištenju"
9. **3D** "Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora - Područja primjene posebnih mjera uređenja i zaštite"

B. Kartografski prikazi u mjerilu 1:5.000

10. **4** "Građevinska područja naselja - Naselja Brela i Gornja Brela"

I. OBRAZLOŽENJE

1. POLAZIŠTA

1.1. POLOŽAJ, ZNAČAJ I POSEBNOSTI PODRUČJA OPĆINE BRELA U ODNOSU NA PROSTOR I SUSTAVE SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE I DRŽAVE

Općina Brela je, kao jedinica lokalne samouprave današnjeg teritorijalno-političkog ustroja formirana, temeljem stupanja na snagu Zakona o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj [NN 90/92 te njegovih kasnijih izmjena i dopuna] ukidanjem tadašnje općine Makarska. Njenim je granicama obuhvaćeno 2 naselja - Brela i Gornja Brela. Administrativno sjedište općine su Brela. U sastavu je Splitsko-dalmatinske županije, a graniči s općinama Šestanovac, Baška Voda, Selca i Zadvarje. Cjelokupno područje općine Brela nalazi se u području Makarskog primorja i priobalnom području Splitsko-dalmatinske županije, odnosno u uskom rubnom pojasu koji omeđuju priobalne planine Vilaja, Kozjak, Mosor, Biokovo i more sa prosječnom širinom pojasa od oko 5 km.

Površina općine Brela iznosi 42,63 km² i utvrđena je temeljem podataka Državne geodetske uprave, odnosno granici općine ucrtanoj na kartografskim prikazima grafičkog dijela Plana. Udio kopnenog dijela iznosi 62,94% u površini od 26,83 km², dok udio morskog dijela iznosi 37,06% u površini od 15,80 km². Površina naselja Brela iznosi 6,89 km² s udjelom od 25,68% kopnenog dijela površine općine, a površina naselja Gornja Brela iznosi 19,94 km² s udjelom od 74,32% kopnenog dijela površine općine.

Područje općine Brela nalazi se na jugu središnjeg dijela Splitsko-dalmatinske županije te sjeverozapadnom dijelu Makarskog primorja. Područje općine prostire se od obale Jadranskog mora na jugozapadu do vrha Strigovo i vrha Jagodnik u zabiokovlju te od naselja Novaci, preko Dubaca, vrha Kula i vrha Strigovo na sjeverozapadu do hotela Berulia i istočno od naselja Bartulovići preko vrhova Bukovac, Zec i Jagodnik na jugoistoku. U svom prostoru obuhvaća morski dio, od obale u udaljenosti od oko 3.300 m od rta Dugi rat, usko područje Brela u podbiokovlju, južno od državne ceste D8 te u najvećem dijelu općine planinski dio Biokova sa strmim padom prema obali. Ovakvim smještajem predstavljaju "vrata-ulaz" u područje Makarskog primorja iz pravca sjevera.

Broj stanovnika općine Brela iznosi 1.771 prema Popisu 2001. godine, za naselja koja ulaze u sastav općine Brela prema Zakonu o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj [NN 90/92 te njegovih kasnijih izmjena i dopuna], Brela - 1.618 stanovnika i Gornja Brela - 153 stanovnika.

Prostorna povezanost prostora općine prema Omišu, Makarskoj i Splitu omogućena je državnom cestom D8 te unutar općine, s prostorom zabiokovlja, državnom cestom D39, preko Dubaca, prema Zadvarju i Šestanovcu.

Brela su, smještena većim dijelom uz obalu, južno od državne ceste D8, već nekoliko desetljeća poznata kao jedno od najprivlačnijih turističkih mjesta u Dalmaciji, zahvaljujući gustom borovoj šumi smještenoj neposredno uz prekrasne šljunčane plaže, obalnom šetnicom od predjela Rogač prema sjeverozapadnoj granici s Općinom Zadvarje te posebno svojoj lokaciji u podnožju planine Biokovo koja se strmo uzdiže u pozadini. Dugogodišnja vrhunska kvaliteta smještajne turističke ponude omogućila je cjelokupnom području općine Brela da ostvari visoku kategorizaciju u sklopu turističkih naselja, kao naselje svrstano u A razred.

Prostor pribiokovlja, većinom sjeverno od državne ceste D8, karakteriziraju terasaste površine na kojima se nekada uzgajala višnja-maraska te masline, ali i razvilo vinogradarstvo i niz poznatih proizvoda - breljanska vugava, prošek, rakija. Prostor zabiokovlja, u sastavu Parka prirode Biokovo, karakteriziraju specifični krajolici izmjene grebena i dolina uz lokalitet Nevistina stina - Ovče pole kao i lokalitete Borovac i Bukovac - staništa autohtonog dalmatinskog crnog bora te pećine Pozjate i jame Zmajevače. Prostor cjelokupne planine Biokovo nudi proširenje klasične turističke ponude smještajnih kapaciteta uz obalu za one turiste koji se ne žele ograničiti samo na navedenu vrstu ponude već se okrenuti i drugim oblicima turizma - izletničkom i planinarskom turizmu utvrđenim planinarskim stazama, ali i bavljenu raznim vrstama sportova - slobodnom penjanju i paraglidingu.

Brigom za okoliš, koja se danas prenosi i na najmlađu generaciju u Brelima - predškolski i školski uzrast, je ostvarena dodjela Plave zastave plaži Punta Rata od 1999. godine te plažama Berulia i Stomarica od 2004. godine, kao i dodjela Zelene zastave Osnovnoj školi Brele po prvi put 2003. godine. Navedeno dokazuje, ne samo ekološku osviještenost i poznavanje problematike zaštite okoliša već i izuzetnu kvalitetu prirodnih resursa - posebno mora i plaža koji trebaju zadovoljiti niz visokih kriterija za ostvarenje ovakvih rezultata i dodjelu navedenih nagrada. Navedeno je rezultiralo osvajanjem i drugih visokih turističkih nagrada 2005. godine - Brončani europski cvijet te Turistički cvijet.

Bogatstvo kulturnih dobara, na području cijele općine Brele, nije samo dokaz dugotrajne prisutnosti stanovnika na ovom prostoru, već daje i mogućnost dodatne ponude i obrazovanja svim turističkim posjetiocima Brele.

1.1.1. OSNOVNI PODACI O STANJU U PROSTORU

TABLIČNI ISKAZ OSNOVNIH PODATAKA - TABLICA 1 I 2

Osnovni podaci o stanju u prostoru iskazani su u tablicama 1 i 2 kao obavezan način tabličnog prikaza utvrđen odredbama Pravilnika o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova [NN 106/98]. Podaci iz tablice 1 navedenog Pravilnika prikazani su u tablici A, a podaci iz tablice 2 u tablici B.

Tablica A - Tablica 1 prema Pravilniku o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova [NN 106/98]

Tablica 1		Splitsko-dalmatinska županija		Općina Brele	
		broj	%	broj	%
Površina (km ²)		4.523,64	100	26,83	0,59
Stanovnici (broj)	Popis 1981.	436.680	100	1.614	0,37
	Popis 1991.	474.019	100	1.684	0,36
Stanovi (broj)	Popis 1981.	-	100	-	-
	Popis 1991.	171.265	100	1.047	0,61
Domaćinstva (broj)	Popis 1981.	124.921		457	
	Popis 1991.	139.892		537	
Gustoća naseljenosti (broj stan/km ²)		104,79		62,77	

U tablici A iskazani su podaci o površini, broju stanovnika, stanova i domaćinstava kao i gustoća naseljenosti za Splitsko-dalmatinsku županiju i Općinu Brela te njihov međudnos.

Podaci iskazani u tablici A odnose se na kopneni dio i za Splitsko-dalmatinsku županiju i za Općinu Brela. Ukupna površina općine Brela iznosi 42,63 km², što obuhvaća kopneni dio u površini od 26,83 km² i morski dio od 15,80 km².

Podaci za Splitsko-dalmatinsku županiju iskazani su prema podacima Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije, pa stoga nedostaje iskaz za broj stanova prema popisu 1981. godine.

Podaci za općinu Brela iskazani su za površinu obuhvata temeljem podataka Državne geodetske uprave, odnosno granici općine ucrtanoj na kartografskim prikazima grafičkog dijela Plana, dok su ostali podaci utvrđeni temeljem izdanja Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske za navedene popisne godine. Prema popisu 2001. godine broj stanovnika u općini Brela iznosi 1.771, što uvjetuje gustoću naseljenosti od 66,01 stan/km².

Tablica B - Tablica 2 prema Pravilniku o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova [NN 106/98]

Tablica 2	Površina		Stanovnici				Gustoća naseljenosti	
	km ²	udio u površini općine %	Popis 1981.		Popis 1991.		Popis 1981.	Popis 1991.
			broj	%	broj	%	st/km ²	st/km ²
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Obalno [Naselje Brela i Naselje Gornja Brela] (članak 45. Zakona o prostornom uređenju)	5,66	21	1.366	85	1.483	88	241,34	262,01
Otočno (članak 45. Zakona o prostornom uređenju)	-	-	-	-	-	-	-	-
Kontinentalno [Naselje Brela i Gornja Brela]	21,17	79	248	15	201	12	11,71	9,49
Granično	-	-	-	-	-	-	-	-
Ostalo	-	-	-	-	-	-	-	-
Ukupno	26,83	100	1.614	100	1.684	100	60,16	62,77

U tablici B iskazani su podaci o površini, broju stanovnika i gustoći naseljenosti za područje općine Brela u odnosu na vrstu područja (obalno, otočno, kontinentalno, granično, ostalo). Cjelokupni prostor općine Brela u kontinentalnom je dijelu, a dio prostora u zaštićenom obalnom području, odnosno pojasu kopna u širini od 1.000 m od obalne crte, koje obuhvaća veći dio naselja Brela te vrlo mali dio naselja Gornja Brela. Stoga su podaci za površinu te broj stanovnika i gustoća naseljenosti iskazani prema obje popisne godine - 1981. i 1991. godine, utvrđeni u obje kategorije. Podaci o broju stanovnika za obje popisne godine su navedeni, u tablici B, u obalnom području za naselje Brela, a u kontinentalnom području za naselje Gornja Brela. Iz podataka je vidljivo da je broj stanovnika između dvije popisne godine imao porast u naselju Brela, kao i ukupno, pa stoga i povećanu gustoću stanovanja za obje kategorije.

Podaci iskazani u tablici B temeljeni su na istim izvorima kao i podaci u tablici A i iskazani za kopneni dio prostora Općine Brela.

1.1.2. PROSTORNO RAZVOJNE I RESURSNE ZNAČAJKE

GEOMORFOLOŠKE I SEZIMIČKE ZNAČAJKE TERENA

Geološka obilježja

Šire područje općine Brela nalazi se u tektonskoj jedinici "Tercijarni sinklinorij" i to u njegovom jugozapadnom dijelu – "ljusci Nevistine Stijene". Osnovni tip strukturnih deformacija ove tektonske jedinice je ljuskava građa. Uže područje općine Brela obuhvaćeno ovim radovima nalazi u krajnjem jugozapadnom dijelu opisane tektonske jedinice, a izgrađeno je od različitih litoloških članova eocenskih fliških sedimenata.

Stratigrafsko-litološki opis stijena dan je idući od starijih prema mlađima.

Flišne naslage ($E_{2,3}$ - srednji do gornji eocen) zastupljene su s nekoliko litoloških članova koji se vertikalno i horizontalno izmjenjuju. Najzastupljeniji članovi ovog kompleksa su idući od starijih prema mlađima breče s fragmentima foraminiferskih vapnenaca i kalcitni pješčenjaci i vapnenci u izmjeni s laporima. Zbog svog položaja (vrlo strmo nagnuta padina prema moru) i velike trošnosti najvećim su dijelom prekrivene - sipar konsolidirani i breča siparišna. Debljina flišnih naslaga se pretpostavlja na oko 800 m i sastoji se od:

- Breče s fragmentima foraminiferskih vapnenaca su sitno do srednje i krupnozaste, slabo uslojene. Zrna su slabo sortirana, a matična stijena su foraminiferski i gornjokredni vapnenci. Vezivo je vapnenačko – kalcitno. Izgrađuju područje Škrabića i Gornjih Brela.
- Pješčenjaci i vapnenci u izmjeni s laporima
- Pješčenjaci ovim radovima nisu registrirani, a prema OGK List Omiš, mogu biti i siltozni ili kalciruditi.
- Vapnenci su detritični, vrlo dobro uslojeni, sive boje.
- Laporima su slabo uslojeni do neuslojeni i izgrađuju pretežni dio tog kompleksa. te se često nalaze u iskopima za temeljenje objekata i zasjecima prometnica. Izgrađuju područje općine Brela.

Kvartarne naslage; Q; zastupljene su genetskim tipovima - s_2 - sipar konsolidirani i s_1 – breča siparišna. Sipar konsolidirani, s_2 je sastavljen od odlomaka, kršja i rijetko blokova stijena s viših dijelova padine s pijeskom, pjeskovitom glinom i glinom. Breča siparišna, s_1 sastoji se od odlomaka, i kršja karbonatnih i klastičnih stijena povezanih kalcitnim i glinovito-kalcitnim vezivom u čvrstu do vrlo čvrstu stijenu. Breča je često šupljikava. Slojevitost se ne zapaža, ali položaj i nagib slijedi nagib i položaj padine u cjelini.

Geomorfologija

Područje općine Brela čine dvije geomorfološke cjeline. Na sjeverozapadnom to su manji ravnjaci između visokih planina, a obuhvaća područje Škrabića i Gornjih Brela na oko 300 m.n.m. i područje općine, koje se nalazi uz obalu na kraju strme i vrlo strmo (20 do 35°) nagnute jugozapadne padine Biokova.

Počeci stvaranja današnjeg izgleda terena pripadaju kraju gornje krede, kada su mezozojski sedimenti postali kopno i kada su na to kopno počele djelovati egzogene sile (atmosfera, hidrosfera, denudacija, erozija i dr.). Viši dijelovi krednog kopna ostali su izloženi djelovanju spomenutih faktora i u doba paleogena.

U vrijeme taloženja eocenskih flišnih sedimenata stvoren je novi sedimentacioni prostor koji se još povećao u vrijeme taloženja krupnoklastičnih sedimenata (eocen - oligocen). Orogenetskim pokretima nakon taloženja naslaga fliša, stvoreni su osnovni strukturni oblici. U to vrijeme erozijom površinskih voda i abrazijom mora počelo je oblikovanje današnjeg izgleda.

Djelovanjem egzogenih procesa u području fliša stvaraju se razni oblici "pokrivača" (aluvijalni, deluvijalni nanos), a u području vapnenaca crvenice i sipari. Kako je u ovom području karbonatni kompleks visoko i strmo izdignut iznad klastičnih sedimenata - fliša u nižim je dijelovima došlo do miješanja rastrošenog karbonatnog i flišnog materijala, koji se pod prirodnim kutem nasipavanja polako stabilizirao i formirao vrlo debeli pokrivač. Djelovanjem procijednih voda pokrivač se mjestimice kalcitno-glinovitim vezivom i pritiskom novih količina rastrošenog materijala povezao u čvrstu stijenu – breču siparišnu, s_1 , a dijelovi pokrivača koji nisu prošli tu fazu ostali su poluvezani, dobro zbijeni i čvrsti – sipar konsolidirani, s_2 .

Na području općine Brela ovim radovima nije registrirana niti jedna geomorfološka pojava, jama ili špilja osim jedne male i vrlo slabo izražene sufozije-udubljenja u području Škrabića.

Hidrogeologija

Hidrogeološka svojstva stijena ocijenjena su prema litološkom sastavu i stupnju deformacija stijena na površini. Obzirom na takav kriterij razlikuju se slijedeće grupe stijena:

- dobro propusne,
- u cjelini nepropusne i stijene i
- promjenljive propusnosti.

Grupi dobro propusnih stijena pripadaju breče vapnenjačke s fragmentima vapnenaca, Bv. Dobru propusnost uvjetuje njihov litološki sastav, strukturni položaj, intenzitet tektonskih deformacija i visok stupanj okršavanja. Poroznost je pukotinska.

U cjelini nepropusna stijena je La, lapor ili vapnenjački lapor. Navedeni litološki član sastavni je dio flišnih sedimenata $E_{2,3}$. Nepropusni su zbog svog litološkog sastava u kojem ima ili prevladava glinovita komponenta. Poroznost je međuzrska i pukotinska.

Grupi stijena promjenljive propusnosti pripadaju:

- s_2 sipar konsolidirani, a u podlozi
- Pj; La,V;pješčenjaci, kalkareniti,lapori i vapnenci u izmjeni.

Sipar konsolidirani s_2 sastavljen je od odlomaka, kršja i rijetko blokova stijena s gornjeg padine s pijeskom, pjeskovitom glinom i rijetko glinom. Poroznost je međuzrska.

Pješčenjaci, kalkareniti, lapor i vapnenci, Pj;La;V: promjenljive su vodopropusnosti zbog promjenljivog udjela različitih litoloških članova u sastavu, koji su uz to i različite poroznosti (međuzrnska i pukotinska), različitog stupnja razlomljenost i položaja u strukturi.

Na području Općine Brela od vodnih pojava registrirano je desetak kraćih povremenih bujičnih vodotoka u priobalnom pojasu, te u zaleđu nekoliko dužih povremenih vodotoka - jaruga.

Inženjerskogeološka svojstva stijena i tala

Sve stijene i tla u istraživanom području su obzirom na inženjerskogeološka svojstva svrstane u:

- naslage pokrivača i
- stijene podloge.

Naslage pokrivača zastupljene su genetskim tipom - sipar konsolidirani s_2 i breča siparišna, s_1 .

Sipar konsolidirani s_2 sastavljen je od kršja s odlomcima i malo do dosta gline - Cb,C;. Međuprostori su zapunjeni pijeskom, pjeskovitom glinom i glinom (crvenicom, nastale rastrožbom karbonatnih stijena ili deluvijalnim glinama nastalih rastrožbom flišnih naslaga iz podloge). Naslage su dobro graduirane i vrlo dobro zbijene tako da su u polučvrstom stanju. Mjestimično, vertikalno i horizontalno prelaze u čvrste siparišne breče. Vrlo često drže gotovo vertikalni pokos zasjeka, naročito u suhom periodu. Opisani genetski tip većim dijelom prekriva strmonagnutu padinu iznad Brela, izgrađenu od flišnih naslaga. Debljina od 0,5 do i preko 20 metara (ocjena).

Breča siparišna, s_1 jedina je vezana čvrsta stijena koja čini pokrivač. Sastavljena je od materijala iz sipara - odlomci kršje i blokovi - povezanih kalcitom i boksitičnim materijalom u čvrstu stijenu B;. Pri tome dio prostora između zrna ostao je neispunjen. Debljina ovih sedimenata može iznositi od 0,2 do 20 i više metara. Čvrstoća joj prema stupnju povezanosti odnosno prema stupnju zapunjenosti prostora među zrnima varira od vrlo male do izuzetno čvrste i tvrde.

U stijeni podloge razlikuju se:

- vezane (čvrste) klastične i
- vezane (čvrste) karbonatne stijene.

Vezane (čvrste) klastične stijene zastupljene su stratigrafskim članom, $E_{2,3}$ - pješčenjaci i vapnenci u izmjeni s laporima, Pj;La;V;. Pješčenjak (kalkarenit) Pj; je čvrsta sedimentna klastična sitno do srednjezrna stijena. Dobro su uslojeni i čvrsti te često u formi "greda" vire iz pokrivača. Vezivo je pretežno kalcitno. Struktura pješčenjaka je homogenomasivna. Lapor, La; sastoji se pretežno od glinovito-vapnovite supstance sa odlomcima vapnenjačkih ljuštura mikrofosila. Lapor je slabo uslojen, homogenomasivne strukture nepravilnog loma plavičasto-sive boje. Po inženjerskogeološkim svojstvima približava se svojstvima vapnenaca. Često se nalazi u iskopima za temeljenje objekata i zasjecima prometnica. Vapnenac je detritičan, sive boje, debljine slojeva do nekoliko metara. Isto kao i kalkarenit (pješenjak) u formi "greda" viri iz pokrivača ili je u zasjecima prometnica.

Vezane (čvrste) karbonatne stijene su breče s fragmentima vapnenaca, Bv;V. Karakterizira početak taloženja sitnoklastičnih flišnih naslaga i vrlo je tanka (najviše do 40-tak m). Registrirana na vrlo malom području (Škrabići i Gornja Brela). Breča iz stratigrafskog člana vrlo čvrsta je i tvrda stijena, sitno do srednje i krupnozrna. Zrna su oštrobridna a matična stijena vapnenci. Vezivo je kalcitno – vapnenjačko potpuno ispunjava prostor između zrna. Slabo je uslojena do neuslojena.

Vezane (čvrste) karbonatne stijene pokrivaju područje Škrabića i Gornjih Brela. Ove stijene deformirane su prilikom tektonskih kretanja, procesom okršavanja i različitih oblika površinskih trošenja. Ovisno o intenzitetu deformacije stvoreni su razni tektonski i morfološki oblici: rasjedi, razlomljene zone, pukotine sa ili bez ispune, ponikve, jame, špilje, a kao rezultat površinskog trošenja crvenica koja djelomično pokriva padine, a potpuno dna ponikava. Uz strme dijelove terena spomenutih vezanih (čvrstih) karbonatnih stijena čest je i pokrivač od nevezanih stijena (sipar, s_3) ili poluvezanih (sipar, s_2). Obzirom na mehanička svojstva, nosivost i stabilnost vezanih (čvrstih) karbonatnih stijena u cjelini je vrlo dobra. Problemi su mogući uslijed naprijed navedenih anizotropnih svojstava pojedinih sredina unutar tog kompleksa. Naime navedene pojave nastale kao rezultat različitih oblika rastrožbe bitno se razlikuju od mehaničkih i ostalih karakteristika kompleksa kao cjeline. Obzirom na navedene probleme moguće u ovom kompleksu potrebno ih je uzeti u obzir u svim fazama planiranja i projektiranja.

U području vezanih sitnoklastičnih stijena veći je dio područja općine tj. naselja Brela te je u tom smislu to i sredina u kojoj se planiraju svi sadržaji urbanističkih cjelina. Osnovni problem terena izgrađenog od sitnoklastičnih vezanih stijena je problem stabilnosti svih genetskih tipova pokrivača na podlozi od spomenutih stijena. Obzirom na svoja petrografska svojstva na vezanim sitnoklastičnim stijenama pod utjecajem egzodinamskih procesa (posljedica djelovanja atmosferilija podzemne i površinske vode) stvaraju se razni tipovi pokrivača od kojih je istraživanom području najistaknutiji sipar konsolidirani, s_2 , kako po rasprostranjenosti tako i po debljini. Općenito se ti tereni obzirom na položaj, (padine, doline) geološke i hidrogeološke uvjete, (pokrivač promjenljive propusnosti i nepropusna podloga) smatraju uvjetno stabilnim. Česte su pojave odrona, puzanja, klizanja jaružanja i erozije i dr. Osim navedenih problema stabilnosti, koji se odnose na prirodne uvjete vrlo je značajan problem stabilnosti izazvan bilo kakvim antropogenim utjecajem. Tako se ističu problem stabilnosti zasjeka, gdje se razlikuju problemi zasjeka pokrivača i zasjeka u podlozi, problemi odvodnje na granici pokrivač - podloga i sl. Rekognosciranjem, registrirano je nekoliko visokih i vrlo strmih pokosa zasjeka koji su vrlo stabilni. No otvaranjem velikih strmih površina u konsolidiranom se siparu otvara i niz procesa, koji se vrlo brzo mogu manifestirati u smislu najprije osipavanja, zatim pojavi procijednih oborinskih voda i pojačane erozije i na kraju ispadanje većih količina pokrivača, stvaranja odrona i na kraju klizanja. Od nestabilnosti registrirane se dvije nestabilne padine – puzanja pokrivača po nepropusnoj podlozi – vidi grafički prilog i mjestimično na suhozidima, aktivni pritisci u smislu ispučenja zida, ispadanja pojedinih blokova ili dijelova zida. Nosivost, stišljivost i sl. te veličina deformacije vezanih sitnoklastičnih stijena su mnogo nepovoljnije od istih parametara vezanih (čvrstih) karbonatnih stijena.

Seizmička obilježja

Prema Seizmološkoj karti Republike Hrvatske od 1987. godine, za povratni period od 500 godina, područje Općine Brela nalazi se u području 9-tog stupnja MCS skale s vjerojatnošću pojave od 63%.

PEDOLOŠKA OBILJEŽJA

Vrednovanje zemljišta izvršeno je kao jedan od osnovnih polaznih elemenata prostornog plana, pri čemu analiza sadrži proračun osnovnih pretpostavki biljne proizvodnje s posebnim kriterijem razrade zemljišnih resursa u smislu kvalitete i boniteta. Iz toga proizlaze načela za zaštitu zemljišta, posebno viših razreda boniteta od izvan poljoprivrednog korištenja.

Za bonitetno vrednovanje zemljišta korišteni su postojeći podaci i to osnovna pedološka karta sekcije Makarska 1, mjerila 1:50.000 od Bogunovića (1980) s tumačem Tla sekcije Makarska 1. Također su korišteni podaci iz: Prostornog plana Splitsko dalmatinske županije. Za još potpuniju interpretaciju toga prostora analizirani su i drugi radovi o tom prostoru (Bogunović i Kisić 1995, te Racz i Bogunović 1995). Pravilnik o bonitiranju zemljišta [NN 47/1982] bio je osnova za razvrstavanje tala u određene prostorne kategorije. Za tu svrhu također su nam pomogle preporuke Kovačevića (1983) i Kovačevića i dr. (1987), koji sveobuhvatno tumače metode vrednovanja zemljišta.

Rezultat vrednovanja tala područja općine Brele unešen je u kartografski prikaz 1A "Korištenje i namjena površina - Površine za razvoj i uređenje" u mjerilu 1:25.000, u kojem su ucrtane prostorne kategorije poljoprivrednog tla u skladu s utvrđenim bonitetom.

Na temelju unutarnjih i vanjskih značajki tala, reljefa i klime te drugih korekcijskih čimbenika (stjenovitost, kamenitost, poplave i zasjenjenost) vrednovana su zemljišta te određen broj bodova i svrstavanje zemljišta u bonitetne razrede (klase), koja su osnova za razvrstavanje u prostorne kategorije zaštite zemljišta prema važećim prostornim zakonima.

Bonitet tla je određen na temelju svojstava teksture, geološkog porijekla i razvojnog stupnja, a deseterostruko se povoljnije ocjenjuje u odnosu na klimu i reljef. Pod razvojnim stupnjem podrazumijevamo evoluciono-genetički stadij razvoja tla koji određuje sveukupna pedološka svojstva i to - dubinu tla, reakciju, sadržaj humusa, debljinu humusno-akumulativnog horizonta, prirodnu dreniranost, poziciju i prisutnost podzemne i stagnirajuće vode i dr. Na temelju ovih vrijednosti izračunat je opći bonitet tala. Uvažavajući reljef i klimu s bonitetom tla utvrđen je opći bonitet zemljišta. Korekcijom općeg boniteta zemljišta s učestalošću stjenovitosti, kamenitosti, poplava i eventualna zasjenjenost, ako ga je moguće utvrditi, utvrđen je korigirani bonitet zemljišta.

Rezultati vrednovanja kartiranih jedinica tala daju se u tablici 1, pri čemu su tla poredana od boljih prema slabijim oranicama ili voćnjacima ili vinogradima pa do slabih pašnjačkih i livadnih tala planinskog područja.

U stupcu 1 dan je broj kartirane jedinice, a u stupcu 2 naziv kartirane jedinice tla i postotna zastupljenost nižih jedinica. Kartirane jedinice su isključivo složene zemljišne kombinacije više nižih jedinica tala koje se u prostoru javljaju u različitim odnosima i teško ih je međusobno izdvojiti. U stupcu 3 dane su brojčane vrijednosti raspona stjenovitosti (u brojniku) i nagiba (u nazivniku) u postocima kao bitnih svojstava za bonitetnu valorizaciju prostora. U stupcu 4 dani su ukupni zbroj bonitetnih bodova, a u stupcu 5 je navedena klasa i potklasa, odnosno razred i podrazred boniteta zemljišta. Treba spomenuti da prvi broj ispisan arapskim brojevima predstavlja klasu a drugi podklasom zemljišta, npr. **41** znači da tlo pripada četvrtoj klasi a prvoj podklasi, a **82** osmoj klasi, drugoj podklasi.

Bonitet zemljišta izračunat je na temelju kriterija i metodike proračuna navedenih u spomenutom Pravilniku o bonitiranju. Posljednji stupac 6 označava prostornu kategoriju u smislu korištenja i zaštite, a determinirana je na temelju Pravilnika o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova [NN 106/1998]. Prema tom pravilniku prostori, odnosno zemljišta u okviru poljoprivrede i šumarstva izdvajaju se u 7 poznatih kategorija zaštite (P1, P2, P3, PŠ, Š1, Š2, Š3,) odnosno preporuka za uporabu. Treba naglasiti da su poneke kartirane jedinice razvrstane u više kategorija, što znači da ista kartirana jedinica može biti Š1, ali ako zadire u poljoprivredno zemljište onda može biti i P3 ili neka druga kategorija.

Tablica 1 - Bonitetno i prostorno vrednovanje tala područja općine Brela

Redni broj	Kartirana jedinica tla Naziv i struktura	Stjenovitost (%) Nagib (%)	Bonitet		Prostorna kategorija zaštite zemljišta
			Bodovi	Klasa i potklasa	
1	2	3	4	5	6
1	Antropogena tla njiva i vinograda na laporu i vapnencu	$\frac{10-25}{8-16}$	48	51	P3
2	Vinogradarska skeletna tla terasa	$\frac{2-10}{8-16}$	44	52	P3
3	Antropogena skeletna tla terasa i vinograda i bivših vinograda i njiva	$\frac{2-10}{16-30}$	39	61	PŠ
4	Antropogena skeletna tla terasa (maslenika)	$\frac{2-10}{16-30}$	37	61	PŠ
5	Rendzina na laporu i laporastom vapnencu- Rendzina na koluviju- Antropogena skeletna tla (60:10:30)	$\frac{10-50}{3-30}$	33	62	PŠ
6	Smeđe tlo na vapnencu i dolomitu- Rigolana tla vinograda i njiva- Crvenica srednje duboka i duboka (60:20:20)	$\frac{25-50}{3-16}$	31	62	PŠ
7	Skeletni koluvij- Crnica organomineralna- Smeđe na vapnencu- Rendzina na skeletnom koluviju (40:30:20:10)	$\frac{50-90}{30-65}$	25	71	PŠ
8	Vapneno dolomitna crnica, organomineralna i posmeđena- Smeđe na vapnencu i dolomitu- Rendzina na dolomitu i koluviju (60:30:10)	$\frac{50-90}{45-65}$	18	72	PŠ
9	Vapneno dolomitna crnica, organomineralna i organogena- Smeđe na vapnencu i dolomitu (70:30)	$\frac{50-90}{16-45}$	16	81	PŠ Š
10	Vapneno dolomitna crnica- Smeđe plitko i srednje duboko (50:50)	$\frac{50-90}{30-65}$	14	81	PŠ

Na području općine Brela nisu utvrđena osobito vrijedna obradiva tla P1 prostorne kategorije i vrijedna obradiva tla P2 kategorije. To je iz razloga što su uvjeti geneze, a u prvom redu reljefne prilike te kvaliteta matičnog supstrata i visoka stjenovitost te prisutnost erozije uvjetovali tla općenito nižeg boniteta.

Prostor općine Brela je veoma oskudan dobrim obradivim tlima. Davno prije današnjih prilika obađivalo se kudikamo više tala koja su danas već nadaleko napuštena. Poznata je bila *višnja maraska* sa skeletnih tala prisojnih strana Biokova. Od vrijednih nasada danas je ostalo malo višnje, a nešto više vinograda. Najviše je ostalo kulture maslina, ne zato jer se ova tla više obrađuju, već zato što je ta dugovječna kultura otporna na nedaće i neobrađenost.

Domovinski rat, smanjen broj turističkih gostiju i otežana zarada "prisilio" je domicilno pučanstvo da se vrati maslinarstvu, što je i učinjeno. To je jedina i najveća indirektna korist u razvoju poljoprivrede od ovoga rata.

Dakle najbolja tla općine Brela izdvojena su u kartiranim jedinicama br. 1 i 2. Tla ovh kartiranih jedinica uvrstili smo tek u ostala obradiva tla P3 kategorije.

Kartirana jedinica br. 1 rasprostranjena je u zaleđu općine, na kontaktu flišnih naslaga i vapnenaca. Naravno ona se nalazi na laporima kao glavnoj komponenti fliša. Ova tla su nastala od rendzine na laporu i koluvijalnog tla, često skeletnog, od kojih je čovjek krčenjem mogao doći do oranica. Koluvijalne flišne akumulacije ponekad čine krška poljica koja su vrlo često, usprkos povoljnoj pogodnosti, neobrađuju. Naime, uočljivo je da mladi ljudi ne žele živjeti od poljodjelstva a stariji su nemoćni. Ova su tla teže teksture, propusna, dobrih vodozračnih odnosa, s puno aktivnog i ukupnog vapna i niskog biljno hranidbenog potencijala. Ako se želi podizati vinograd, na takvim tlima potrebna je odgovarajuća podloga radi osjetljivosti kulture na feroklorozu.

Kartirana jedinica br. 2 zauzima uz more mali broj površina pod vinogradima ili su to nekad bili vinogradi. Podatke o tom crpili smo iz županijskog prostornog plana. To su terasirana tla, izrazito skeletna, vrlo dobro propusna i prozračna. Pogodna su za uzgoj vinove loze, višnje maraske i masline. Uz uvjete navodnjavanja na ovim površinama može se proizvoditi zimska salata na otvorenom prostoru. Svrstana su u ostala obradiva tla P3 kategorije.

Sva ostala tla su svrstana u dvije kategorije i to - ostala poljoprivredna tla, šumska zemljišta i šume (PŠ kategorije) te šume (Š kategorija) koje ovdje prvestveno imaju zaštitnu ulogu sprečavanja od erozije.

Kartirane jedinice br. 3 i 4 spadaju u obradiva tla ali niske bonitetne vrijednosti pa ih zakoni ne obvezuju strogo štiti. Pripadaju PŠ kategoriji ostalih poljoprivrednih tala i šumskih zemljišta. To su tla koja smo uvrstili u bonitetnu klasu 61, što znači šestu klasu, prvu potklasu. Tu su nešto bolja tla vinograda, danas najčešće napuštena. Nešto slabijih vrijednosti su tla maslinika. Ova tla su terasirana s kamenim suhozidovima kao vrijednim demografsko arheološkim spomenicima čovjekove borbe za samoodržanje. Nerijetko su i ove suhozidi porušeni, što se primjećuje na lokalitetima gdje se događaju požari. Unutar ove jedinice ima sigurno jedinica tala viših bonitetnih vrijednosti koja bi zaslužila da ih se uvrsti u obradiva tla P3 kategorije.

Ovaj prostor je većim dijelom i prirodno obrastao kulturom alepskog bora, koja se pušta sve do naselja uz more pa je stoga najviše na udaru urbanizacije.

Kartirana jedinica br. 5 prostire se u zaleđu općine na flišnim sinklinalama. To su prirodni ambijenti prekriveni prirodnom asocijacijom šume bijelog graba. S obzirom da su većinom tla građena od lapora, to rastresito stanište pruža šumi dobre uvjete za rast i razvoj. Rendzina je glavni predstavnik ove zemljišne kombinacije, a razvila se je osim na laporu i na koluvijalnom materijalu često vapnenačkog porijekla pa je često skeletna. U oazama ovih flišnih prodora moguće je pronaći i rigolana (anrtopogena) tla koja su danas zaraštena. Ova tla uvrštena su u šestu klasu, drugu podklasu (62) ili u PŠ kategoriju ostalih poljoprivrednih tala, šumskih zemljišta i šuma.

U zaleđu Gornjih Brele oko manjih zaseoka (Zaveterje, Tomaši i dr.) izdvojeni su u jako stjenovitom području krčevine s manjim škrapama rigolanih tala. Prirodni okoliš koji dominira zauzimaju smeđa tla na vapnencu i crvenice, koji su bili osnova za nastanak rigosola. Prema kriterijima bonitiranja zbog visoke stjenovitosti ova tla su uvrštena također u šestu klasu, drugu podklasu (62). Većim dijelom ova tla su zapuštena kao i zaseoci.

Kartiranu jedinicu br. 7 čine skeletni koluviji, vapneno dolomitna crnica, smeđe na vapnencu i rendzina na skeletnom koluviju. Padine ukazuju na ova tla, a akumulirani skeletni materijal, prekriven šumom u donjem dijelu, spada u kategoriju šuma koje imaju zaštitnu ulogu (Š2 kategorija). Prema bonitetu ova tla su veoma niske plodnosti jer su to vrlo strmi tereni, vrlo visoke stjenovitosti, neprohodni ali vjerovatno pogodni za planinski turizam.

Kategorija ostalih poljoprivrednih tala, šumskih zemljišta i šuma (PŠ) zauzima ostalu golet i planinske pašnjake koje na ovom prostoru nastanjuju najviše mufloni i divokoze, kao osobiti gospodari toga područja. To su prostori kartiranih jedinica broj 8, 9 i 10 i vrlo su niskog boniteta. Nalaze se u sklopu Parka prirode Biokovo i tamo su s pedološke strane posebno vrednovana (Bogunović i dr. 2002).

Prostori šuma u ovom području imaju prvenstveno zaštitnu ulogu (Š2 kategorija).

OCEANOGRAFSKA SVOJSTVA MORA

Morske površine na području općine Brele obuhvaćaju površinu od 15,80 km², što iznosi 37,06% ukupne površine općine, do polovice Bračkog kanala, do izobata oko 80 m.

Od sjeverozapadne granice općine u predjelu Dupci-Vrulja, gdje se obale visoko i strmo izdižu iznad površine mora, a dno pod istim kutem nagiba (i do 90⁰) spušta u veće dubine (i do 60 m), prema jugoistočnoj granici u predjelu Rogač prostire se biološki, ekološki i krajobrazno najatraktivniji dio priobalja na području Splitsko-dalmatinske županije. Na navedenom dijelu priobalnog pojasa očuvan je sklad između prirode i ljudskih aktivnosti, što odnosi prvenstveno na prirodnost i neoštećenost šljunkovitih plaža, okomitih strmaca (klifova), podvodnih špilja i pjeskovitih dna na kojima su se razvile biocenoze fotofilnih alga, biocenoza okomitih podvodnih strmaca, te naročito livade cvjetnice *Posidonia Oceanija*.

Oceanografska svojstva mora odraz su niza utjecaja na morske površine poput strujanja i raspodjele temperature, slanosti i gustoće, ali i smjeru i jačini vjetrova, dotoku slatkih voda s kopna i insolacije.

Morske površine na području općine Brele, kao sastavni dio Splitsko-dalmatinske županije, nalaze se u zoni jadranskog tipa mediteranske klime. Najvažniji indikator ovog tipa klime je upravo Jadransko more, kao prirodnog rezervata relativno tople vode prosječne temperature između 10°C i 20°C. Temperatura površine mora naglo se počinje hladiti u studenom i najnižu vrijednost doseže u veljači, pri čemu je temperatura u priobalnom pojasu znatno niže od onih u dubljim slojevima. Homogenost temperature vodenog stupca ostvarena je u ožujku te u travnju počinje postepeno formirati termoklima u gornjim slojevima. Pad temperature pojavljuje se u listopadu, što uvjetuje ponovnu pojavu termoklima uslijed hlađenja površinskog sloja i vertikalnog miješanja vode pod utjecajem vjetrova.

Najviše temperature dostižu se u kolovozu, pri čemu se u Bračkom kanalu stvara termoklina, u dubini između 10 i 20 m.

Slanost mora također je odraz i utjecaja riječnih slivova. Najbliži riječni sliv je sliv rijeke Cetine koja kod Omiša utiče u Jadransko more, čiji je utjecaj ograničen na istočnom dijelu Bračkog kanala, posebno krajem ljeta.

Izravan uticaj na gustoću mora imaju temperature i slanost. U Bračkom kanalu izražena je vertikalna stratifikacija kao posljedica vertikalne raspodjele slanosti te dotoka rijeke Cetine. Navedena stratifikacija izražena je samo u sukombalnom pojasu koji postaje još uži pri uticaju južnog vjetrova.

Horizontalna strujanja su razmjerno slaba budući da je uticaj morskih mijena - plime i oseke, gotovo zanemariv i ne uvjetuje veće amplitude oscilacija na površini.

Smjer morskih struja i kretanje vodenih masa u Bračkom kanalu većinom je usmjereno prema zapadu, kao dio cjelokupne dinamike istočne obale Jadrana, pri čemu se brzine toka razlikuju u odnosu na udaljenost od obale - 2-4 m/s uz obalu te 5-8 m/s dalje od obale. Navedene brzine povećavaju se i dostižu maksimum tokom jeseni i zime kao posljedica jakih vjetrova. Smjer pojedinog vjetrova povremeno uvjetuje i drugačiji smjer površinskih gibanja mora, naročito u ljetnim mjesecima kada navedena gibanja u cijelosti slijede smjer kretanja pojedinog vjetrova, od kojeg je najučestaliji maestral.

Pokazatelj kretanja vodene mase je granulometrijski sastav morskog sedimenta, pri čemu je veličina čestice u sedimentu odraz dinamike vodenih masa. U sjevernom dijelu Bračkog kanala prevladava pjeskoviti facijes krupne frakcije 0,1 do 0,2 mm, odnosno uglavnom prirodna sedimentacija.

Podaci o koncentraciji kisika i nutrienata u području Bračkog kanala ukazuju na oligotrofne vode, pri čemu se koncentracija nitrata razlikuje u vodenom stupcu - višestruko veća pri dnu od one u površinskim slojevima.

Prema dosadašnjim rezultatima istraživanja bio-ekoloških osobina mora na prostoru Splitsko-dalmatinske županije, akvatorije općine Brela pripada blago eutrofiziranim do oligotropnim područjima, s neznatnim, jedva prepoznatljivim promjenama kvalitete morske vode, pri čemu su vode južnog dijela Bračkog kanala podložne proliferaciji fitoplanktona. S bakteriološko - sanitarnog aspekta ove vode pripadaju prvoj (I) ili u krajnjem slučaju drugoj (II) vrsti mora.

RELJEF

Područje općine Brela obuhvaća uski pojas uz obalu te dio prostora planine Biokovo, pri čemu granicu između Brela i Gornjih Brela čini potez od vrha Veliki Kuk (585 m.n.m.) preko vrha Oštra glavica (581 m.n.m.) te vrha Nevistina stina (689 m.n.m.) do vrha Borovac (790 m.n.m.). Brela su smještene uz obalu i orijentirane prema jugu i moru, dok su Gornja Brela smještene iza navedenog prvog priobalnog vapnenačkog grebena, u prostoru zabiokovlja.

Reljefno je prostor općine moguće razdvojiti na tri prirodne cjeline - planinsku kršku vapnenačku strminu Biokova, plodni i nešto strmiji flišni pojas te uski obalni pojas.

Obalni dio karakterizira relativno nisko položena obala koja se izmjenjuje s brečastim klifovima, vapnenačkim rtovima i šljunkovitim plažama aluvijalne starosti. Ovaj uski pojas proteže se od zapadne granice općine te slijedi dio strmije obale s klifovima te od uvale Jakiruša započinje najvredniji dio obale s brojnim šljunčanim plažama isprekidanim manjim dionicama kamene obale.

Od uskog obalnog pojasa postepeno se uzdiže Biokovo čiju strminu na koti od cca 150 m.n.m. prekida trasa državne ceste D8 i prelazi u plodni i nešto strmiji flišni pojas do navedenih vrhova koji čine granicu prema prostoru zabiokovlja, odnosno planinskog krškog vapnenačkog prostora koji karakterizira izmjena planinskih s prosikama i udolinama, uglavnom na visinama od 200 m.n.m. do 300 m.n.m. na kojima su smještena naselja u Gornjim Brelima.

Pružanje planinskog lanca Biokova paralelno s obalom otežava povezivanje obalnog područja s prostorom zabiokovlja, što još više potencira visina planinskog dijela koji se strmo izdiže od obale prema unutrašnjosti. Ublažavanje ovakvih prilika se izvodi preko prijevoja koji vode od obale prema kontinentalnim prostorima, što je na području općine Brela osiguranov prijevojem Dubci (250 m.n.m.).

KLIMA

Klimatski, područje općine Brela, pripada mediteranskom tipu klime, koji karakteriziraju topla, suha i sunčana ljeta, kratke, kišovite i blage zime te kišovitije i toplije jeseni od proljeća.

Temeljem podataka iz meteorološke postaje u Makarskoj i obavljenim promatranjima kao najhladniji mjesec se pojavljuje siječanj s temperaturom između 7°C i 8°C, odnosno u prosjeku 7,8°C, a najtopliji srpanj s prosječnom temperaturom od 24,7°C. Broj sunčanih sati godišnje u prosjeku iznosi oko 2.700 sati, s dnevnim prosjekom od 7,3 sunčana sata (ljeti - 11,3; u proljeće - 7,4; u jesen - 6,4; zimi - 4,2) što uvjetuje relativno visoke godišnje i dnevne temperature.

Time je prostor Brela najtopliji dio mediteranske sjeverne obale. Tokom godine ima do 46 dana s temperaturom iznad 30°C te samo sedam dana s temperaturama ispod 0°C. Ovakvi uvjeti rezultiraju i visokim temperaturama mora s ljetnim prosjekom od 22,6°C, odnosno godišnjim prosjekom od 17,5°C. Toplinu ljeta ublažuje česti maestral koji se pojačava u hvarskom i bračkom kanalu kao etezijska zračna struja. Temperature tokom jeseni i zime povremeno znatno snizi jaka vjurska bura iz smjera Zagore preko Dubaca.

Od vjetrova na području općine Brela najučestalije je jugo (iz smjera jugoistoka) koji uglavnom donosi kišu te bura (sjeveroistočnjak) koja puše tokom čitave godine, a posebno jako tokom zimskih mjeseci. Za rano proljeće i ljetne mjesece najkarakterističniji vjetar je maestral, značajne termoregulacijske aktivnosti budući da dolazi s mora sa sobom donosi svježinu u najtoplijem dijelu dana. Noću ulogu maestrala ima burin koji puše iz smjera sjevera te također donosi svježinu.

Padaline na području općine Brela godišnje dosižu 809 mm, pri čemu su proljeća i ljeta uglavnom suha, dok se najveći dio padalina javlja tokom jeseni i zime s maksimumom u studenom te prosječnim brojem od 100 kišnih dana godišnje. Snijeg je vrlo rijetka pojava i povremeno se pojavljuje, s godišnjem prosjekom od svega par dana, dok je pojava magle karakteristična za ožujak u izuzetno kratkim razdobljima - po koji dan.

FIZIONOMIJSKA PODJELA PROSTORA

Prostor općine Brela sastavni je dio Makarskog primorja, kao jedne od dvanaest prostornih cjelina Splitsko-dalmatinske županije, u njezinom jugoistočnom dijelu, odnosno jednoj od dvije u uskom pojasu obalnog područja, a koja se odnosi na prostor između obalne crte i padina Biokova. Na sjeverozapadu je ograničen zapadnom granicom općine prema susjednoj jedinici lokalne samouprave - općine Zadvarje, sa sjeveroistočne strane vrhovima duž planine Biokovo te na jugoistočnom dijelu granicom općine prema susjednoj jedinici lokalne samouprave - općine Baška Voda.

Brela su jedno od šest manjih lokalnih (poticajno razvojnih) središta na Makarskom primorju, s orijentacijom prema gradu Makarskoj kao regionalnom (srednje razvojnom) središtu koje objedinjuje upravno-administrativne, kulturno-prosvjetne i gospodarske funkcije. Naselja bez razvojnih funkcija, na području općine, su naselja u Gornjim Brelima.

Prostor općine Brela također pripada i jednoj od četiri mikroregije - užem problemskom području, na području Splitsko-dalmatinske županije, odnosno obalnom području, koji obuhvaća, kao prostorne cjeline, Splitsku konurbaciju i Makarsko primorje. Ova mikroregija, s obzirom na razvojne funkcije i prometnih veza, najznačajnije je područje Splitsko-dalmatinske županije, čiji se utjecaj prenosi i na južni i jugozapadni dio Republike Bosne i Hercegovine.

DEMOGRAFIJA

Promjene broja stanovnika

Općina Brela obuhvaća dva naselja i to Brela, na obalnom dijelu Makarskog primorja s 1.618 stanovnika i Gornja Brela u kontinentalnom dijelu s 153 stanovnika, što čini 1,771 stanovnik cijele općine 2001. godine. Cijelo područje općine je od 1857. godine do 2001. godine imalo neujednačeno kretanje broja stanovnika. Od 1857–1961. godine, općina Brela su imala konstantan porast broja stanovnika, a zatim slijedi pad do 1981. godine te ponovni porast broja stanovnika. U tom razdoblju je broj stanovnika porastao za 1.086 osoba (indeks 253,6), odnosno, u zadnjih deset godina broj stanovnika je porastao za 109 osoba (indeks 106,5). Nešto drugačiju sliku kretanja broja stanovnika imala su njezina naselja. Brela su od prvih početaka popisa pa do 1869. godine bilježila porast broja stanovnika, zatim slijedi pad 1880. te ponovni porast do 1921. godine. Nakon te godine slijedi drugi pad broja stanovnika (1931. godine), te ponovni porast do zadnjeg popisa.

Broj stanovnika je od 1857–2001. godine porastao za 1.117 osoba ili indeks od 313,6, odnosno, u zadnjih deset godina broj stanovnika je porastao za 157 osoba ili indeks od 110,6. Gornja Brela su u istom promatranom razdoblju bilježila porast broja stanovnika do 1953. godine, a zatim slijedi pad koji se nije zaustavio do zadnjeg popisa 2001. godine. U tom razdoblju broj stanovnika se smanjio za 31 osobu (indeks 83,1) ili u zadnjih deset godina broj stanovnika se smanjio za 48 osoba (indeks 76,1) (tablica 2).

Tablica 2 - Promjene broja stanovnika općine Brela od 1857-2001. godine po naseljima

RB	Naselje	Popisna godina															
		1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2001.1
1	Brela	523	755	584	759	901	1.044	1.342	1.061	1.160	1.224	1.241	1.305	1.366	1.483	1.618	1.640
2	Gornja Brela	184	-	205	232	243	298	-	385	430	472	456	383	248	201	153	153
Σ	Ukupno	707	755	789	991	1.144	1.342	1.342	1.446	1.590	1.696	1.697	1.688	1.614	1.684	1.771	1.793

Većina stanovništva ove općine a i naselja su autohtona tj. od rođenja žive u istom naselju njih 1.215 ili 72.1%. Dospeljenih je bilo 469 ili 27.9% osoba, većinom iz druge općine (48.2%), a nešto manje iz iste općine (29.2%). Najintenzivnije vrijeme doseljavanja je bilo u razdoblju od 1971–1980. godine.

Oba naselja ove općine također imaju identičan udio autohtonog stanovništva. Razlika autohtonog i doseljenog stanovništva u ovim naseljima ovise samo u broju jer su udjeli zapravo približno isti. U naselje Brela je 1991. godine doselilo 413 ili 27.8% osoba, većinom iz druge općine (njih 48.9%), a nešto manje iz iste općine (28.8%) u razdoblju od 1971–1980. godine (najintenzivnije doseljavanje).

U Gornjim Brelima se doselilo 56 ili 27.9% osoba i to s područja druge općine (42.9%), a nešto manje iz iste općine (32.1%). Najintenzivnije vrijeme doseljavanja je identično kako u Brelima tako i u cijeloj općini (tablica 3).

Tablica 3 - Stanovništvo prema migracijskim obilježima 1991. godine

Naselje	Ukupno	Od rođenja stanuje u istom mjestu	Dospeljeno u naselje stalnog stanovništva											
			Svega	Iz iste općine	Iz druge općine	Iz inozemstva		Godine doseljenja						
						Svega	Od toga s područja bivše SFRJ	1940. i prije	1941. do 1945.	1946. do 1960.	1961. do 1970.	1971. do 1980.	1981. do 1985.	1986. do 1991.
Brela	1.483	1.070	413	119	202	80	67	12	3	37	65	111	68	82
	100.0	72,1	27,8											
Gornja Brela	201	145	56	18	24	14	6	7	3	9	2	14	7	6
	100.0	72,1	27,9											
UKUPNO	1.684	1.215	469	137	226	94	73	19	6	46	67	125	75	88
	100.0	72,1	27,9											

1 Prema definicija stalnog stanovništva iz popisa 1991. godine

Osim prostorne pokretljivosti stanovništva, potrebno je sagledati i prirodno kretanje – priraštaj koji zajedno daju opću populacijsku dinamiku prostora.

Kroz devetogodišnje razdoblje, vidi se, da pozitivan prirodni priraštaj ova općina ima kroz pet godina (više se ljudi rodilo nego što je umrlo) koji je beznačajan, a kroz četiri godine negativan prirodni priraštaj naročito izražen 1998. godine (-21) (tablica 4).

Tablica 4 - Prirodno kretanje stanovništva u općini Brela

Godina	Živorodeni	Umrli	Prirodni prirast
1993.	25	17	8
1994.	23	20	3
1995.	21	24	-3
1996.	15	17	-2
1997.	14	13	1
1998.	11	32	-21
1999.	21	20	1
2000.	18	16	2
2001.	16	17	-1

Ni naselja nemaju neku pozitivniju sliku prirodnog priraštaja. Kroz zadnje četiri godine jedino Brela imaju pozitivan prirodni priraštaj (vrlo mali), osim 1998. godine kada je on negativan, a Gornja Brela imaju stalno negativan prirodni priraštaj ili je jednak nuli kao 2000. godine (isti je broj rođenih i umrlih) (tablica 5).

Tablica 5 - Prirodno kretanje stanovništva po naseljima u općini Brela

RB	Naselje	Godina	Živorodeni	Umrli	Prirodni prirast
1	Brela	1998.	10	24	-14
2	Gornja Brela		1	8	-7
3	Brela	1999.	21	18	3
4	Gornja Brela		-	2	-2
5	Brela	2000.	16	14	2
6	Gornja Brela		2	2	0
7	Brela	2001.	13	12	1
8	Gornja Brela		3	5	-2

Iz gore navedenih podataka, vidljivo je, da se vrlo malo osoba rađa i u jednom i u drugom naselju, odnosno u općini, što ne daje neku značajniju ulogu u kretanju broja stanovnika.

Iz dosadašnje analize kretanja broja stanovnika proizlazi, da jedino pozitivne promjene broja stanovnika imaju Brela koja zbog svoje funkcije (općinsko središte) i gospodarskih karakteristika (turizma) privlači stanovništvo iz susjednih naselja (Gornja Brela) kao i ostalih područja. Razvoj turizma i litoralizacija života davnih 60-tih godina izmijenili su nekadašnje prilike ovog područja i šireg Makarskog primorja.

Spolno-dobna struktura stanovništva

Ova analiza stanovništva ukazuje na brojčani odnos muškog i ženskog stanovništva, njihovu ujednačenost ili neujednačenost te vitalnost i biodinamiku, prema kojoj utvrđujemo temeljnu osobinu sastava populacije.

Godine 1981. na ovom području je živjelo 789 ili 48.9% muškaraca i 825 ili 51.1% žena. Na 1.000 žena je dolazilo 956 muškaraca.

Slična situacija je i po naseljima. Prevlast ženskog (Brela imaju 694 ili 50.8% i Gornja Brela imaju 131 ili 52.8%) nad muškim stanovništvom (Brela imaju 672 ili 49.2% i Gornja Brela 117 ili 47.2%) karakteristike su ovih naselja u općini Brela. U Brelima je na 1.000 žena dolazilo 968 muškaraca, a u Gornjim Brelima 893 muškaraca.

Slična spolna struktura u cijeloj općini kao i po naseljima bila je 1991. godine. U cijeloj općini je bilo 807 ili 47.9% muškaraca i 877 ili 52.1% žena, pa je na 1.000 žena dolazilo 920 muškaraca.

U Brelima je bilo 721 ili 48.6% muškaraca i 762 ili 51.4% žena pa je na 1.000 žena dolazilo 946 muškaraca. U Gornjim Brelima je bilo 86 ili 42.8% muškaraca i 115 ili 57.2% žena te je na 1.000 žena dolazilo 748 muškaraca.

Po zadnjem popisu stanovništva 2001. godine i dalje je prisutno više ženskog nego muškog stanovništva i u općini i po naseljima. Te godine je bilo 849 ili 47.9% muškog i 922 ili 52.1% ženskog stanovništva. Na 1.000 žena je dolazilo 921 muškarac.

U Brelima je bilo 786 ili 48.6% muškog i 832 ili 51.4% ženskog stanovništva pa je na 1.000 žena dolazilo 945 muškaraca. U Gornjim Brelima je bilo 63 ili 41.2% muškog i 90 ili 58.8% ženskog stanovništva pa je na 1.000 žena dolazilo 0,7 muškaraca.

Ovakva struktura stanovništva po spolu je uobičajena. Uvijek je zapravo višak ženskog nad muškim stanovništvom u svim razvijenim sredinama. A to, da su žene brojnije od muškaraca uvjetuje niz čimbenika od načina života do zdravstvenih, radnih, ratovanja itd.

Dobna struktura stanovništva ove općine se od 1981–2001. godine pogoršava, odnosno, stanovništvo je sve starije i starije pa ono 2001. godine prelazi u stanovništvo duboke starosti. Smanjuje se udio mladog stanovništva, a povećava se broj i udio zrelog i starog stanovništva (tablice 6, 7 i 8).

Godine 1981. je bilo 459 ili 28.4% mladog stanovništva (dobna skupina od 0–19 godina), 815 ili 50,5% zrelog stanovništva (dobna skupina od 20–59 godina) i 316 ili 19,6% starog stanovništva (dobna skupina od 60 i više godina). Starost je prisutna na ovom području što se vidi iz koeficijenta starosti. Analiza po naseljima ukazuje na slijedeće. Starost je prisutna i u Brelima ali nije toliko izražena kao što je u Gornjim Brelima koje već prelazi u duboku starost. U Brelima je bilo 415 ili 30,4% mladog stanovništva, 689 ili 50,4% zrelog stanovništva i 239 ili 17,5% starog stanovništva.

Koeficijent starosti je 0,576 i pokazuje da je to stanovništvo sve starije. Gornja Brela imaju 44 ili 17,7% mladog stanovništva, 126 ili 50,8% zrelog stanovništva i 77 ili 31,0% starog stanovništva. Iz koeficijenta starosti se vidi da ovo naselje ima populaciju duboke starosti (0,688).

Tablica 6 - Dobna struktura stanovništva 1981. godine

RB	Naselje	Jedinica mjere	Glavne dobne skupine										Koeficijent starosti (60 i više/0-19)
			Ukupno		0-19		20-59		60 i više		Nepoznata starost		
			broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	
1	Brela	sv.	1.366	100,0	415	30,4	689	50,4	239	17,5	23	1,7	0,576
		m.	672	100,0	220	32,7	345	51,3	102	15,3	5	0,7	
2	Gornja Brela	sv.	248	100,0	44	17,7	126	50,8	77	31	1	0,5	1,750
		m.	117	100,0	21	17,9	65	55,6	31	26,5	0	0,0	
Σ	Ukupno	sv.	1.614	100,0	459	28,4	815	50,5	316	19,6	24	1,5	0,688
		m.	789	100,0	241	30,5	410	52,0	133	16,9	5	0,6	

Nakon deset godina stanovništvo je sve starije. Godine 1991. u općini Brela je bilo 467 ili 27,7% mladog stanovništva (povećao se broj ali se smanjio udio), 869 ili 51,6% zrelog stanovništva (povećao se broj i udio) i 332 ili 19,8% starog stanovništva (povećao se broj i udio). S obzirom na takve rezultate, koeficijent starosti je sve veći tj. ukazuje na starenje populacije (0.711). Naselja su te godine imala drugačiju razdiobu stanovništva. U Brelima je bilo 411 ili 27,7% mladog stanovništva (broj i udio je u padu), 794 ili 53,6% zrelog stanovništva (broj i udio je porastao) i 263 ili 17,7% starog stanovništva (broj i udio je u porastu). Koeficijent starosti je porastao (0,640). U Gornjim Brelima se povećao broj i udio mladog stanovništva (56 ili 27,9%), smanjio se broj i udio zrelog stanovništva (869 ili 51,6%), i porastao broj i udio starog stanovništva (60 i više godina). Koeficijent starosti se smanjio (1,232).

Tablica 7 - Dobna struktura stanovništva 1991. godine

RB	Naselje	Jedinica mjere	Glavne dobne skupine										Koeficijent starosti (60 i više/0-19)
			Ukupno		0-19		20-59		60 i više		Nepoznata starost		
			broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	
1	Brela	sv.	1.483	100,0	411	27,7	794	53,6	263	17,7	15	1,0	0,640
		m.	721	100,0	208	28,8	394	54,6	115	16,0	4	0,6	
2	Gornja Brela	sv.	201	100,0	56	27,9	75	37,3	69	34,3	1	0,5	1,232
		m.	86	100,0	23	26,7	37	43,0	26	30,3	0	0,0	
Σ	Ukupno	sv.	1.684	100,0	467	27,7	869	51,6	332	19,8	16	0,9	0,711
		m.	807	100,0	231	28,6	431	53,4	141	17,5	4	0,5	

Godine 2001. nisu se dogodile pozitivnije promjene u dobnoj strukturi stanovništva. I dalje u cijeloj općini se smanjuje broj i udio mladog stanovništva (429 ili 24,2%), a povećava se broj i udio zrelog (954 ili 53%) i starog stanovništva (383 ili 21,6%). Koeficijent starosti ukazuje na duboku starost tog stanovništva. U Brelima je te godine bilo manje mladog stanovništva (394 ili 24,3%), više zrelog (888 ili 54,9%) i starog stanovništva (333 ili 20,6%). U Gornjim Brelima se također smanjilo mlado stanovništvo (35 ili 22,9%), broj zrelog stanovništva je porastao ali se udio smanjio (66 ili 43,1%) i smanjilo se staro stanovništvo (50 ili 32,7%). Koeficijent starosti je sve veći u oba naselja (Brela 0,845, Gornja Brela 1,429).

Tablica 8 - Dobna struktura stanovništva 2001. godine

RB	Naselje	Jedinica mjere	Glavne dobne skupine										Koefficient starosti (60 i više/0-19)
			Ukupno		0-19		20-59		60 i više		Nepoznata starost		
			broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	
1	Brela	sv.	1.618	100,0	394	24,3	888	54,9	333	20,6	3	0,2	0,845
		m.	786	100,0	204	26,0	431	54,8	150	19,1	1	0,1	
2	Gornja Brela	sv.	153	100,0	35	22,9	66	43,1	50	32,7	2	1,3	1,429
		m.	63	100,0	14	22,2	30	47,6	17	27,0	2	3,2	
Σ	Ukupno	sv.	1.771	100,0	429	24,2	954	53,9	383	21,6	5	0,3	0,893
		m.	849	100,0	218	25,7	461	54,3	167	19,7	3	0,3	

Iako je starost prisutna na ovom području, nešto bolju strukturu stanovništva imaju Brela zbog svih svojih karakteristika koje ima. Turizam koji je nakon jadranske turističke ceste preobrazio naselja ili u pozitivnom (Brela) ili u negativnom smislu (odlazak stanovništva prema obalnom području – Gornja Brela) uvjetovao je i takovu strukturu stanovništva kao što se vidi iz priloženog. Zrelo – mlado stanovništvo odlazi, a ostaju stari i nemoćni.

Struktura stanovništva po aktivnosti

Aktivno stanovništvo obuhvaća osobe oba spola, zaposlene i nezaposlene u određenom razdoblju. Oni čine ponudu radne snage. Ova struktura stanovništva po aktivnostima kao i broj zaposlenih po pojedinim sektorima djelatnosti mijenja se kako zbog promjene broja stanovnika i ostalih demografskih karakteristika, tako i zbog društveno – gospodarskog razvoja.

S obzirom na dobnu strukturu stanovništva, ni aktivitet stanovništva na ovom području nije povoljan. Kakvo je stanje s aktivnim stanovništvom i koliko se ono promijenilo do sadašnjih dana, vidjet će se iz slijedećih podataka (tablice 9, 10 i 11).

Tablica 9 - Stanovništvo u zemlji po mjestu stanovanja prema aktivnostima 1981. godine

RB	Naselje	Ukupno stanovništvo		Aktivno stanovništvo		Osobe s osobnim prihodom		Uzdržavno stanovništvo	
		broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
1	Brela	1.250	100,0	406	32,5	171	13,7	673	53,8
2	Gornja Brela	233	100,0	62	26,6	50	21,5	121	51,9
Σ	Ukupno	1.483	100,0	468	31,6	221	14,9	794	53,5

Godine 1981. u cijeloj općini Brela je bilo 468 ili 31,6% aktivnog stanovništva, 221 ili 14,9% osoba s osobnim prihodom i 794 ili 53,5% uzdržavanog stanovništva. Analiza po naseljima ukazuje da su Brela te godine imala 406 ili 32,5% aktivnog stanovništva, 171 ili 13,7% osoba s osobnim prihodom i 673 ili 53,8% uzdržavanog stanovništva. U Gornjim Brelima podaci o aktivitetu se razlikuju od prethodnog naselja. Aktivnih je bilo 62 ili 26,6%, osoba s osobnim prihodom 50 ili 21,5% i uzdržavanih 121 ili 51,9%.

Tablica 10 - Stanovništvo u zemlji po mjestu stanovanja prema aktivnostima 1991. godine

RB	Naselje	Ukupno stanovništvo		Aktivno stanovništvo		Osobe s osobnim prihodom		Uzdržavno stanovništvo	
		broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
1	Brela	1.359	100,0	563	41,4	166	12,2	630	46,4
2	Gornja Brela	177	100,0	47	26,6	46	26,0	84	47,4
Σ	Ukupno	1.536	100,0	610	39,7	212	13,8	714	46,5

Deset godina kasnije, tj. 1991. godine u općini se povećao broj i udio aktivnog stanovništva (610 ili 39,7%), smanjio se broj i udio osoba s osobnim prihodom (212 ili 13,8%) kao i uzdržavanog stanovništva (714 ili 46,5%). I unutar naselja je došlo do promjene aktiviteta u tom razdoblju. U Brelima se broj i udio aktivnih povećao (563 ili 41,4%), osoba s osobnim prihodima se smanjilo kako u apsolutnim tako i u relativnim vrijednostima (166 ili 12,2%) kao i uzdržavanog stanovništva (630 ili 46,4%). U Gornjim Brelima se smanjio broj aktivnog stanovništva ali je udio ostao isti (47 ili 26,6%), smanjio se broj ali se povećao udio osoba s osobnim prihodom (46 ili 26,0%) i smanjio se broj i udio uzdržavanog stanovništva (714 ili 46,5%).

Tablica 11 - Stanovništvo u zemlji po mjestu stanovanja prema aktivnostima 2001. godine

RB	Općina Brela	Ukupno stanovništvo		Aktivno stanovništvo		Osobe s osobnim prihodom		Uzdržavno stanovništvo	
		broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
Σ	Ukupno	1.771	100,0	841	47,5	348	19,6	582	32,9

Po zadnjem popisu stanovništva 2001. godine u općini Brela se povećao broj i udio aktivnog stanovništva (841 ili 47,5%) kao i osoba s osobnim prihodom (348 ili 19,6%) te se smanjio broj i udio uzdržavanog stanovništva.

S obzirom na prethodnu analizu dobne strukture stanovništva i ova slika aktiviteta samo potvrđuje to stanje. Zbog starosti koja je sve prisutnija na ovom području a naročito u Gornjim Brelima smanjuje se broj aktivnog stanovništva, a povećava se broj osoba s osobnim prihodom (umirovljenici).

Zaposlenost

U općini Brela je 1981. godine bilo 365 radnika ili 24,6% u ukupnom stanovništvu ili 78,0% u ukupnom aktivnom stanovništvu (tablica 12). Većina zaposlenih je te godine radila u mjestu stanovanja (njih 239 ili 65,5%) dok ih je 126 ili 34,5% radila u nekom drugom mjestu (najviše u istoj općini 95 ili 75,4%). Analiza po naseljima ukazuje na slijedeće rezultate.

U Brelima je od ukupnog broja zaposlenih, većina radila u mjestu stanovanja njih 230 ili 73,0%, dok ih je 85 ili 27,0% radilo u nekom drugom mjestu (najviše u istoj općini 62 ili 72,9%). U Gornjim Brelima je od ukupnog broja zaposlenih, u mjestu stanovanja radilo samo 9 ili 18,0%, dok ih je najviše bilo zaposleno u nekom drugom mjestu njih 41 ili 82,0% (najviše u istoj općini 33 ili 80,5%).

Tablica 12 - Radnici prema mjestu rada i mjestu stalnog stanovanja 1981. godine

RB	Naselje	Svega		Rade u mjestu stanovanja		Rade u drugom mjestu									
						Svega		U istoi općini		U drugoj općini RH		Na području bivše SFRJ		U inozemstvu	
		broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
1	Brela	315	100,0	230	73,0	85	27,0	62	72,9	19	22,4	4	4,7	-	0,0
2	Gornja Brela	50	100,0	9	18,0	41	82,0	33	80,5	8	19,5	-	0,0	-	0,0
Σ	Ukupno	365	100,0	239	65,5	126	34,5	95	75,4	27	21,4	4	3,2	-	0,0

Godine 1991. je u općini Brela bilo 454 radnika ili 29,5% u ukupnom stanovništvu ili 74,3% u ukupnom aktivnom stanovništvu (tablica 13). I te godine je većina zaposlenih radila u mjestu stanovanja njih 308 ili 68,0%, dok ih je 145 ili 32,0% zaposlenih radilo u drugom mjestu (najviše u istoj općini). I po naseljima, slika zaposlenih po mjestu rada i stanovanja ostaje nepromijenjena s obzirom na prethodni popis. U Brelima je najviše zaposlenih radilo u mjestu stanovanja njih 304 ili 72,6%, dok ih je 115 ili 27,4% radilo negdje drugdje (najviše u istoj općini 87 ili 75,6%). U Gornjim Brelima najviše zaposlenih je radilo u nekom drugom mjestu njih 30 ili 88,2% (najviše u istoj općini njih 18 ili 60,0%, ali ima dosta i onih koji rade u drugoj općini njih 40,0%) dok je u mjestu stanovanja radilo 4 ili 11,8% zaposlenih.

Tablica 13 - Radnici prema mjestu rada i mjestu stalnog stanovanja 1991. godine

RB	Naselje	Svega		Rade u mjestu stanovanja		Rade u drugom mjestu									
						Svega		U istoi općini		U drugoj općini RH		Na području bivše SFRJ		U inozemstvu	
		broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
1	Brela	419	100,0	304	72,6	115	27,4	87	75,6	23	20,0	3	2,6	-	0,0
2	Gornja Brela	34	100,0	4	11,8	30	88,2	18	60,0	12	40,0	-	0	-	0,0
Σ	Ukupno	453	100,0	308	68,0	145	32,0	105	72,4	35	24,1	3	2,1	-	0,0

Tablica 14 - Aktivno stanovništvo u zemlji koje obavlja zanimanje prema području djelatnosti 1991. godine

RB	Naselje	Područje djelatnosti														Ukupno ¹
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
1	Brela	25	11	1	-	12	29	46	257	9	3	10	20	14	2	473
2	Gornja Brela	6	3	-	-	6	5	3	6	1	1	2	3	1	11	39
Σ	Ukupno	31	14	1	-	18	34	46	263	10	4	12	23	15	23	512

01 - Industrija i rudarstvo,
02 - Poljoprivreda i ribarstvo,
03 - Šumarstvo,
04 - Vodoprivreda,
05 - Građevinarstvo,
06 - Promet i veze,
07 - Trgovina,

08 - Ugostiteljstvo i turizam,
09 - Obrtništvo i osobne usluge,
10 - Stambeno-komunalne djelatnosti i uređenje naselja i prostora,
11 - Financijske, tehničke i poslovne usluge,
12 - Obrazovanje, znanost, kultura i informacije,
13 - Zdravstvena zaštita i socijalna skrb,
14 - Tijela državne vlasti, tijela lokalne samouprave, fondovi, udruženja i organizacije

Po sektorima djelatnosti većina zaposlenih je radila u tercijarnim djelatnostima (njih 387 ili 75,6%) najviše u ugostiteljstvu i turizmu što je zapravo i najznačajnija grana privređivanja ove općine i to naročito u Brelima, zatim slijede kvartarne djelatnosti njih 61 ili 11,9%.

¹ Razlika do "ukupno" odnosi se na nepoznato područje djelatnosti³⁹

U sekundarnim je bilo zaposleno 49 ili 9,6%, dok je primarna djelatnost gotovo zanemariva s 15 ili 2,9% (tablica 14). Zemljoradnja i stočarstvo su bile dominantne grane privređivanja ovog područja do 60-tih godina kada izgradnja ceste i razvoj turizma mijenja gospodarski način privređivanja i prelazi u izuzetan turistički kraj. Koliko je poljoprivreda prisutna u današnje vrijeme, vidi se iz podataka 1991. i 2001. godine.

Tablica 15 - Poljoprivredno stanovništvo prema aktivnosti i spolu, po naseljima, 1991. godine

RB	Naselje	Ukupno poljoprivredno stanovništvo		Aktivno poljoprivredno stanovništvo				Uzdržavano poljoprivredno stanovništvo		Udio (%)	
		Svega	Žensko	Svega	Žensko	Obavlja zanimanje u gospodarstvu		Svega	Žensko	poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu	aktivno poljoprivrednog u ukupnom aktivnom stanovništvu
						Svega	Žensko				
1	Brela	40	19	15	2	9	1	25	17	2,9	2,7
2	Gornja Brela	5	1	3	0	2	0	2	1	2,8	6,4
Σ	Ukupno	45	20	18	2	11	1	27	18	2,9	2,9

Godine 1991. je na ovom području bilo 45 poljoprivrednika ili 2,9% u ukupnom stanovništvu. Aktivnih je bilo 18 ili 40,0% od ukupnog broja poljoprivrednog stanovništva, odnosno 2,9% aktivnih poljoprivrednika u ukupno aktivnom stanovništvu (tablica 15).

Tablica 16 - Poljoprivredno stanovništvo prema aktivnosti i spolu, 2001. godine

RB	Općina Brela	Ukupno poljoprivredno stanovništvo		Aktivno poljoprivredno stanovništvo				Uzdržavano poljoprivredno stanovništvo		Udio (%)	
		Svega	Žensko	Svega	Žensko	Obavlja zanimanje u gospodarstvu		Svega	Žensko	poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu	aktivno poljoprivrednog u ukupnom aktivnom stanovništvu
						Svega	Žensko				
	Ukupno	33	12	14	2	4	1	19	10	1,9	1,7

Godine 2001. na ovom području je bilo 33 poljoprivrednika ili 1,9% u ukupnom stanovništvu. Aktivnih je bilo 14 ili 42,4% od ukupnog broja poljoprivrednog stanovništva ili 1,7% od ukupno aktivnih stanovnika (tablica 16).

Proces litoralizacije zahvatio je ovo područje.

Obrazovna struktura stanovništva

U općini Brela obrazovna struktura stanovništva starijeg od 15 godina, 1991. godine izgledala je ovako:

- od ukupno 1.328 osoba starijih od 15 godina, bez školske spreme je bilo 40 ili 3,0% osoba (udio žena je iznosio 90,0%);
- nepotpunu osnovnu školu (1–3 i 4–7 razreda osnovne škole) imalo je 344 ili 25,9% osoba;
- osnovno obrazovanje je imalo 287 ili 21,6% osoba;
- srednje obrazovanje je imalo 548 ili 41,3% osoba i
- visoko obrazovanje 45 ili 3,4% osoba.

Tablica 17 - Stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu, školskoj spreml i pismenosti 1991. godine

RB	Naselje	Spol	Ukupno	Bez školske spreml		1-3 razreda osnovne škole	4-7 razreda osnovne škole	osnovno obrazovanje	Srednje obrazovanje				Više obrazovanje	Visoko obrazovanje	Nepoznato	
				Svega	Nepismeni				Svega	Škole za KV i VKV radnike i ostali stručni kadar	Gimnazija	Srednje škole za stručni kadar				Srednje usmjereno obrazovanje
1	Brela	sv.	1.175	23	11	21	261	260	504	214	30	96	164	46	45	15
		m.	561	2	1	4	98	111	280	143	12	46	79	28	30	8
2	Gornja Brela	sv.	153	17	11	11	51	27	44	11	0	2	31	3	0	0
		m.	66	2	0	4	22	12	25	10	0	0	15	1	0	0
	Ukupno	sv.	1.328	40	22	32	312	287	548	225	30	98	195	49	45	15
		m.	627	4	1	8	120	123	305	153	12	48	94	29	30	8

Većina stanovništva ove općine ima srednje obrazovanje (naročito škole za KV i VKV radnike i ostali stručni kadar), a zatim slijede oni s nepotpunom osnovnom školom i oni s osnovnim obrazovanjem (žene su ovdje u prednosti).

Analiza po naseljima ukazuje da Brela za razliku od Gornjih Brela imaju povoljniju obrazovnu strukturu. To je razumljivo s obzirom na gospodarsko značenje i funkciju koju Brela imaju (tablica 17).

Godine 2001. u cijeloj općini se smanjio broj i udio onih bez školske spreme (15 ili 1,0%), kao i onih sa nepotpunom osnovnom školom (202 ili 13,7%) i osnovnom školom (277 ili 18,8%). Sve je više onih sa srednjim obrazovanjem i to naročito sa školama za KV i VKV radnike i srednje škole za stručni kadar (potrebe turizma). Također je u porastu broj i udio onih sa visokim obrazovanjem ali još uvijek zanemariv od ukupne populacije (tablica 18).

Tablica 18 - Stanovništvo staro 15 i više godina po spolu i završenoj školi 2001. godine

Stupanj obrazovanja		Općina Brela	
		sv.	m.
Bez školske spreme		15	3
1-3 razreda osnovne škole		34	5
4-7 razreda osnovne škole		168	48
Osnovna škola		277	98
Srednje škole	Svega	805	433
	Škole za KV i VKV radnike i ostali stručni kadar u trajanju 1-3 godine	496	321
	Gimnazija	70	20
	Srednje škole za stručni kadar u trajanju od 4 godine	239	92
Više obrazovanje		71	47
Visoko obrazovanje		94	50
Magisterij		2	2
Doktorat		2	2
Nepoznato		3	1
Ukupno		1.471	689

Tablica 19 - Stanovništvo staro 10 i više godina prema spolu, a nepismeni i prema starosti 1991. godine

RB	Naselja	Spol	Ukupno	Nepismeni prema starosti															
				Svega		10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65 i više	Nepoznato	
				Broj nepismenih	Udio u ukupnom (%)														
1	Brela	sv.	1.296	12	0,9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	1
		m.	623	1	0,2	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
2	Gornja Brela	sv.	163	12	7,4	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	10	0
		m.	70	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Σ	Ukupno	sv.	1.459	24	1,6	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	20	1
		m.	693	1	0,1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0

Broj i udio nepismenih osoba od 10 i više godina 1991. godine je iznosio 24 ili 1,6%, naročito onih u starijoj dobnoj skupini u kojoj su žene jedino prisutne. Nešto nepismenih (po 1 osobu) je bilo i u mlađim i u zrelim dobnim skupinama. Analizirajući naselja u toj općini, vidi se, da Gornja Brela imaju dosta visok udio nepismenih u cijeloj općini, odnosno dosta je veći od naselja Brela. I ovdje je taj udio nepismenih u starijoj dobnoj skupini gdje su žene jedine zastupljene (tablica 19).

Tablica 20 - Stanovništvo staro 10 i više godina prema spolu, a nepismeni i prema starosti 2001. godine

Općina Brela	Spol	Ukupno	Nepismeni prema starosti														
			Svega		10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65 i više	Nepoznato
			Broj nepismenih	Udio u ukupnom (%)													
Ukupno	sv.	1.587	12	0,76	0	1	1	1	0	0	0	1	0	0	0	8	0
	m.	753	3	0,40	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0

Godine 2001. udio nepismenih se smanjio u cijeloj općini i iznosi 12 ili 0,8%. Najviše nepismenih ima u starijoj dobnoj skupini (65 i više godina) s tim da su žene i dalje u prednosti. Nepismenih ima i u mlađim i u zrelim dobnim skupinama (po jedna osoba) (tablica 20).

NASELJA

Broj i veličina naselja u sastavu općine Brela

Općina Brela, prema Zakonu o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj [NN 90/92 te njegovim kasnijim izmjenama i dopunama] jedinica je lokalne samouprave sa sjedištem u Brelima, u sastavu Splitsko-dalmatinske županije.

U njegov sastav ulazi 2 naselja - Brela i Gornja Brela.

Prema kategorizaciji prostornih cjelina Prostornog plana Splitsko-dalmatinske (grafički prilog - kartogram 5) cjelokupno područje općine se nalazi u obalnom području, pa tako i sva naselja u sastavu općine Brela.

Prema Uredbi o uređenju i zaštiti zaštićenog obalnog područja mora [NN 128/04] zaštićenom obalnom području (ZOP-u), odnosno pojas kopna u širini od 1.000 m od obalne crte, pripada područje naselja Brela, gotovo u cijelosti, te vrlo mali dio naselja Gornja Brela.

Razvoj naselja

Brela su naselje koje se proteže na krajnjem zapadnom dijelu Makarskog primorja podno kosih padina Biokova. Sastoje se od Gornjih Brela na sjevernoj strani Biokova i Brela koje su tip raštrkanog naselja s više zaselaka razbacanih između obale i po flišnim biokovskim padinama. Geografske, ekološke i hidrološke osobine ovog područja vrlo rano su omogućile egzistenciju čovjeka. Obronci Biokova oduvijek su bili pogodni za razvoj stočarstva i određenog broja poljoprivrednih kultura kao što su vinova loza, višnja i maslina. Obzirom na nadmorsku visinu i karakteristike reljefa od davnina su bili naseljeni južni i sjeverni dio masiva. Južni se dio pak dijeli na obalnu zonu, flišne brežuljkaste padine i vapnenačke klisure. Na sjevernoj strani utvrđeni su tragovi prapovijesnih željeznodobnih naselja, dok je na južnim padinama bila veća koncentracija stanovništva i naselja u antičko doba. Cijeli ovaj kraj krije brojne uvale, vrtače i doce s plodnom zemljom, terasasto raspoređene. Za život su od presudne važnosti bili i brojni izvori i vode koje su se slijevale s Biokova.

Područje Brela u arheološkom i povijesnoumjetničkom smislu gotovo da i nije istraživano. O prapovijesnim epohama malo se zna, a ostaci iz paleolita, neolita, bakrenog i brončanog doba su slučajni i rijetki. Počeci prapovijesnih naselja gradinskog tipa pojavljuju se na području Makarskog primorja već potkraj mlađeg kamenog doba, na području Brela su ubicirana nad Subotištem u Gornjim Brelima ubicirano je nekoliko prapovijesnih gomila. Nema niti izvora ni materijalnih podataka o vezama s grčkim svijetom, iako je ovo područje u neposrednoj blizini grčkih naseobina Farosa, Epetiona, Salone, Traguriona i Narone pa je moralo biti uključeno barem u mrežu trgovačkih komunikacija.

Sudbina Brela u doba rimske vladavine nije potonje poznata i je li na ovom području bilo sukoba s Dalmatima. Mreža cesta povezivala je Makarsko primorje baš preko Brela s vojnim logorima u Burnumu (Kistanje) i Tiluriju (Trilj) osiguravajući brzu i efikasnu komunikaciju značajnu za trgovinu ali i rimsku vojnu ekspanziju. Sudeći prema materijalnim dokazima, uglavnom slučajnim nalazima, područje Brela je vrlo rano prihvatilo tekovine rimske kulture. Bitan utjecaj pritom su imali Salona i Narona, a na području Makarskog primorja formirali su se pojedini centri urbanog tipa. To su prema izvorima bili Inaronija, Muccurum, Biston i Berulija za koju se pretpostavlja da je bila na području Brela, ali njezino točno mjesto još nije utvrđeno. Mnogi istraživači, među kojima Barada i K. Jurišić, smještaju je na područje Gornjih Brela oko crkve Sv. Nikole.

Jedan od najranijih prikaza područja Brela kao sastavnog dijela Makarskog primorja nalazi se na prikazu karte rimskih cesta u Dalmaciji tzv. Tabule Peutingeriane. Glavna cesta protezala se iznad mora, po svemu sudeći trasom današnje ceste, a postojale su transverzalne komunikacije od kojih je najvažnija bila još prapovijesni put preko Dubaca. Temelj antičkog privređivanja i života činile su vile rustike odnosno poljoprivredna imanja izvan gradova i naselja čiji su ostaci otkriveni na širem području Makarskog primorja, a nedavno prilikom najnovije reambulacije i na području naselja Brela. Vile rustike sastojale su se od stambenih dijelova često ukrašenih mozaicima s hipokaustima (sistemom cijevi podnog grijanja), te niz gospodarskih sadržaja od kojih su najčešći tjesak za ulje i vino. Prema J. Mediniju na području Brela je bilo manje naselje ruralnog karaktera tzv. vicus ili pagus, što je zaključeno na osnovi nalaza nekoliko nekropola čiji se predmeti nalaze ili uzidani kao spolie u samim Brelima ili u Arheološkom muzeju u Splitu. Nalazi iz nekropola pružaju nam najviše podataka o materijalnoj i duhovnoj kulturi antike na ovom području, a posebno o porijeklu stanovništva. Do sada se smatralo da je glavna antička nekropola Brela bila na mjestu točno ispod današnje ceste Brela-Baška Voda, neposredno poviše zaselka Filipovići, ali su novija slučajna otkrića otkrila i grobne nalaze u dnu samih Solina na mjestu plodnog nanosa oko kuća uz hotel Soline. Nalaze stoga treba očekivati na širem području Solina.

Nakon naseljavanja slavenskih došljaka u VII stoljeću, biokovsko-neretvansko područje spominje se pod nazivima Narenta, Paganija, Maronija i Krajina s nekoliko srednjovjekovnih naselja. Ranosrednjovjekovna Berulia navodi se u dijelu Konstantina Porfinogeneta "De administrando imperio" kao jedan od četiri utvrđena grada stare Paganije. Stanovnici Paganije u povijest ulaze kao gusari koji svojim gusarskim pothvatima ometaju trgovinu u Jadranskom moru. Od 1102.g. područje se smjenjuje u vlasti Bizanta, Mlečana, hrvatskih vladara, hrvatsko-ugarskih kraljeva i bosanskih velomoža. U ovo vrijeme porodica Kačić iz Makarskog primorja odlazi u Omiš. Međutim se o životu u ovim srednjovjekovnim naseljima, kao i na cijelom području, vrlo malo zna. Stanovnici Brele kao Brolanenses spominju se 1315. godine u povelji kliškog kneza Jurja Šubića kada im priznaje neke povlastice. Sve do XVI st. Brele se u nazivima tretiraju kao jedinstveno naselje koje je tada vjerojatno smješteno na području Gornjih Brele. Tek 1571. godine spominju se Breglia piccolo i Breglia grande, a zatim Brehlia superior et inferior, a krajem XVII stoljeća Brehli Dolgini i Brehli Gorgni. Godine 1601. Donja Brele se spominju kao Podbrehalje što očito govori da je staro naselje bilo iza masiva.

Krajem XV stoljeća na području Makarske učvršćuju se Turci čija vlast traje sve do 1684. godine. Iz turskog doba gotovo ništa nije sačuvano dok je od srednjovjekovnih spomenika na području Brele sačuvana nekropola stećaka južno od župne crkve sv. Stjepana koja je morala postojati i u srednjem vijeku, dok sam titular crkve i njen smještaj upućuju na period kasne antike. U Gornjim Brelima je i crkva sv. Nikole s srednjovjekovnim grobljem. U Makarskom primorju razvio se poseban arhitektonski tip iz vremena turske vlasti, utvrđene stambene kule. Karakteristični primjeri ovakvih podjednako stambenih i fortifikacijskih objekata nalaze se u Tučepima, Podgori, Igranama, Drveniku. Možda u kompleksu Filipovića možemo tražiti ostatke takvih kula. Uglavnom su bile florisa pravilnog četverokuta, visoke jedan do tri kata, s nizom okruglih ili trokutastih puškarnica. Bile su građene od nepravilnog kamenja s uglovima ojačanim kamenim blokovima. U prizemlju je bio masivni svod, a međukatne konstrukcije bile su drvene. Bezbroj puta su oštećivane i rušene, naročito u potresima 1669. i 1767. godine, pa su izgubile obrambenu i dobile sasvim stambenu funkciju. Oko njih su se grupirale stambene katnice vezane uz obiteljsku zajednicu. U kompleksu Filipovića bile su prema predaji dvije takve kule, kasnije snižene i adaptirane u stambene katnice, ali ostali su ulazi s istočne i zapadne strane koji su se zatvarali čvrstim drvenim vratnicama tako da je sklop bio relativno siguran od vanjskih napada.

U samim Filipovićima, pored sklopa koji je do danas sačuvao sve odlike tradicijske arhitekture, može se uočiti još jedan sličan organiziran oko unutrašnjeg dvorišta koji je kasnijim adaptacijama devastiran.

Drugi tip utvrda karakterističan za cijeli biokovski kraj, odnosno tzv. samostojeće kule, nalaze se na području Gornjih Brele. Sačuvani su njihovi ostaci u Gornjim Brelima, Potpoletnici i tzv. Hercegova kula koje su najvjerojatnije bile turske osmatračnice i karaule na važnom prometnom putu koji tim pravcem vodi prema unutrašnjosti još od prapovijesti. Nalazile su se u neposrednoj blizini velike tvrđave Duare (Zadvarje).

Odlaskom Turaka razvija se život i na području Brele. Sela se obnavljaju i napućuju, šire i obnavljaju. Građi se nove crkve na mjestu starih iz predturskih vremena, probivaju putevi, širi zemljoradnja i trgovina. Tako se utemeljuje prostorna organizacija cijelih Brele koja postoji i danas. Brele su tip izrazito raštrkanog naselja s desetak zaselaka nastalih kao porodične zajednice. Osim Filipovića koji su pri samom moru, sva ostala su sve donedavno bila povučena od mora na flišnim padinama iznad obale, uglavnom smještena okrenuta suncu, dok su im zaleđe kosi flišni obronci. Grupirana su oko zajedničkih dvorišta.

Donja Brela su nakon antike nastajala tek u tijeku XVIII stoljeća doseljavanjem stanovništva iz širokog zaleđa od Imotske Krajine do Hercegovine, o čemu svjedoče prezimena koja nalazimo i u tim krajevima (Filipovići, Bekavci, Zelići, Šošići, Mrnjavci i dr.). Osnovno zanimanje stanovništva Brela oduvijek je bila poljoprivreda, dok Filipovići kao mjesto uz samo more osim primarne poljoprivrede razvijaju ribarstvo i trgovinu. Centar mjesta kroz to vrijeme u Donjim Brelima postaje župska crkva sv. Stjepana smještena otprilike na geografskoj sredini cijelih Donjih Brela okružena grobljam. Središte Gornjih brela postaje Subotište s crkvom Gospe od Zdravlja.

U XVIII st. utemeljuje se određeni oblik stambenih zgrada koji traje sve do nedavne prošlosti. Grade se kamene katnice s vanjskim stepeništem na svod, drvenim katnim konstrukcijama i pokrovom od kamenih ploča, a koje su dužim fasadama okrenute suncu. Stvorio se jezik definirane tradicionalne arhitekture koji je postao posebna odlika arhitektonskog oblikovanja na ovom području. Gospodarske zgrade su kamene, građene u suho bez veziva, od grubo obrađenog kamena, dok su stojne kuće od priklesanog kamena ujednačene veličine vezanog žbukom. Krovnište od kamenih ploča postavljeno je na drvenu konstrukciju. Krovovi su dvostrešni a ima ih i na četiri vode. Premazuju se mješavinom vapna i maslinovog ulja. Stambene kuće su na jedan ili dva kata, ali ima i potleušica. Tlocrti su uglavnom pravokutni a zgrade duljim pročeljima orijentirane prema jugu. Do ulaza vode kamene stepenice sa solarom ispod kojeg su vrata na luk što vode u konobu. Vrata i prozori su pravokutnog oblika s kamenim glatkim pragovima zatvorenim škurama. Konoba u prizemlju služi kao ostava za vino i ulje, te alat. Na katu su spavaonice, a na tavanu u sredini prostorije nisko otvoreno ognjište ili komin s napom. Kuhinja je bila u posebnoj zgradi, najčešće prizemnici u dvorištu.

Tijekom XVIII stoljeća Soline u Donjim Brelima postaju posebni pastoralni centar na makarskoj obali vezane uz ličnost makarskog biskupa Nikole Bjankovića koji je oratorijancima-filipinima, a koji početkom stoljeća u Solinama gradi filipinski oratorij, odnosno samostan koji se sastojao od nekoliko kuća oko dvorišta s bunarom, te gospodarskih prostorija. 1715. godine gradi crkvu koju posvećuje kršćanskoj pobjedi nad Turcima kod Sinja, a koja tek kasnije biva posvećena Gospi od Karmena. Filipinske su kuće sredinom stoljeća srušene, dok je crkva postala hodočasnička i prošteničko mjesto cijelog zapadnog dijela Makarskog primorja.

Rusko - francuski sukobi 1807. godine nisu se u Brelima odrazili na način kao što je to bilo u Gornjem Primorju. Austrijska je vlast koja je slijedila nastavila ono što je započela francuska, razvijajući dalje mrežu cesta, gradnju škola i pristaništa. Za vrijeme austrijske vlasti i Donja i Gornja Brela se mijenjaju. Stari komšiluk Filipovića doživljava promjene. Kule se snižavaju, stare katnice nadograđuju i dozidavaju. Grade se i nove kuće van zaselaka uza samu obalu.

Od 18. stoljeća do 1941. godine, područje Donjih Brela se razvija na osnovi poljoprivrede. Mjesto se širi u tradicionalnim oblicima dalmatinske arhitekture sa primjesima tadašnje suvremene arhitekture, s novim materijalima (beton), ali još uvijek zadržavaju strogo ruralne oblike. Zahvaljujući prirodnim ljepotama ovog područja između dva rata javljaju se prvi počeci turizma s manjim hotelima i privatnim pansionima uz more. Vlasnici su u početku najprije bili stranci, uglavnom Česi. Od stare zgrade hotela Soline srušene prilikom izgradnje novog hotela uz samu plažu prema Baškoj Vodi sagradilo se nekoliko zgrada pansionarskog tipa.

Potres 1962. godine iz temelja je promijenio život na ovom području. Stanovništvo se nakon potresa iz gornjih sela uglavnom preselilo uz more, pa su nastala nova naselja uz stare jezgre koja negiraju današnji tradicionalni način komponiranja u prostoru te način građenja i materijale. Procvat turizma uvjetovao je u zadnja dva desetljeća i znatnu turističku izgradnju kako u individualnom tako i u društvenom sektoru. Hotelska izgradnja u Brelima, naročito hoteli Maestral i Berulija arh. A. Rožića ne nameću se pejzažu i ne narušavaju stoljetni sklad šumovitih terasa s tradicijskom arhitekturom, dok je novi hotel "Soline" svojim glomaznim volumenom i nezgrapnim gabaritima i intervencijama na plaži nametnuo cjelovitosti Brela, a posebno crkvi Gospe od Karmena.

Rang naselja

Tablica 21 - Osnovna obilježja naselja prema broju stanovnika

Redni broj	Ime naselja	Broj stanovnika 2001. godine	Rang naselja
1	Brela	1.618	veće lokalno i područno (malo razvojno) središte
2	Gornja Brela	153	ostala manja naselja - sela
Σ	Ukupno	1.771	

Rang pojedinog naselja utvrđen je u skladu sa smjericama Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije te Pravilniku o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova [NN 106/98], a prema popisu stanovnika 2001. godine.

Kategorija "područno i veće lokalno (malo razvojno) središte" utvrđuje se za općinska središta i ostala naselja s 1.000 do 7.000 stanovnika, što se na području općine Brela odnosi samo na naselje Brela.

Kategorija "ostala naselja" odnosi se na naselja s manje od 500 stanovnika, kojih na području općine Brela ima samo jedno - Gornja Brela.

Centralitet naselja

Temeljem kriterija centraliteta utvrđenih Strategijom i Programom prostornog uređenja Republike Hrvatske te smjernica Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije utvrđen je stupanj centraliteta naselja, odnosno rang naselja na području općine Brela, a kao osnova korištena je prisutnost određenih djelatnosti u pojedinom naselju.

Za naselje Brela, u rangu većeg lokalnog i područnog (malo razvojnog) središta, to se odnosi na tijela uprave i pravosuđa, školskih ustanova, poštanskih usluga te kulturnih i informativnih sadržaja, zdravstvenih ustanova, financijskih djelatnosti, mogućnost opskrbe i uslužnih djelatnosti te sportskih sadržaja. To znači da u Brelima postoji osnovna škola matičnog tipa, predškolska ustanova - dječji vrtić, poštanski ured, niz manjih trgovina i servisa i različiti sportski sadržaji.

Specifične osobine naselja

Kao posebna grupa naselja utvrđena su turistička naselja, prema Pravilniku o razvrstavanju turističkih mjesta u razrede [NN 75/94, 69/97, 60/98, 78/99] u četiri osnovna razreda. Prema navedenom Pravilniku područje Općine Brele je svrstano u turističko naselje najvišeg razreda - A razred.

STANOVANJE I STAMBENI FOND

Kućanstva - Domaćinstva

Godine 1981. u općini Brele je bilo 457 kućanstava i to 372 ili 81,4% obiteljskih i 85 ili 18,6% neobiteljskih. Po broju članova kućanstava prevladavaju četveročlana (97), zatim dvočlana (78) i peteročlana kućanstava (68). Prosječna veličina kućanstava je 3,5 članova (tablica 22). U Brelima je bilo 378 kućanstava i to 308 ili 81,5% obiteljskih i 70 ili 18,5% neobiteljskih kućanstava. Po broju članova prevladavaju četveročlana (88), zatim peteročlana (58) i dvočlana kućanstava (56). Prosječna veličina kućanstva je 3,6 članova. U Gornjim Brelima je bilo 79 kućanstava i to obiteljskih 64 ili 81,0% i neobiteljskih 15 ili 19,0%. Po broju članova prevladavaju dvočlana (22), tročlana (13) i peteročlana kućanstava (10). Prosječna veličina kućanstva je 3,1 član.

Tablica 22 - Kućanstva općine Brele po naseljima po broju članova 1981. godine

RB	Naselje	Domaćinstva												
		Ukupno	Obiteljska prema broju članova										Nisu obiteljska	
			Svega	2	3	4	5	6	7	8 i više		Samačka	Višečlana	
										Broj domaćinstava	Ukupno članova			
1	Brela	378	308	56	53	88	58	29	12	12	110	60	10	
2	Gornja Brele	79	64	22	13	9	10	7	2	1	8	15	-	
Σ	Ukupno	457	372	78	66	97	68	36	14	13	118	75	10	

Nakon deset godina, broj kućanstava je porastao u općini Brele. Godine 1991. u općini je bilo 537 kućanstava i to 416 ili 77,5% obiteljskih i 121 ili 22,5% neobiteljskih kućanstava. Po broju članova i dalje prevladavaju četveročlana (130), dvočlana (104) i tročlana kućanstava (82). Prosječna veličina kućanstva je 3,1 član i manja je nego prethodnog popisa (tablica 23). I u Brelima je broj kućanstava u porastu. Te godine Brele su imale 470 kućanstava i to 368 ili 78,3% obiteljskih i 102 ili 21,7% neobiteljskih kućanstava. I dalje prevladavaju četveročlana kućanstava (122), zatim dvočlana (87) i tročlana kućanstava (74). Prosječna veličina kućanstva iznosi 3,2 člana i manja je nego prije deset godina. U Gornjim Brelima se 1991. godine smanjio broj kućanstava. Te godine je bilo 67 kućanstava i to 48 ili 71,6% obiteljskih i 19 ili 28,4% neobiteljskih.

Po broju članova i dalje prevladavaju dvočlana kućanstva (17), zatim tročlana i četveročlana kućanstva (8). Prosječna veličina kućanstva je 3,0% člana.

Tablica 23 - Kućanstva općine Brela po naseljima po broju članova 1991. godine

RB	Naselje	Kućanstva											
		Ukupno	Obiteljska prema broju članova									Nisu obiteljska	
			Svega	2	3	4	5	6	7	8 i više		Samačka	Višečlana
Broj domaćinstava	Ukupno članova												
1	Brela	470	368	87	74	122	48	26	7	4	41	94	8
2	Gornja Brela	67	48	17	8	8	7	4	1	3	25	18	1
Σ	Ukupno	537	416	104	82	130	55	30	8	7	66	112	9

Godine 2001. broj kućanstava je u porastu i u općini i u Brelima, dok je u Gornjim Brelima u padu. Općina je imala 582 kućanstva, obiteljskih 442 ili 75,9% i neobiteljskih 140 ili 24,1%. Po broju članova i dalje prevladavaju četveročlana kućanstva (121), zatim dvočlana (108) i tročlana kućanstva (100). Prosječna veličina kućanstva je 3,1 član (tablica 24). U Brelima je bilo 523 kućanstva i to 406 ili 77,6% obiteljskih i 117 ili 22,4% neobiteljskih kućanstava. Po broju članova prevladavaju četveročlana (115), zatim tročlana (97) i dvočlana (93) kućanstva. Prosječna veličina kućanstva je 3,1 član. U Gornjim Brelima je bilo 59 kućanstava, obiteljskih 36 ili 61,0% i neobiteljskih 23 ili 39,0%. Po broju članova prevladavaju dvočlana kućanstva (15), zatim peteročlana (7) i četveročlana (6) kućanstva. Prosječna veličina kućanstva je 2,6 članova.

Tablica 24 - Kućanstva općine Brela po naseljima po broju članova 2001. godine

RB	Naselje	Kućanstva											
		Ukupno	Obiteljska prema broju članova									Nisu obiteljska	
			Svega	2	3	4	5	6	7	8 i više		Samačka	Višečlana
Broj domaćinstava	Ukupno članova												
1	Brela	523	406	93	97	115	68	26	2	5	43	108	9
2	Gornja Brela	59	36	15	3	6	7	3	2	-	-	23	-
Σ	Ukupno	582	442	108	100	121	75	29	4	5	43	131	9

U tridesetogodišnjem razdoblju, na ovom području se vidi, da općina Brela kao i naselje Brela bilježe porast broja kućanstava, ali se smanjuje prosječna veličina kućanstva dok Gornja Brela imaju smanjenje i broja i prosječne veličine kućanstva.

S obzirom na prethodne karakteristike stanovništva, a osobito one dobne, i ova analiza ukazuje na staračka kućanstva, koja imaju sve manje obiteljskih, a sve više neobiteljskih kućanstava. To naročito dolazi do izražaja u Gornjim Brelima, naselju u zaleđu gdje većinom živi staro stanovništvo.

Stambeni fond

U općini Brela je 1991. godine bilo 1.047 stanova, površine 84.874 m² u kojima je živjelo 1.667 osoba.

Ukupan broj stanova dijeli se na:

- stanove za stalno stanovanje kojih ima nastanjenih i nenastanjenih. Ukupan broj tih stanova je 606 ili 57,9%, a zauzimaju površinu od 53.163m².
Nastanjenih stanova je bilo 525 ili 86,6%, a zauzimaju površinu od 48.365m².
Nenastanjenih stanova je bilo 81 ili 13,4% s ukupnom površinom od 4.798m². U te nenastanjene stanove razlikujemo privremeno nenastanjene kojih ima 35 ili 43,2% (od ukupnog broja nenastanjenih) koji zauzimaju površinu od 2.243m² i napuštenih kojih ima 46 ili 56,8% (od ukupnog broja nenastanjenih) s površinom od 2.555m².
- stanovi koji se koriste povremeno njih 331 ili 31,6%, ukupne površine od 22.946m².
Tu razlikujemo stanove za odmor i rekreaciju kojih ima 326 ili 98,5% ukupne površine od 22.687m² i stanovi koji se koriste u vrijeme sezonskih radova u poljoprivredi njih 5 ili 1,5%, ukupne površine od 259m².
- stanovi u kojima se isključivo obavlja djelatnost njih 110 ili 10,5%, ukupne površine od 8.765m².

Drugih nastanjenih prostorija je bilo 6, ukupne površine od 210 m² (tablica 25).

U naselju Brela je iste godine bilo 926 stanova ili 88,4% svih stanova općine, ukupne površine od 76 643m² ili 90,3% svih površina stanova u općini u kojima je živjelo 1.468 osoba. Ukupan broj stanova dijeli se na:

- stanove za stalno stanovanje kojih ima nastanjenih i nenastanjenih. Ukupan broj tih stanova je 535 ili 57,8%, a zauzimaju površinu od 48.412m².
Nastanjenih stanova je bilo 460 ili 86,0%, ukupne površine stana od 43.920m².
Nenastanjenih stanova je bilo 75 ili 14,0%, ukupne površine stana od 4.492m². Od nenastanjenih stanova imamo privremeno nenastanjene kojih ima 34 ili 45,3% (od ukupno nenastanjenih), ukupne površine od 2.149m² i napuštene kojih ima 41 ili 54,7% (od ukupno nenastanjenih), ukupne površine od 2.343m².
- stanovi koji se koriste povremeno kojih je bilo 281 ili 30,3%, ukupne površine stanova od 19.466m².
Tu razlikujemo stanove za odmor i rekreaciju kojih je bilo 278 ili 98,9%, ukupne površine od 19.321m² i stanove za vrijeme sezonskih radova u poljoprivredi kojih je bilo 3 ili 1,1% ukupne površine od 145m².
- stanovi u kojima se isključivo obavlja djelatnost njih 110 ili 11,9% ukupne površine od 8.765m².

Drugih nastanjenih prostorija je bilo 5 površine 174m² (tablica 25).

U naselju Gornja Brela je 1991. godine bilo 121 stan ili 11,6% svih stanova u općini, ukupne površine stana od 8.231m² ili 9,7% svih površina stanova u općini u kojima je živjelo 199 osoba. Ukupan broj stanova dijeli se na:

- stanove za stalno stanovanje kojih ima nastanjenih i nenastanjenih. Ukupan broj tih stanova je 71 ili 58,7% , a zauzimaju površinu od 4.751 m². Nastanjenih stanova je bilo 65 ili 91,5%, ukupne površine od 4 445m².
Nenastanjenih stanova je bilo 6 ili 8,5%, ukupne površine od 306m². Od tih nenastanjenih imamo privremeno nenastanjenih kojih je bilo 1 ili 16,7%, ukupne površine od 94m² i napuštenih kojih je bilo 5 ili 83,3% ukupne površine od 212m².
- stanovi koji se koriste povremeno njih 50 ili 41,3%, ukupne površine od 3.480m². To su stanovi za odmor i rekreaciju kojih je bilo 48 ili 96,9% , ukupne površine od 3.366m² i stanove za vrijeme sezonskih radova u poljoprivredi kojih je bilo 2 ili 4,0% ukupne površine od 114m²) i
- stanovi u kojima se isključivo obavlja djelatnost kojih uopće nema.

Drugih nastanjenih prostorija je imao jedan stan površine 36m² (tablica 25).

Tablica 25 - Broj i površina stanova prema načinu korištenja, druge nastanjene prostorije i broj osoba u stanovima i drugim nastanjenim prostorijama 1991. godine

RB	Naselje	Jedinica mjere	Stanovi							Druge nastanjene prostorije
			Ukupno	Stanovi za stalno stanovanje		Stanovi koji se koriste povremeno		Stanovi u kojima se isključivo obavlja djelatnost		
				Nastanjeni	Nenastanjeni		Za odmor i rekreaciju		U vrijeme sezonskih radova u poljoprivredi	
					Privremeno	Napušteni				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Brela	broj stanova	926	460	34	41	278	3	110	5
		površina (m ²)	76.643	43.920	2.149	2.343	19.321	145	8.765	174
		broj osoba	1.468							12
2	Gornja Brela	broj stanova	121	65	1	5	48	2	0	1
		površina (m ²)	8.231	4.445	94	212	3.366	114	0	36
		broj osoba	199							1
Σ	Ukupno	broj stanova	1.047	525	35	46	326	5	110	6
		površina	84.874	48.365	2.243	2.555	22.687	259	8.765	210
		broj osoba	1.667							13

Na području općine Brela većina stanova za stalno stanovanje izgrađena je u razdoblju od 1971–1980. godine (173), a nešto manje u razdoblju od 1946–1970. godine (171). Većina stanova u Brelima je izgrađena u razdoblju od 1971–1980. godine (164), a nešto manje u razdoblju od 1946–1970.godine (150). Većina stanova u Gornjim Brelima je izgrađena u razdoblju od 1946–1970. godine (21), a nešto malo manje u razdobljima 1919–1945. (17) i do 1918. godine (16) (tablica 26).

Tablica 26 - Stanovi za stalno stanovanje i broj osoba prema godini izgradnje 1991. godine

RB	Naselje	Broj stanova i osobe	Ukupno	Godina izgradnje					
				Do 1918.	1919-1945	1946-1970	1971-1980	1981-1985	Poslije 1985
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Brela	stanovi	535	60	26	150	164	73	62
		osobe	1.468	26	54	398	558	233	199
2	Gornja Brela	stanovi	71	16	17	21	9	3	5
		osobe	199	32	34	61	38	11	23
Σ	Ukupno	stanovi	603	76	43	171	173	76	67
		osobe	1.667	58	88	459	596	244	222

Tablica 27 - Stanovi za stalno stanovanje i nastanjene osobe prema opremljenosti stanova instalacijama i pomoćnim prostorijama, vrsti materijala, broj i površina stanova u društvenom vlasništvu, 1991. godine

RB	Naselje	Jedinica mjere	Stanovi s instalacijama					Stanovi s pomoćnim prostorijama		Stanovi u zgradama od tvrdog materijala	Ukupno	
			Centralnog grijanja, vodovoda, kanalizacije i električne struje	Vodovoda, kanalizacije i električne struje	Vodovoda i električne struje	Samo električne struje	Bez instalacija	S kupaonicom	Sa zahodom			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1	Brela	stanovi	99	384	43	9	0	456	480	528	535	
		osobe	381	1 032	46	9	0	1 382	1 410	1 453	1.468	
		dr. vl.										1
		m ²										30
		osobe										1
2	Gornja Brela	stanovi	3	44	3	20	1	43	47	70	71	
		osobe	14	146	5	34	0	150	160	194	199	
		dr. vl.										1
		m ²										64
		osobe										4
Σ	Ukupno	stanovi	102	428	46	29	1	499	527	598	606	
		osobe	395	1.178	51	43	0	1.532	1.570	1.647	1.667	
		dr. vl.										2
		m ²										94
		osobe										5

Na području općine Brela to su stanovi koji se nalaze u zgradama od tvrdog materijala (598 ili 98,7%), opremljeni osnovnim instalacijama (vodovod, kanalizacija i električna struja njih 428 ili 70,6%), a neki i s centralnim grijanjem, vodovodom, kanalizacijom i električnom strujom (102 ili 16,8%). Bez instalacija je bio samo jedan stan u cijeloj općini.

Većina tih stanova opremljena je pomoćnim prostorijama tj. imaju kupaonicu (499 ili 82,3%) i zahod (527 ili 87,0%). U naselju Brela to su stanovi koji se nalaze u zgradama od tvrdog materijala (528 ili 98,7%), opremljena vodovodom, kanalizacijom i električnom strujom (384 ili 71,8%), a neki imaju i centralno grijanje, vodovod, kanalizaciju i električnu struju (99 ili 18,5%). Vrlo malo stanova je imalo samo vodovod i električnu struju (43 ili 8,0%) ili samo električnu struju (9 ili 1,7%). Bez instalacija nije bio niti jedan stan. Većina tih stanova imaju kupaonicu (456 ili 85,2%) i zahod (480 ili 89,7%). U Gornjim Brelima stanovi se nalaze u zgradama od tvrdog materijala (70 ili 98,6%), opremljeni su vodovodom, kanalizacijom i električnom strujom (44 ili 62,0%), a ima dosta stanova koji imaju samo električnu struju (20 ili 28,2%). Bez instalacija ima samo 1 stan. Od pomoćnih prostorija, 43 ili 60,6% stanova imalo je kupaonicu, a 47 ili 66,2% zahod (tablica 27).

Po vrsti stana, u općini Brela, prevladavaju trosobni stanovi (166 ili 27,4%), površine 14.067m² u kojima je živjelo 485 osoba, zatim dvosobni stanovi (159 ili 26,2%), površine 9.098m² u kojima je živjelo 331 osoba i četverosobni stanovi (113 ili 18,6%), površine 12.392m² u kojima je živjelo 350 osoba. Najmanje ima garsonjera i jednosobnih stanova (70 ili 11,6%), površine 2.310m² u kojima je živjelo 110 osoba. U naselju Brela, po vrsti stana prevladavaju trosobni stanovi (146 ili 27,3%) površine 12.541m² u kojima je živjelo 424 osobe, zatim dvosobni stanovi (134 ili 25,0%) površine 7.785m² u kojima je živjelo 272 osobe, i četverosobni stanovi (106 ili 19,8%) površine 11.738m² u kojima je živjelo 327 osoba. Najmanje ima garsonjera i jednosobnih stanova njih 56 ili 10,5% površine 1.808m² u kojima je živjelo 85 osoba. U Gornjim Brelima to su dvosobni (25 ili 35,2%) i trosobni stanovi (20 ili 28,2%) površine 1.313m² do 1.526m² u kojima je živjelo 59–61 osoba. Najmanje je peterosobnih i više sobnih stanova u ovom naselju (5 stanova, površine 756m² u kojima je živjela 31 osoba) (tablica 28).

Tablica 28 - Stanovi za stalno stanovanje prema vrsti stana 1991. godine

RB	Naselja	Jedinica mjere	Ukupno	Posebne sobe	Garsonjere i 1-sobni	2-sobni	3-sobni	4-sobni	5 i višesobni
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Brela	stanovi	535	-	56	134	146	106	93
		površina (m ²)	48.412	-	1.808	7.785	12.541	11.738	14.540
		osobe	1.468	-	85	272	424	327	360
2	Gornja Brela	stanovi	71	-	14	25	20	7	5
		površina (m ²)	4.751	-	502	1.313	1.526	654	756
		osobe	199	-	25	59	61	23	31
Σ	Ukupno	stanovi	606	-	70	159	166	113	98
		površina (m ²)	53.163	-	2.310	9.098	14.067	12.392	15.296
		osobe	1.667	-	110	331	485	350	391

Na području općine Brela u tim stanovima većinom živi jedno domaćinstvo (523 ili 99,6%) s prosječnom površinom po jednoj osobi preko 25,0 m² (296 ili 56,4%). U Brelima u tim stanovima živi jedno domaćinstvo (458 ili 99,6%), prosječne površine po jednoj osobi preko 25,0m² (270 ili 58,7%). U Gornjim Brelima u njima živi jedno domaćinstvo (65 ili 100,0%) prosječne površine po jednoj osobi preko 25,0m² (26 ili 40,0%) (tablica 29).

Tablica 29 - Nastanjeni stanovi prema broju domaćinstava i prosječnoj površini po osobi 1991. godine

RB	Naselje	Jedinica mjere	Stanovi u kojima stanuje				in stav	Stanovi s prosječnom površinom po 1 osobi						
			Ukupno	1 domaćinstvo	2 domaćinstva	3 i više domaćinstva		Do 6 m ²	6,1 - 10, 0	10, 1- 12, 0	12,1 - 15, 0	15,1 - 20, 0	20,1 - 25, 0	Preko 25, 0 m ²
1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	Brela	stanovi	460	458	1	0	460	2	16	11	25	70	66	270
		osobe	1.468	1.462	5	0	0	6	77	52	102	294	250	687
2	Gornja Brela	stanovi	65	65	0	0	65	1	3	4	2	19	10	26
		osobe	199	199	0	0	0	5	17	19	7	82	29	40
Σ	Ukupno	stanovi	525	523	1	0	525	3	19	15	27	89	76	296
		osobe	1.667	1.661	5	0	0	11	94	71	109	376	279	727

Tablica 30 - Stanovi za odmor i rekreaciju prema godini izgradnje, opremljenosti instalacijama i pomoćnim prostorijama i vrsti materijala 1991. godine

RB	Naselje	Ukupno	Godina izgradnje			Opremljenost instalacijama				Opremljenost pomoćnim prostorijama				Stanovi u zgradama od tvrdog materijala
			Do 1960.	1961-1970.	Poslije 1970.	Vodovod, kanalizacija i električna struja	Vodovod i električna struja.	Samo električna struja	Bez instalacija	Kuhinja i kupaonica	Samo kuhinja	Samo kupaonica	Zahod	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	Brela	278	92	45	141	246	27	5	0	241	37	0	246	277
2	Gornja Brela	48	26	2	20	33	0	14	1	26	19	0	32	48
Σ	UKUPNO	326	118	47	161	279	27	19	1	267	56	0	278	325

Godine 1991. u općini Brela su evidentirani i stanovi za odmor i rekreaciju njih 326. Većina tih stanova izgrađena je poslije 1970. godine (njih 161 ili 49,4%), a nešto manje do 1960. godine (118 ili 36,2%). Osnovne instalacije (vodovod, kanalizaciju i električnu struju) ima 279 ili 85,6% stanova, a manje je onih koji imaju samo vodovod i električnu struju (27 ili 8,3%) ili samo električnu struju (19 ili 5,8%) ili su bez instalacija (1 ili 0,3%). Od pomoćnih prostorija, većina ih ima kuhinju i kupaonicu (267 ili 81,9%), zatim zahod (278 ili 85,3%), a puno manje je onih koji imaju samo kuhinju (56 ili 17,2%). Skoro svi ti stanovi za odmor i rekreaciju nalaze se u zgradama od tvrdog materijala (325 ili 99,7%). U Brelima je 1991. godine bilo 278 stanova za odmor i rekreaciju, odnosno 85,3% u cijeloj općini. Nakon 1971. godine većina tih stanova je izgrađena u naselju Brela (141 ili 50,7%), a nešto manje do 1960. godine (92 ili 33,1%) i nakon 1961–1970. godine (45 ili 16,2%). Vodovod kanalizaciju, električnu struju imaju 246 ili 88,5% stanova, vodovod i električnu struju imaju 27 ili 9,7% stanova, a samo električnu struju su imala 5 ili 1,8% stanova.

Opremljenost pomoćnim prostorijama je dobra. Kuhinju i kupaonicu imaju 241 ili 86,7% stanova, a zahod 246 ili 88,5% stanova. Samo kuhinju imaju 37 ili 13,3% stanova. Skoro svi ti stanovi su u zgradama od tvrdog materijala njih 277 ili 99,6%. Godine 1991. u Gornjim Brelima je evidentirano 48 stanova za odmor i rekreaciju ili 14,7% u općini. Malo više od polovice tih stanova je izgrađeno do 1960. godine (26 ili 54,2%), a nešto manje poslije 1970. godine (20 ili 41,7%). Preko 60,0% tih stanova imaju vodovod, kanalizaciju i električnu struju (33 ili 68,8%), a 14 ili 29,2% imaju samo električnu struju. Bez instalacija ima jedan stan. U stanovima se nalazi kuhinja i kupaonica (26 ili 54,2%), a zahod su imala 32 stana ili 66,7%. Kuhinju su imala 19 ili 39,6% stanova. Svi ti stanovi nalaze se u zgradama od tvrdog materijala (48 ili 100,0%) (tablica 30).

Tablica 31 - Stanovi prema načinu korištenja 2001. godine

RB	Naselje	Jedinica mjere	Ukupno	Stanovi za stalno stanovanje				Stanovi koji se koriste povremeno		Stanovi u kojima se obavlja djelatnost
				Ukupno	Nastanjeni	Privremeno nastanjeni	Napušteni	Stanovi za odmor	U vrijeme sezonskih radova u poljoprivredi	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Brela	broj stanova	1024	648	506	129	13	178	-	198
		površina (m ²)	105.796	65.253	50.979	13.034	1.240	22.919	-	17.624
2	Gornja Brela	broj stanova	105	65	58	1	6	40	-	-
		površina (m ²)	6.459	4.228	3.958	80	190	2.231	-	-
Σ	Ukupno	broj stanova	1.129	713	564	130	19	218	-	198
		površina	112.255	69.481	54.937	13.114	1.430	25.150	-	17.624

Godine 2001. u općini Brela se povećao broj stanova pa ih je te godine bilo 1.129, površine 112.255 m² u kojima je živjelo 1.713 osoba. Od ukupnog broja stanova razlikuju se:

- stanovi za stalno stanovanje njih 713 ili 63,2%, površine 69.481 m². Tu su nastanjeni stanovi 564 ili 79,1%, površine 54.937 m², privremeno nenastanjeni 130 ili 18,2%, površine 13.114 m² i napušteni stanovi 19 ili 2,7%, površine 1.430 m²;
- stanovi koji se koriste povremeno njih 218 ili 19,3%, površine 25.150 m² (stanovi za odmor i rekreaciju 218, površine 25.150 m²) i
- stanovi u kojima se isključivo obavlja djelatnost njih 198 ili 17,5%, površine 17.624 m².

I u naselju Brela je za deset godina došlo do povećanja stambenog fonda. Tako je 2001. godine bilo 1.024 stana (90,7% od ukupnih stanova općine), ukupne površine od 105.796 m² u kojima je živjelo 1.561 osoba. Ukupan broj stanova dijeli se na:

- stanovi za stalno stanovanje kojih je bilo 648 ili 63,3%, ukupne površine od 65.253 m². U te stanove razlikujemo nastanjene kojih je bilo 506 ili 78,1%, površine od 50.979 m², privremeno nenastanjeni njih 129 ili 19,9%, ukupne površine od 13.034 m² i napušteni 13 ili 2,0% ukupne površine od 1.240 m².
- stanovi koji se koriste povremeno - to su stanovi za odmor njih 178 ili 17,4% koji imaju površinu od 22.919 m² i
- stanovi u kojima se samo obavlja djelatnost njih 198 ili 19,3% ukupne površine od 17.624 m².

U Gornjim Brelima je 2001. godine bilo 105 stanova ili 9,3% stanova općine (broj se smanjio u zadnjih deset godina), ukupne površine od 6.459 m² u kojima je živjelo 152 osobe. Ukupan broj stanova dijeli se na :

- stanove za stalno stanovanje kojih je bilo 65 ili 61,9%, ukupne površine od 4.228 m². Ti stanovi se dijele na nastanjene-kojih je bilo 58 ili 89,2%, površine od 3.958 m², privremeno nenastanjene - njih 1 ili 1,5%, ukupne površine od 80 m² i napušteni kojih je bilo 6 ili 9,2% ukupne površine od 190 m².
- stanovi koji se koriste povremeno, to su stanovi za odmor i rekreaciju kojih je bilo 40 ili 38,1% ukupne površine od 2.231m².

Tablica 32 - Nastanjene stanove prema pomoćnim prostorijama i instalacijama 2001. godine

RB	Naselje	Jedinica mjere - stanovi i osobe	Ukupan broj nastanjenih stanova i broj osoba	Stanovi koji imaju			Stanovi s instalacijama				Stanovi sa slijedećim kombinacijama pomoćnih prostorija				
				Zahod	Kupaona	Kuhinja	Struje	Vodovoda	Kanali zacije	Centralno grijanje	Kuhinja, kupaona i zahod	Kuhinja i zahod	Samo kuhinja	Ostale kombinacije pomoćnih prostorija	Bez kuhinje, kupaone i zahoda
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	Brela	S	506	499	492	503	506	505	505	139	489	2	7	8	-
		O	1.561	1.547	1.534	1.555	1.561	1.557	1.557	483	1.528	4	14	15	-
2	Gornja Brela	S	58	48	48	58	58	50	48	5	48	-	10	-	-
		O	152	133	133	152	152	135	133	18	133	-	19	-	-
Σ	Ukupno	S	564	547	540	561	564	555	553	144	537	2	17	8	-
		O	1.713	1.680	1.667	1.707	1.713	1.692	1.690	501	1.661	4	33	15	-

Na području općine Brele većina tih nastanjenih stanova su imala struju (564 ili 100,0%), vodovod (555 ili 98,4%), kanalizaciju (553 ili 98,0%) i centralno grijanje 144 ili 25,5%. Od pomoćnih prostorija, većina ih imaju kuhinju, kupaonu i zahod njih 537 ili 95,2%, a samo kuhinju 17 ili 3,0%.

U Brelima je većina tih nastanjenih stanova imala struju (506 ili 100,0%), vodovod (505 ili 99,8%), kanalizaciju (505 ili 99,8%) i centralno grijanje (139 ili 27,5%). Od pomoćnih prostorija, većina ih imaju kuhinju (503 ili 99,4%), zahod (499 ili 98,6%) i kupaonicu (492 ili 97,2%). Kuhinju, zahod i kupaonicu ima 489 stanova ili 96,6%.

I u Gornjim Brelima, većina nastanjenih stanova imaju struju (58 ili 100,0%), vodovod (50 ili 86,2%), kanalizaciju (48 ili 82,8%) i centralno grijanje (5 ili 8,6%). Od pomoćnih prostorija imaju kuhinju (58 ili 100,0%), zahod i kupaonicu (48 ili 82,8%). Kuhinju, zahod i kupaonicu imalo je 48 stanova ili 82,8%.

Tablica 33 - Nastanjeni stanovi prema broju soba i vlasništvu 2001. godine

RB	Naselje	Jedinica mjere	Ukupno	1 - sobni	2 - sobni	3 - sobni	4 - SOBNI	5 - SOBNI	6 - SOBNI	7 - SOBNI	8 i više SOBA	Stanovi prema vlasništvu	
												Fizičke osobe	Pravne osobe
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	Brela	stan	506	49	113	85	165	48	19	11	16	504	2
		m ²	50.979	1.651	6.347	6.428	18.698	7.368	3.239	2.380	4.870	50.809	170
2	Gornja Brela	stan	58	10	22	13	11	2	-	-	-	57	1
		m ²	3.958	364	1.178	1.018	1.178	220	-	-	-	3 893	65
Σ	Ukupno	stan	564	59	135	98	176	50	19	11	16	561	3
		m ²	54.937	2.015	7.525	7.446	19.876	7.586	3.239	2.380	4.870	54.702	235

Na području općine Brela to su četverosobni stanovi (176 ili 31,2%), površine 19.876 m², zatim dvosobni (135 ili 23,9%) površine 7 525 m² i trosobni stanovi (98 ili 17,4%) površine 7.446m². U Brelima to su četveročlani stanovi (165 ili 32,6%, površine 18.698 m²), zatim dvosobni (113 ili 22,3%, površine 6.347 m² i trosobni stanovi (85 ili 16,8%, površine 6.428 m²). Jednosobnih kao i višesobnih (sedmerosobnih i osmerosobnih i više) stanova je dosta manje. U Gornjim Brelima to su dvosobni stanovi (22 ili 37,9%) ukupne površine od 1.178m², trosobni (13 ili 22,4%) površine od 1.018 m² i četverosobni stanovi (11 ili 19,0%) površine od 1.178 m². Najmanje imaju peterosobnih stanova (2 ili 3,4%) površine od 220 m². Višesobnih stanova (6, 7, 8 i više soba) nema.

Dakle, u cijeloj općini Brela, najveći stambeni fond nalazi se u naselju Brela.

I u općini, kao i po naseljima, prevladavaju stanovi koji su dobro opremljeni osnovnim instalacijama i pomoćnim prostorijama. To su veliki stanovi – višesobni, u kojima je živjelo jedno domaćinstvo. Svi ti stanovi su u privatnom vlasništvu.

GOSPODARSKE DJELATNOSTI

Prema podacima Hrvatske gospodarske komore, Županijske komore Split, iz prosinca 2005. godine, na području općine Brela djeluje nešto manje od 20 tvrtki sa sjedištem na području općine Brela. Navedene tvrtke smještene su upravom i ostalim kapacitetima u naselju Brela i Gornja Brela.

Prema veličini poduzeća, najveći dio čine male tvrtke, a kao jedino veliko poduzeće su registrirani Hoteli Brela d.d. s 225 zaposlenih.

Prema vrsti djelatnosti, temeljenih na Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti, gotovo dvije trećine poslovnih subjekata se bavi tercijarnim djelatnostima, odnosno ugostiteljsko-turističkim djelatnostima tj. prema nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti - djelatnošću hotela i restorana (H).

Preostali, manji dio poduzeća, bavi se građevinarstvom (F), prijevozom, skladištenjem i vezama (I), poslovanjem nekretninama, iznajmljivanjem i poslovnim uslugama (K) te ostalim društvenim, socijalnim i osobnim uslužnim djelatnostima (O).

Za manji dio poslovnih subjekata nije navedena djelatnost u podacima Hrvatske gospodarske komore, dok su za dio poslovnih subjekata podaci nepotpuni.

UGOSTITELJSKO-TURISTIČKE DJELATNOSTI

Ugostiteljsko turističke djelatnosti, na području općine Brela, obuhvaćaju prvenstveno hotelsku ponudu, ali i ponudu apartmanskog smještaja u privatnom vlasništvu putem niza turističkih i putničkih agencija. Ponuda također obuhvaća, uz smještajne kapacitete, i niz ugostiteljskih oblika ponude u različitim kategorijama ugostiteljskih objekata, s restoranskom ponudom najčešće domaće hrane i pića.

Hotelska ponuda

Početkom organizirane ugostiteljsko-turističke djelatnosti u Brelima se smatra otvorenje prvog pensiona pod imenom Soline 1932. godine, što je slijedilo otvaranje pet obiteljskih pensiona u postojećim kućama uz more i izgradnjom novih u iste potrebe. Ovi pensioni su nudili uz noćenje i punu mogućnost prehrane jer je tek nekoliko godina pred Drugi svjetski rat otvoren prvi buffet-restaurant, današnji restaurant Palma. Daljnji razvoj turizma je uslijedio izgradnjom hotela Machaček kapaciteta 35-40 soba, na čijem je mjestu izgrađen današnji hotel Soline, te hotel Ribičić, otprilike istog kapaciteta, današnji hotel Brela. Do prekida dolazi početkom Drugog svjetskog rata. Nakon Drugog svjetskog rata dolazi do obnove turističke djelatnosti, osnivanjem Hotelskog poduzeća Brela, nastalog nacionalizacijom hotela Machaček i hotela Ribičić te nekoliko vila. Znatna ulaganja u infrastrukturnu opremljenost naselja 60-ih godina 20. stoljeća omogućila su jači razvoj turizma u Brelima, ali i u drugim naseljima duž Breljanske obale - Podračje, Stomarica, Podcrkavlje i Jakiruša, otvaranjem privatnih pansiona, kavana i restorana. U tom razdoblju je izgrađen i hotel Pelegrin.

Hotel Pelegrin, s jednom zvjezdicom, je lociran istočno od crkve sv. Stjepana, u sastavu tvrtke Actinidia d.o.o. sa sjedištem u Brelima. U svojoj smještajnoj ponudi ima ukupno 24 smještajne jedinice (23 sobe i jedan apartman - 42 stalne postelje). Navedeni podaci se temelje na popisu kategoriziranih hotela Ministarstva mora, turizma, prometa i razvitka od 9. svibnja 2005. godine. Otvoren je od svibnja do listopada. Hotel Pelegrin nije naveden u popisu navedenog Ministarstva od 3. listopada 2005. godine.

U današnjoj hotelskoj ponudi najznačajnija tvrtka u ugostiteljsko-turističkoj ponudi, na području općine Brela, su Hoteli Brela d.d., tvrtka čija je glavna djelatnost Hoteli (NKD - H5510), sjedište u Brelima i zapošljava 225 djelatnika. U svom sastavu, na području Općine Brela, trgovačko društvo ima četiri hotela - Hotel Berulia, Hoteli Maestral i Marina i Hotel Soline.

Hotel Berulia je hotel s tri zvjezdice, smješten na području Rogač, uz samu granicu s općinom Baška Voda. Hotel je izgrađen po projektu arhitekta Ante Rožića 1969. godine, a rekonstruiran 2002. godine. Hotel raspolaže s ukupno 198 smještajnih jedinica (193 sobe i 5 apartmana - 375 stalnih postelja), suvremeno opremljenih, pri čemu ih je većina orijentirana prema moru. U sastavu hotela nalaze se, uz smještajne, i svi prateći sadržaji odgovarajuće kategoriji hotela te vanjski sadržaji s otvorenim bazenom. Otvoren je od travnja do listopada.

Hotel Soline je hotel s tri zvjezdice, smješten zapadno od uvale Soline, izgrađen je 1983. godine, a posljednji put obnovljen 1994 godine. Raspolaže s 210 smještajnih jedinica (210 soba - 398 stalnih postelja), suvremeno opremljenih i većinom orijentiranih prema moru. U sastavu hotela, uz smještajne, nalaze se i svi prateći sadržaji odgovarajući kategoriji hotela te kongresna dvorana sa 150 sjedala i manja dvorana za sastanke s 80 sjedala, kao i zatvoreni grijani bazen. Otvoren je od ožujka do studenog.

Hoteli Maestral i Marina su hoteli s tri zvjezdice, smješteni zapadno od hotela Soline i istočno od Dugog Rata. Hotel Maestral je izgrađen 1966. godine po projektu arhitekata Julija De Luce, Matije Salaja i Ante Rožića, dok je enetrijer osmislio Brenardo Bernardi. Posljednji put je obnovljen 2002. godine. Hotel raspolaže s 69 smještajnih jedinica (69 soba - 124 stalne postelje), suvremeno opremljenih većim dijelom orijentiranih prema moru. U sastavu hotela, uz smještajne, nalaze se i svi prateći sadržaji odgovarajući kategoriji hotela te vanjski sadržaji koji obuhvaćaju bazen sa slatkom vodom i sportske sadržaje - mini golf, stolni tenis, biljar. Otvoren je od travnja do listopada. Hotel Marina izgrađen je prvi put 1967. godine, kao depadansa te u potpunosti adaptiran 2002. godine. Nudi smještaj u 281 smještajnoj jedinici (281 soba - 523 stalne postelje), suvremeno opremljenih i uglavnom orijentiranih prema moru. Otvoren je od travnja do listopada.

Ostali oblici ugostiteljske ponude u skupini hoteli obuhvaćaju ponudu pedesetak pansiona, smještenih na području naselja Brela. Prema podacima Turističke zajednica Općine Brela, na području općine je registrirano četiri hotela ukupnog kapaciteta 1.440 stalnih postelja, dva obrtnika ukupnog kapaciteta 60 stalnih postelja te u kućnoj radinosti, u 1.807 građevina, ukupnog kapaciteta 4.546 stalnih postelja.

Ugostiteljska ponuda

Ostali oblici ugostiteljske ponude, obuhvaćaju nekoliko vrsta ugostiteljskih objekata iz skupine ratorani i barovi, većinom smještenih na području naselja Brela, a manjim brojem u Gornjim Brelima. Uglavnom se radi o ugostiteljskim objektima s ponudom jela i pića - restoran, pizzeria, bistro, caffe-bar, konoba, objekt brze prehrane.

Lovni turizam

Veći dio prostora općine, u predjelu Biokova, obuhvaćen je državnim lovištem broj XVII - Biokovo, ali na području općine Brela ne djeluje niti jedna lovačka udruga. Lovstvo na području državnog lovišta XVII - Biokovo ima dugogodišnju tradiciju i do Domovinskog rata bilo je jedno od najcijenjenijih lovišta u Europi i svijetu, budući da je prostor Biokova nudio bogatstvo autohtone i druge divljači, iako je danas stanje lovne divljači ispod lovnogospodarske osnove i gotovo u potpunosti devastirano.

Predstavnici lovačkih udruga podbiokovlja i zabiokovlja, nakon prestanka desetogodišnjeg zakupa lovišta tvrtke Agrokor, imaju namjeru da se navedeno lovište ponovo vrati u zajednički zakup lokalnim lovačkim udrugama, odnosno svim jedinicama lokalne samouprave s južne i sjeverne strane Biokova, koje bi upravu u njihovim granicama prenijele na lovačke udruge, koje bi navedenim lovištem gospodarile na temelju lovnogospodarske osnove i time omogućile obnovu lovišta i ponovni dolazak lovaca na ovaj prostor.

DRUŠTVENE DJELATNOSTI

Predškolski odgoj

S područja općine Brela djeca predškolskog uzrasta, do 6 godina starosti, koriste prvenstveno usluge Dječjeg vrtića "Brela", s dvije jedinice - Vrtić Soline u Solinama i Vrtić Anđeo čuvar u Stomarici. U obje ustanove je smješteno oko pedesetero djece, po otprilike 25-ero u svakoj jedinici, u 2 mješovite skupine. Ne postoji posebna jaslička skupina. S područja naselja Gornja Brela ne koriste se usluge navedenih vrtića jer ne postoje korisnici predškolske dobi.

Vrtić Soline ima organizirano dežurstvom ljetne mjesece te se ljeti prostor koristi i kao vrsta igraonice za djecu hotelskih gostiju.

Osnovno školstvo

Danas na području općine Brela za djecu školske dobi (6-15 godina starosti) postoje dvije osnovne škole. Škole su smještene u Brelima i Gornjim Brelima. Osnovna škola dr. Franje Tuđmana Brela u Brelima (Kričak) je matičnog tipa, dok je Područna škola Gornja Brela u Gornjim Brelima (Subotište) područnog tipa i vezana na matičnu školu u Brelima. Danas, zbog vrlo malog broja polaznika, područna škola u Gornjim Brelima nije u funkciji te stoga djeca organiziranim prijevozom koriste usluge Osnovne škole dr. Franje Tuđmana Brela u Brelima.

Osnovna škola Dr. Franje Tuđmana u Brelima je jedna od 33 škole u Republici Hrvatskoj, u trećoj generaciji, uključenih u Europski projekt Eko-škola, a koja je na temelju svojih inicijativa i akcija dobila Zelenu zastavu 2003. godine za izuzetnu djelatnost u ostvarivanju pojedinih ciljeva u zaštiti okoliša, pri čemu je stručnim i pedagoškim radom na odgoju i obrazovanju djece i mladeži ostvareno oblikovanje i razvijanje svijesti o potrebi zaštite okoliša. Zelena zastava dodjeljuje se kao nagrada onim školama koje ostvaruju najviše standarde u akcijama i promoviranju ekološke osviještenosti. Jedna od nedavno provedenih takvih akcija je i akcija čišćenja podmorja i plaža u kojoj su sudjelovali učenici i učitelji Osnovne škole Dr. Franje Tuđmana u Brelima te dječji vrtić s odgajateljima, u suradnji s ronilačkim klubovima iz Brela i Splita.

Osnovno školstvo na području ima dugogodišnju tradiciju, što je i obilježeno 1997. godine, kada su proslavljene 100. obljetnica pučkoga školstva u Brelima te 90. obljetnica pučkog školstva u Gornjim Brelima, uz koje je organiziran i Znanstveni skup o povijesti školstva u Brelima.

Srednje školstvo

Djeca srednjoškolskog uzrasta s područja općine Brela nemaju mogućnost pohađanja ustanove ovog tipa na području svoje općine pa su stoga orijentirani na srednje škole u Omišu, Makarskoj ili Splitu.

Više i visoko obrazovanje

Ustanove višeg i visokog obrazovanja te znanstvene ustanove ne postoje na području općine Brela, pa osobe koje se odluče za takvo obrazovanje odlaze na školovanje van svoje općine. Na području Splitsko-dalmatinske županije mogućnost za nastavak školovanja pruža se isključivo u Splitu na ustanovama takvog tipa.

Kultura

Kulturnih događanja, vezana za djelovanje muzeja, galerija, arhiva, knjižnica, kazališta, kinematografa, izdavaštva ili elektronskih medija, na području općine Brela, ograničena su na djelovanje manjeg broja navedenih sadržaja te kulturne i zabavne sadržaje u okviru turističke ponude. Ostala kulturna događanja vezana su prvenstveno na Omiš, Makarsku ili Split.

Zdravstvo

Stanovnici s područja općine Brela mogu primarnu zdravstvenu zaštitu ostvariti u Ordinaciji opće medicine u Brelima, čiji djelatnici nisu ugovorni liječnici HZZO-a te u sustavu HZZO-a u Ambulanti Baška Voda, Ispostave Baška Voda Doma zdravlja Splitsko-dalmatinske županije u Baškoj Vodi, Ambulantama opće medicine Ispostave Omiš Doma zdravlja Splitsko-dalmatinske županije u Omišu i Ispostave Makarska Doma zdravlja Splitsko-dalmatinske županije u Makarskoj.

Socijalna skrb

Na području općine Brela u okviru djelatnosti socijalne skrbi ne djeluje niti jedna ustanova pa su stoga stanovnici općine za ovu vrstu usluge orijentirani na Centar za socijalnu skrb u Omišu, Makarskoj ili Splitu te Domete za starije i nemoćne osobe u Splitu ili Makarskoj.

Šport i rekreacija

Športski objekti na području općine Brela obuhvaćaju sportska igrališta namijenjena prvenstveno zadovoljavanju potreba tjelesno-zdravstvene kulture učenika osnovne škole, koji se istovremeno koriste i kao rekreacijski objekti i sadržaji namijenjeni najrazličitijim kategorijama korisnika te sportska igrališta u okviru turističke ponude. Uz Osnovnu školu Brela nalazi se sportsko igralište namijenjeno malim sportovima, dok na području uz Dugi Rat, u prostoru zaštićenog značajnog krajobraza Plaža i šuma u Brelima postoje dva tenis igrališta.

Prostor općine Brela, kao obalno područje, nudi i mogućnost bavljenjem nizom sportova na vodi i podmorju te u okviru ponude hotela korištenje zatvorenih i vanjskih bazena, dvorana za vježbanje i manje sportove.

Cjelokupni prostor Biokova nudi nadopunu klasične turističke ponude alpinizmom, slobodnim penjanjem te paraglidingom, dok u zimskim mjesecima postoji mogućnost bavljenja i zimskim sportovima.

Udruge, društva i savezi

Od udruga, društava i saveza na području općine Brela djeluju Dobrovoljno vatrogasno društvo Brela sa sjedištem u Brelima, posebno aktivno tokom ljetnih mjeseci, u razdoblju ljetnih požara ne samo na području općine već, po potrebi, i duž obale te Društvo prijatelja kulturne i prirodne baštine "Brolanensens" Brela sa sjedištem u Brelima Gornjim, istovremeno i izdavačem godišnjaka Vrela Brela - glasnikom prijatelja kulturne i prirodne baštine Breljana, sa svrhom baštinjenja breljanskog spomeničkog blaga te ukazivanja na potrebu očuvanja i zaštite dosad otkrivenog fonda spomeničke baštine breljanskog kraja. Također djeluje i mješovita klupa Brela te Planinarsko društvo Pozjata i Lovačka udruga "Brela" iz Brela.

Vjerske zajednice

U sastavu Katoličke crkve, Splitsko-Makarske nadbiskupije, Makarskog dekanata, na području općine Brela, postoje dvije župe - Župa sv. Stjepana Prvomučenika, sa župnim uredom u Brelima i Župa Blažene Gospe od zdravlja u Brelima Gornjim.

PROMETNI SUSTAVI

Cestovni promet

Područjem općine Brela prolaze u manjem dijelu razvrstane ceste - državne, županijske i lokalne, dok veći dio prometnica priprada kategoriji nerazvrstanih cesta.

Od državnih cesta područjem općine prolaze:

- glavna državna cesta **D8**: GP Pasjak (gr. R. Slov.) – Šapjane – Rijeka – Zadar – Split – GP Klek (gr. R. BiH) – GP Zaton Doli (gr. R. BiH) – Dubrovnik – GP Karasovići (gr. SiCG) [na području općine duljine 6,5 km] i
- sabirna državna cesta **D39**: Gr. R. BiH – Aržano – Cista Provo – Dubci (D8) [na području općine 6,9 km].

Od županijskih cesta na prostoru općine nalazi se samo županijska cesta **Ž6195** na trasi Brela (D8) – T. L. Maestral, duljine od 1,3 km.

Samo je jedna cestovna prometnica na prostoru općine kategorizirana kao lokalna cesta - lokalna cesta **L67144**, na trasi Crkva Svetog Stjepana - Brela (D8), u duljini od 1,6 km.

Prometno opterećenje cestovnih prometnica izraženo je Prosječnim godišnjim dnevnim prometom PGDP kao i Prosječnim ljetnim dnevnim prometom PLDP i za navedene kategorizirane prometnice iznosi za državne ceste kako je iskazano u tablici 34.

Tablica 34 - Prosječni godišnji dnevni promet i prosječni ljetni dnevni promet

Državna cesta	Brojačko mjesto	PGDP	PLDP	Brojačka dionica	Duljina (km)
1	2	3	4	5	6
D8	Jesenice	10.955	16.399	Stobreč - Omiš	18
	Krvavice	9.470	17.380	Dubci - Makarska	18
D39	Cista Provo	887	1.975	Gr.R.BiH - Cista Provo	15
	Gornja Brela	3.231	7.002	Šestanovci - Dubci	11

O ostalim razvrstanim prometnica općine - županijskoj cesti Ž6195 i lokalnoj cesti L67144 ne postoje slični podaci.

Na području općine nema benzinske postaje.

Pomorski promet

Na području općine Brela, luke u sustavu pomorskog prometa - Podsustavu P5 - Područje Makarske, u nadležnosti su Lučke ispostave Makarska Lučke kapetanije Split.

U uvali Soline nalazi se luka otvorena za javni promet lokalnog značaja, odnosno novoizgrađena lučica HP Brela, u površini od 7.500 m², s tri velika i osamdeset malih vezova te površinom akvatorija od 6.800 m² i 1.540 m² kopnene površine. Od objekata obuhvaća lukobran, gatove i obalu izrađene u betonu i kamenu. Putnički promet iznosi 2.575 putnika, a automobilski ne postoji. Duljina obale za privez iznosi 355 m. U navedenoj luci se nalazi lučko svjetlo "Soline".

U uvali Stomarica smještena je športsko-rekreacijska luka županijskog značaja, u površini od 2.100 m², s jednim velikim i trideset malih vezova te površinom akvatorija od 1.300 m² i površinom kopna od 250 m². Od objekata obuhvaća lukobran i obalu izrađene u betonu i kamenu. U navedenoj luci nema lučkog svjetla.

Zračni promet

Stanovnici općine Brela, u javnom zračnom prometu, orijentirani su na zračnu luku Split, kao najbližu zračnu luku, udaljenu 55 km.

Pošta

Na području općine Brela poštanski promet organiziran je putem poštanskih ureda, u sastavu Središta pošta Split, poslovne jedinice Hrvatske pošte d.d. Zagreb. Poštanski ured Brela (21322) vrši usluge, na području općine, samo za naselje Brela. Za ostala naselja na području općine, u Gornjim Brelima, usluge vrši poštanski ured Zadvarje (21255).

Telekomunikacije

Telekomunikacijski sustav čine telekomunikacijske mreže za pružanje telekomunikacijskih usluga, te organizacijski dijelovi i sredstva za eksploataciju i održavanje telekomunikacijske mreže. Telekomunikacijska mreža se sastoji od čvorova komutacije prijenosnih medija i uređaja te terminala u fizičkom smislu, kao i software za upravljanje i nadzor tih dijelova telekomunikacijske mreže. Nepokretna telefonska mreža je okosnica svih telekomunikacijskih mreža, najrasprostanjeniji je dio javne telekomunikacijske mreže i najbolji reprezentant napretka i dostignutog stupnja razvoja svekolikog sustava. Usluga prijenosa govora je najzastupljenija telekomunikacijska usluga koja i nadalje zadržava zadovoljavajući trend rasta, međutim, prijenos podataka je već pretekao govorne usluge po ostvarenom prometu. Usluga prijenosa govora se pretežno ostvaruje putem nepokretne telefonske mreže, premda je zadnjih godina mobilna telefonija u izuzetnom porastu.

Osnovu telefonske mreže općine Brela čini udaljeni pretplatnički stupanj (UPS), smješten u Brelima, povezan svjetlovodnim sustavom prijenosa na AXE Makarska. Naselje Gornja Brela koje je u sastavu općine Brela, telekomunikacijskom infrastrukturom vezano je na UPS Zadvarje. Telekomunikacijski kabel položen je podzemno uz postojeću prometnicu. Korisnički vodovi kojima su telefonski pretplatnici povezani na komutacijski čvor položeni su gotovo u svakoj ulici i do svakog objekta uglavnom podzemno kabelima s bakrenim vodičima ili nadzemnim zračnim kabelom također bakrenim vodičima presjeka 0,4 mm.

Dostignuti stupanj razvoja telefonske mreže općine Brela je na europskom nivou sa 100% digitaliziranom mrežom, sa 60 GTP/100 stanovnika. U tablici 35 su prikazani osnovni parametri stupnja razvoja nepokretne telefonije na području općine Brela na dan 16. 10. 2002. godine.

Tablica 35 - Parametri stupnja razvoja nepokretne telefonije

Parametri stupnja razvoja nepokretne telefonije	Veličina
Broj instaliranih tf priključaka POTS	1024
Broj uključenih telekomunikacijskih priključaka (GTP) POTS	722
Iskorištenost instaliranih priključaka POTS	70%
Gustoća (GTP/100 stanovnika)	60
Stupanj digitalizacije	100%
Broj udaljenih pretplatničkih stupnjeva (UPS)	1
Broj telefonskih govornica	18
Broj instaliranih ISDN-BRA kanala	128
Broj uključenih ISDN-BRA kanala	40
Broj velikih korisnika (2 Mb/s)	1

Područje općine Brele pokriveno je slijedećom infrastrukturom pokretnih komunikacija:

- analognom NMT mrežom, komercijalnog naziva Mobitel,
- digitalnom GSM mrežom, komercijalnog naziva Cronet (u vlasništvu HT-a) i
- digitalnom GSM mrežom, komercijalnog naziva VIP-net (drugog koncesionara).

Na području ovog prostornog plana trenutno nema instaliranih baznih postaja u sustavu pokretnih telekomunikacija.

ENERGETSKI SUSTAV

Opskrba plinom

Na području općine ne postoje izgrađeni infrastrukturni objekti (distributivna mreža i postrojenja) za cijevni transport plina stoga se ne može govoriti niti o postojanju djelatnosti opskrbe potrošača naftom ni plinom.

Potrošnja plinskog energenta ipak postoji i svodi se uglavnom na pojedinačna domaćinstva i opće potrošače koji ga koriste ili putem plinskih boca ili putem ugrađenih spremnika. Koristi se UNP (ukapljeni naftni plin) popularno poznat kao "propan-butan", čija je deklarirana donja ogrjevna moć 46 MJ/kg (12,8 kWh/kg).

Elektroenergetika

Elektroenergetski sustav na prostoru općine Brele je dio elektroenergetskog sustava na prostoru HEP-a Makarska i HEP-a pogon Omiš, a sačinjavaju ga slijedeći čimbenici;

1. Elektroenergetski 110 kV dalekovod TS 110 kV Kraljevac do TS 110/35/10 kV Makarska.

Preko ovih transformatorskih stanica i 110 kV dalekovoda, ostvaruje se primarno elektroenergetsko opskrbljivanje Makarske rivijere. Sigurnosno (rezervno) napajanje TS 110/35/10 kV Makarska, realizirano je 110 kV dalekovodnom vezom sa TS 110/35 kV Opuzen.

Mreža 110kV				
RB	Dalekovod	Dužina (km)	Materijal i presjek (mm ²)	Godina puštanja u pogon
1.	TS Kraljevac - TS Makarska	18,500	Al-če150/30	1968.

2. Elektroenergetski 35 kV dalekovod od TS Kraljevac do TS 35/10kV Baška Voda i dalje 35 kV dalekovodom do TS 35/10 kV Makarska.

Osnovno elektroenergetsko opskrbljivanje Brele i Baške Vode je iz TS 35/10 kV Baška Voda preko 35 kV dalekovoda TS 35 kV Kraljevac – TS 35 kV Baška Voda, a rezervno opskrbljivanje preko 35 kV dalekovoda TS 35 kV Baška Voda – TS 35 kV Makarska.

Mreža 35kV				
RB	Dalekovod	Dužina (km)	Materijal i presjek (mm ²)	Godina puštanja u pogon / rekonstrukcije
1.	TS Kraljevac - TS Baška Voda	10,023	Al-če50/30	1968.
2.	TS Baška Voda - TS Makarska	9,389	Al-če120/30	1968/1983.

VODNOGOSPODARSKI SUSTAV

Vodoopskrbni sustav

Postojeći vodoopskrbni sustav Brele je riješen na način da se voda za piće doprema sa prostora rijeke Cetine iz vodocrpilišta HE Kraljevac koje je ujedno većim djelom i vodocrpilište za skoro cijelu Makarsku rivijeru. Prema podacima iz županijskog prostornog plana izdašnost ovog izvora je minimalno 650 l/s.

Donedavno je "Vodovod" Makarska imao ugovorni odnos o korištenju vode iz ovog vodocrpilišta, međutim u dogovoru s "Hrvatskim vodama" prihvaćena je nova lokacija postrojenja u Nejasmićima cca 1.500 m sjeverozapadno od postojećeg zahvata.

Vodoopskrbni sustav Brele je spojen na regionalni cjevovod profila DN 500 mm koji je položen iznad magistrale. Na regionalnom cjevovodu je izvedena prekidna komora PK Bekavci na 228 m.n.v. sa svrhom da osigura vodu za naselje Kričak.

Naselje Brele od značajnijih vodosprema ima jednu zajedničku vodospremu na Rogaču s općinom Baška voda. Kapacitet vodospreme "Rogač" je 1.000 m³ što kapacitetom ne zadovoljava potrebe ove dvije općine pogotovo u ljetnom razdoblju tj. u jeku turističke sezone kada broj turista višestruko nadmašuje domicilno stanovništvo.

Uz vodospremu "Rogač", koja se nalazi na području općine Brele, na prostoru općine postoji još nekoliko manjih vodosprema od kojih većina ne prelazi kapacitetom 100 m³, a većina njih je smještena na 75 m.n.v. jer je i glavina naselja smještena ispod te kote. Vodospreme su slijedećih naziva:

- Muša 150 m.n.v.
- Česmina 105 m.n.v.
- Rogač 75 m.n.v.
- Šošić 75 m.n.v.
- Stomarica 75 m.n.v.
- Zelić 75 m.n.v.
- Kričak 75 m.n.v.

Postojeća vodoopskrbna mreža unutar naselja je dosta stara i uglavnom je izvedena od azbest cementnih cijevi, osim na pojedinim dionicama koje su izvedene od plastičnih i PEHD cijevi. Profili cjevovoda se kreću od DN 63 mm do DN 250 mm.

Postojeći vodoopskrbni sustav na području Gornjih Brele danas u potpunosti ne zadovoljava potrebe stanovništva na tom području (preniski tlakovi u mreži).

Odvodnja

Prema dobivenim podlogama postojeće kanalizacijske mreže procijenjeno je da izgrađenost kanalizacijskog sustava iznosi cca 70% konačnih potreba na prostoru naselja Brele što za ovako atraktivnu turističku destinaciju nije zadovoljavajuće stanje. Postotak izgrađenosti kanalizacijske mreže bi u budućnost svakako trebalo povećati.

Kanalizacijski sustav Brele projektiran je i izveden kao razdjelni sustav kanalizacije za prikupljanje sanitarnih otpadnih voda. Glavni transportni kolektori položeni su uz obalu na najnižim kotama terena kako bi se na njih mogla priključiti sva preostala mreža sekundarnih kanala sa viših područja.

Glavni transportni kolektori su izvedeni od lokacije Boričak-Jakiri prema Dugom ratu sa zapadne strane i od hotela Berulija do Dugog rata s istočne strane.

Sustav je izveden kao tlačno-gravitacijski sa nekoliko crpnih postrojenja.

Na pojedinim dionicama, gdje je zbog konfiguracije terena bilo nemoguće ili neekonomično zbog prevelike dubine ukopavanja izvesti kolektore u gravitacijskom režimu tečenja, izgrađene su crpne stanice (ukupno 5 kom.) koje prepumpavaju otpadnu vodu prema lokaciji za pročišćavanje otpadnih voda Dugi rat.

Na lokaciji budućeg uređaja za pročišćavanje otpadnih voda izgrađen je podmorski ispust dužine cca 1.700 m na dubini od 67 metara. Na lokaciji je još od postojećih objekata izvedena prepumpna stanica i zgrada u kojoj bi se trebalo odvijati mehaničko pročišćavanje otpadnih voda (gruba i fina rešetka) te jedna trafostanica.

Odvodnja oborinskih voda je riješena u pojedinim dijelovima naselja otvorenim jarcima koji su na pojedinim dionicama zacijevljeni i odvođe oborinsku vodu u more, a na pojedinim mjestima se spajaju na razdjelni sustav kanalizacije što bi svakako trebalo izbjeći u budućnosti.

Na području Gornji Brele ne postoji javni sustav odvodnje otpadnih voda.

ZAŠTITA OKOLIŠA

Jedan od najznačajnijih elemenata zaštite okoliša na području općine Brele, kao prvenstveno turističkog područja, u sastavu Makarskoj primorja, odnosi se na kvalitetu plaže i mora.

O kvaliteti obalnog pojasa - plaža i mora govori dodjela Plave zastave, nagrade koja se dodjeljuje plažama i marinama s dobrim ekološkim managementom. U svrhu dobivanja Plave zastave navedeni prostori moraju zadovoljiti veći broj kriterija koji uključuju kvalitetu vode, upravljanje plažama ili marinom, sigurnost, usluge i plažne objekte te ekološko educiranje i informiranje. Kampanja Plave zastave ujedinjuje sektor turizma i zaštite okoliša na lokalnoj i državnoj razini sa svrhom promocije čistih i sigurnih plaža i marina, edukacije cijele zajednice u zaštiti obalnog pojasa te poticanja dobrovoljnog uključivanja u akcije zaštite okoliša. Plavu zastavu dodjeljuje neovisna neprofitna organizacija Fondacija za obrazovanje o zaštiti okoliša (Foundation for Environmental Education - FEE). Na području općine Brele, Plava zastava je dodijeljena plaži Punta Rata već 1999. godine te plažama Berulia i Stomarica od 2004. godine, zadovoljivši sve kriterije postavljene od navedene fondacije, kao tri od šest nagrađenih plaža u Splitsko-dalmatinskoj županiji te tri od 86 plaža u Hrvatskoj. Uredbom o uređenju i zaštiti zaštićenog obalnog područja mora [NN 128/04] postavljeni su dodatni kriteriji i uvjeti uređenja zaštićenog obalnog područja mora koji obuhvaća pojas kopna u širini od 1000 m od obalne crte te pojas mora u širini od 300 m od obalne crte. Briga za okoliš rezultirala je i brojnim visokim nagradama, domaćim i međunarodnim, posebno u 2005. godini. Brelima je dodijeljena nagrada Brončani europski cvijet, na međunarodnom natjecanju Entente Florale - Zlatni cvijet Europe 2005, koju dodjeljuje Europska asocijacija za cvijeće i okoliš. Brele su jedno od dva mjesta u Hrvatskoj, uz Rab koji je osvojio Srebrni europski cvijet, a koja su kandidirala za ovu nagradu od ukupno 27.630 kandidata. Brelima je dodijeljen i Turistički svijet za 2005. godinu, zajedničku nagradu Hrvatske televizija i Hrvatska gospodarska komora.

ZAŠTITA PRIRODNE BAŠTINE

Zaštićenim dijelovima prirode na području općine Brele upravlja Javna ustanova za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Splitsko-dalmatinske županije sa sjedištem u Splitu, osim prostora Parka prirode Biokovo za koje je nadležna Javna ustanova Park prirode Biokovo sa sjedištem u Makarskoj. Zaštićeni dijelovi prirode, na području općine Brele, zaštićeni su u tri kategorije:

- kategorija parka prirode: Park prirode Biokovo (Registarski broj 775),
- kategorija značajnog krajobraza: Plaža i park-šuma u Brelima (Registarski broj 196) i
- kategorija spomenika prirode: Hrast u Brelima (Registarski broj 415).

Park prirode Biokovo zaštićen je od 1981. godine temeljem Zakona o proglašenju planine Biokovo parkom prirode [NN 24/81]. Godine 1983. izrađen je Prostorni plan "Park prirode i spomen - područje Biokovo", radi provedbe mjera zaštite i očuvanja u parku prirode, a na snazi od iste godine temeljem odluke Skupštine općine Makarska [Glasnik općine Makarska 9/83]. Osobine planine Biokovo, koja se gotovo od same obale strmo uzdiže bijelim kamenim liticama, jedinstven je i prepoznatljiv krajolik ne samo općine Brele, već cijele Makarske rivijere. Zaštita se temelji na bogatstvu izuzetnih geomorfoloških oblika, endemičnosti i brojnosti biljnih vrsta, od kojih su najpoznatiji biokovsko zvonice (*Edraianthus pumilio*), uskolisna zečina (*Centaurea cuspidata*) i slava klisura (*Centaurea gloriosa*) te životinjskih vrsta - surog orla, orla zmijara i bjeloglavog supa, vuka i vepra, a posebna su atrakcija divokoze i mufloni te krajobrazne ljepote. Cijeli prostor parka prirode je stoga osobito privlačan alpinistima, speleolozima, planinarima te turistima i izletnicima, a danas posebno onima koji se bave specifičnom vrstom sporta - paraglidingom.

Značajni krajobraz Plaža i park-šuma u Brelima zaštićen je temeljem Rješenja Zavoda za zaštitu prirode (Broj: 229/1-1964., IB/MZ, Zagreb, 23. prosinca 1964.) od 1964. godine kao rezervat prirodnog predjela i upisan u Registar zaštićenih objekata prirode pod registarskim brojem 196. Zaštita navedenog prostora utvrđena je na osnovu toga da se područje oko Brela ističe prvorazrednim prirodnim kvalitetama, a koje obuhvaćaju niz većih i manjih šljunkovitih plaža, okruženih bujnim šumama alepskog bora, čiji pojedini prvenstveno najstariji i najslikovitiji primjerci rastu uz samo more te čine zajedno s monumentalnim planinskim zaleđem Biokova, jedinstveni prirodni ambijent i doživljaj.

Hrast u Brelima je zaštićen temeljem Rješenja Republičkog zavoda za zaštitu prirode (Broj: 36/8-1967. od 6. studenog 1967. godine) od 1967. godine kao spomenik prirode (rijetki primjerak drveća) i upisan u Registar posebno zaštićenih objekata prirode pod registarskim brojem 415. Zaštita ovog rijetkog primjerka drveća utvrđena je na osnovu njegovih posebnih osobina budući da svojim golemim dimenzijama i lijepim habitusom dominira ne samo u Brelima nego i u većem dijelu Dalmacije. Stablo je staro preko 300 godina i još je u dosta dobrom zdravstvenom stanju, makar je oštećeno udarom groma.

Zaštićeni dijelovi prirode na području općine Brela obuhvaćaju površinu od 2.174,99 ha ili 51,03% površine obuhvata Plana, od čega Park prirode Biokovo zauzima 2.143,40 ha ili 50,28% površine obuhvata Plana, a Plaža i park-šuma u Brelima 31,59 ha ili 0,74% površine obuhvata Plana.

ZAŠTITA KULTURNIH DOBARA

Za potrebe izrade ovog plana izrađena je konzervatorska podloga kojom su inventarizirana i vrednovana nepokretna kulturna dobra općine Brela.

Na području općine Brela dosadašnjom su pravnom zaštitom, odnosno upisana u Registar nepokretnih kulturnih dobara te evidentirana slijedeća kulturna dobra, po kategorijama :

– arheološka baština

- arheološko područje

1. **Općina Brela** - evidentirano kulturno dobro nacionalnog, regionalnog i lokalnog značaja
Ukupna kopnena površina općine uključujući i podmorje priobalja do izobate cca 50 m. Prostor Općine Brela bogato je područje prapovijesne i antičke arheologije s kontinuitetom naseljavanja od prapovijesti do danas. O životu u prapovijesnom razdoblju svjedoče brojne gradine i tumuli Gornjih Brela te špilje s vrijednim prapovijesnim nalazima. Pretpostavlja se postojanje prapovijesnog naselja na području Gornjih Brela. Tijekom rimskog perioda i kasne antike područje je prošarano putevima, dok su prostori rubova plodnih polja i maritimno povoljnih uvala česta mjesta gradnji villa rustica, urbana, maritima i fructuaria. Tijekom srednjeg vijeka područje se sporadično spominje u povijesnim izvorima uz srednjovjekovna groblja i rijetko sačuvanu sakralnu arhitekturu zbog rušenja tijekom dugotrajne turske okupacije. Značajna naseljenost kopna uzrokovala je gust pomorski promet već od početka plovljenja. Pored toga obalno područje dio je dvaju najvažnijih pomorskih putova na Jadranu: longitudinalnog, dužjadanskog u pravcu sjever-jug, te transverzalnog, prekojadanskog koji je nizom srednjedalmatinskih pučinskih otoka spajao zapadnu i istočnu obalu Jadrana. Stoga je podmorje obalne crte do izobate 50 m. cca prostor čestih hidroarheoloških nalaza.

- arheološki pojedinačni lokalitet

1. **Srednjovjekovna nekropola s južne strane groblja kraj crkve Sv. Sjepana u Donjim Brelima** - zaštićeno kulturno dobro lokalnog značaja [RST-8]
Prema moru, neposredno uz južni ogradni zid groblja kod crkve sv. Stjepana nalaze se ostaci srednjovjekovne nekropole s ukupno 8 ploča položenih u smjeru istok-zapad. Neke su ukrašene motivima štita, mača, polumjeseca. Nekropola datirana u 15. i 16. stoljeće u potpunosti je istražena, prije pretvaranja u arheološki park u sklopu uređenja groblja.
2. **Paleontološka zona Dubci** - evidentirano kulturno dobro državnog značaja
Krajem 19. stoljeća prilikom izgradnje ceste između Makarske i Zadarja, na prijevoju, otkriveni su u sedimentnim stijenama brojni paleontološki nalazi drevnih fosiliziranih životinja iz pleistocena pred otprilike 480.000 godina. Lokalitet je istraživao i kasnije, 60-tih godina 20. stoljeća, hrvatski paleontolog M. Malez.
3. **Paleontološka zona Drinova** - evidentirano kulturno dobro
Područje Paleontološke zone Drinova je vezano na prostor Špilje Drinova II, koja se nalazi iznad istoimenog zaselka, na prostoru naselja Gornja Brela. U špilji su obavili biospeleološka istraživanja članovi Hrvatskog biospeleološkog društva i Hrvatskog prirodoslovnog muzeja, tokom 2002. i 2003. godine. U istraživanjima su otkriveni skeletni ostaci špiljskog medvjeda te drugih životinja koje su obitavale u tom prostoru u gornjem würmu. Špilja je jednostavan speleološki objekt, ukupne dužine podzemnog kanala 62 m. Istraživanjima je utvrđeno da danas u špilji postoji raznolika podzemna fauna.
4. **Hidroarheološka i arheološka zona Jakiruša** - evidentirano kulturno dobro regionalnog značaja
U blagoj uvali uz nekadašnji potok utvrđeni su ostaci ville rusticae i vjerojatno antičkog pristaništa. Nalazište je na žalost dobrim dijelom devastirano. Nalazište je istraženo 1998. godine.
5. **Antički lokalitet Filipovići u Solinama u Brelima** - evidentirano kulturno dobro regionalnog značaja
Iznad zaseoka Filipovići na obje strane ceste prema Baškoj Vodi, pronađeni su ostaci nekropole i vile rustike koji su danas devastirani. Prema sačuvanoj predaji bili su to grobovi s ozidanim stranama i grobnim priložima te epigrafički spomenici. Iznad nekropole koje je zahvaćala područje ceste, u borovoj šumi iznad utvrđeni su ostaci vile rustike.
6. **Arheološka zona Stomarica** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Špilja uz samo more po tradiciji je vezana za pristajanje bračkih brodica. Tradicija hoće da su se tu nastanjivali prvi starosjedioci Brele. Uz špilju je vezana i ruševina tzv. Maslardina mirina SZ od špilje, navodni tragovi prve nastambe.
7. **Gradina iznad Škrabića u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Gradina je smještena na uzvisini iznad zaselka, na strateškom položaju biokovskodovanjskih vrata te kontrolira prдавni put od mora prema unutrašnjosti.
8. **Prapovijesna gomila iznad Subotišta** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Iznad naselja je veliki tumul s grobovima i ostacima zidova i arhitekture.
9. **Gomile Remice** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Prapovijesne gomile, najvjerojatnije brončanodobne.
10. **Gomila Čelo Kopačine** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Prapovijesne gomile, najvjerojatnije brončanodobne.
11. **Gomila Ursići** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Prapovijesne gomile, najvjerojatnije brončanodobne.

12. **Prapovijesni lokalitet oko crkve sv. Ilije u Potpoletnici u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 Oko crkve je eliptoidno uzvišenje s vidljivim ostacima zidova građenih monolitnim blokovima. Uzvisina je vjerojatno bila prapovijesna brončanodobna gradina.
13. **Srednjovjekovno groblje kraj sv. Kaje na Nevisti** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 Oko kapele utvrđeni su ostaci ranijeg groblja, vjerojatno iz turskog vremena.
14. **Srednjovjekovno groblje oko crkve sv. Nikole u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 Oko crkve nalazi se srednjovjekovno groblje sa zidanim dubokim grobnicama prekrivenim kamenim pločama, s karakterističnom ornamentikom stećaka.
15. **Srednjovjekovno naselje Zabrado u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 Staro selo nalazi se visoko u liticama južnije od crkve sv. Nikole. Na strmom terenu su po izohipsama raspoređeni ostaci građevina pačetvorinastog tlocrta i različitih dimenzija, građenih usuho od nepravilnijeg kamenja. Kuće su najvjerojatnije bile pokrivene slamom ili prućem, južnim dužim pročeljima okrenute suncu. Sačuvani su ostaci pripadali najvjerojatnije srednjovjekovnom naselju koje zasigurno postoji do vremena oslobađanja od Turaka jer visoki i teško dostupni položaj omogućava sigurnu obranu. Na tom mjestu hrvatski povjesničar M. Barada smješta Beruliju.
16. **Srednjovjekovno naselje u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 Staro selo nalazi se visoko u liticama sjeverno od crkve sv. Nikole. Na strmom terenu su po izohipsama raspoređeni ostaci građevina pačetvorinastog tlocrta i različitih dimenzija, građenih usuho od nepravilnijeg kamenja. Kuće su najvjerojatnije bile pokrivene slamom ili prućem, južnim dužim pročeljima okrenute suncu. Sačuvani su ostaci pripadali najvjerojatnije srednjovjekovnom naselju koje zasigurno postoji do vremena oslobađanja od Turaka jer visoki i teško dostupni položaj omogućava sigurnu obranu.
17. **Srednjovjekovno naselje Besedišće** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 Na strmom terenu su po izohipsama raspoređeni ostaci građevina pačetvorinastog tlocrta i različitih dimenzija, građenih usuho od nepravilnijeg kamenja. Kuće su najvjerojatnije bile pokrivene slamom ili prućem, južnim dužim pročeljima okrenute suncu. Sačuvani su ostaci pripadali najvjerojatnije srednjovjekovnom naselju koje zasigurno postoji do vremena oslobađanja od Turaka jer visoki i teško dostupni položaj omogućava sigurnu obranu.
18. **Srednjovjekovno naselje Klešići** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 Na strmom terenu su po izohipsama raspoređeni ostaci građevina pačetvorinastog tlocrta i različitih dimenzija, građenih usuho od nepravilnijeg kamenja. Kuće su najvjerojatnije bile pokrivene slamom ili prućem, južnim dužim pročeljima okrenute suncu. Sačuvani su ostaci pripadali najvjerojatnije srednjovjekovnom naselju koje zasigurno postoji do vremena oslobađanja od Turaka jer visoki i teško dostupni položaj omogućava sigurnu obranu.
19. **Nadgrobnna humka Popova Glava sa stećkom** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 Lokalitet na području Bare ispod Carevića u blizini izvora vode i crkvi sv. Ilije. Na humki visine 1 m je stećak tipa ploče ukrašen najvjerojatnij prikazom kola. Radi se o srednjovjekovnom grobu.

– povijesna graditeljska cjelina

- seosko naselje [ruralna cjelina]

1. **Bekavci - Donji Kričak** - zaštićeno kulturno dobro regionalnog značaja [RST-865]

Zaselak u Brelima neposredno uz magistralu. Tip zbijenog naselja. Stambene kuće na kat zatvaraju zajedničko dvorište popločano kamenom s zatvorenim trijemom. Kuhinje su posebne zgrade, iza kojih su vrtovi. Slikovitost mjestu daju krovovi različitih visina i smjerova, obijeljeni mješavinom vapna i maslinovog ulja.

2. **Filipovići** - zaštićeno kulturno dobro lokalnog značaja [RST-864]

Dio Brela, a nekadašnji zaselak nastanjen rodom Filipovića. Naselje je zbijenog tipa na padini neposredno uz more. Kuće su međusobno naslonjene zabatima, a zbog kosog terena dijelom su ukopane u usjeku koji doseže nešto ispod krova. Kuće su organizirane oko zajedničkog dvorišta popločanog kamenom i oblucima u kojem je ostatak turna. Stojne su kuće na kat s dvokatnom "kulom". Ulazi se preko kamenih stepenica i solara. Kuhinje su posebne zgrade tipa potleušice. Danas je zaselak napušten jer su vlasnici u blizini sagradili nove kuće, pa ih koriste kao konobe i ostave. Ruralni sklop Filipovića središnji je dio i jezgra naselja Soline koje se s vremenom razvilo oko njega. Sve do kraja 18. stoljeća cijelo se područje spominje samo kao uvala u kojoj se nalazio utvrđeni stambeno-gospodarski sklop organiziran oko unutrašnjeg dvorišta koji se kasnije razvio prema istoku tvoreći ulicu smjera pružanja sjever jug odnosno prema moru. Sačinjava ga veći broj stambenih kuća na dva kata sa "šufitom" i luminarima. Kuće su građene od nepravilnijeg kamena s vapnenim mortom, s krovom na dvije vode pokrivenim kamenim pločama. U kuće se ulazi vanjskim stepeništima sa sularima iz dvorišta. Ispod stepenica i sulara su konobe s vratima na volat. Iznad konobe su dva kata sa spavaonicama, a u "šufitu" "kužina". U zajedničko dvorište vode dva presvedena ulaza tako da se sklop u nesigurnim danima 18. stoljeća zatvaranjem vanjskih vrata lako mogao braniti. Danas su Filipovići izloženi najgrubljoj devastaciji neovlaštenh adaptacija i rekonstrukcija koja treba biti sankcionirana, a graditeljsko nasljeđe rehabilitirano.

4. **Ivanci** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja

Zaselak je smješten na kosom terenu koji se strmo spušta prema moru a neposredno ispod magistrale na prisojnoj strani. Kuće na najvišem položaju stvaraju cjelinu sklopa sa stubištima koja svladavaju visinske razlike. Sklop se sastoji od gospodarskih prizemnica i stambenih katnica s otvorenim zajedničkim dvorovima. Zgrade građene od kamena imaju svojstva tradicijske arhitekture.

5. **Zelići (Donji Zelići i Gornji Zelići)** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja

Zaselak se dijeli na Donje i Gornje Zeliće (Brig). Gornji su Zelići na strmini odmah ispod magistrale dok su Donji bliži župskoj crkvi. Oba se komišiluka sastoje od sklopova i pojedinačnih građevina, sa stojnim kućama i pomoćnim zgradama (kuhinje, štale) u oblicima tradicijske arhitekture. Kuće, građene od kamena, s vanjskim stubištima, s konobama u prizemlju i pokrivene pretežno kamenim pločama, nastajale su od 18 do 20. stoljeća.

6. **Šošići (Banja)** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja

Zaselak uz cestu prema crkvi sv. Stjepana, danas pretežno izgrađen novijom izgradnjom. Ipak je s obje strane ceste sačuvano nakoliko kuća tradicijske arhitekture i sklopova.

7. **Krug** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja

Zaselak u krajnjem sjeveroistočnom dijelu Brela iznad magistrale prema baškovoškom zaselku Topićima. Zaselak je zapravo sklop s pojedinačnim gospodarskim građevinama (kuhinje, štale) u oblicima tradicijske arhitekture. Kuće, građene od kamena, s vanjskim stubištima, s konobama u prizemlju i pokrivene pretežno kamenim pločama.

8. **Juričići** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Zaselak u gornjem dijelu Brele iznad magistrale, prema crkvi sv. Jurja, danas pretežno izgrađen novijom izgradnjom. Ipak je sačuvano nakoliko kuća tradicijske arhitekture i sklopova.
 9. **Ribičići** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Zaselak u gornjem dijelu Brele iznad magistrale, prema crkvi sv. Jurja, danas pretežno izgrađen novijom izgradnjom. Ipak je sačuvano nakoliko kuća tradicijske arhitekture i sklopova.
 10. **Medići** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Zaselak u gornjem dijelu Brele, iznad magistrale, prema crkvi sv. Jurja, danas pretežno izgrađen novijom izgradnjom. Ipak je sačuvano nakoliko kuća tradicijske arhitekture i sklopova.
 11. **Tomaši - Gornja Mala** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Zaselak Gornjih Brele smješten iznad Crkve Gospe od Zdravlja, sa starim, djelomično sačuvanim tradicijskim sklopovima. Zgrade su povezane u karakteristične nizove katnica s vanjskim stepeništima - balaturama, pod kojima su konobe s lučnim vratima te imaju odlike tradicijske primorske ruralne arhitekture 18. i 19. stoljeća. Uz njih su gospodarske zgrade i kužine te vrtovi.
 12. **Prosik** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Zaselak Gornjih Brele prema kamenom kanjonu. Smješten je na kamenom terenu na prisojnoj strani. Sklop se sastoji od gospodarskih prizemnica i stambenih katnica s otvorenim zajedničkim dvorovima. Zgrade građene od kamena imaju svojstva tradicijske arhitekture.
 13. **Zaveterje sa zaselcima - Ursići, Brkulji, Tomaši, Drinova i Bartulovići** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Zaselak Gornjih Brele, smješten iza biokovskih vrhova na samoj sjevernoj strani planine. Razvio se od stočarskih stanova Brele. Sastoji se od nekoliko razbacanih komšiluka s karakterističnim kamenim katnicama i pojatama prekrivenim slamom. Središte naselja je komšiluk Ursića, a ostali su Tomaši, Brkulji, Drinova i Bartulovići.
 14. **Sekundarna ruralna naselja** - evidentirana kulturna dobra lokalnog značaja
Sekundarna su naselja živjela na području Gornjih Brele samo dijelom godine i to od proljeća do jeseni. Smještena su "u Biokovu", oko pašnjaka gdje se gonila stoka radi ispaše i dolaca koji su određenim kulturama (ječam, pšenica) obrađivani za potrebe domaćinstava. Arhitekturu karakteriziraju prizemnice građene u suhozidu s dvostrešnim krovom s pokrovom od kamenih ploča ili slame. Glavnina ovih sekundarnih naselja danas je napuštena, a povremena obnova narušava autentičnost tradicijske gradnje.
- povijesni sklop i građevina
- civilna građevina
1. **Francuska cesta** - evidentirano kulturno dobro regionalnog značaja
Trasa ceste kojom se preko Nevistine stine početkom 19. stoljeća u vrijeme vlasti Francuza u Dalmaciji namjeravalo povezati priobalje s unutrašnjošću preko Gornjih i Donjih Brele. Cesta nikada nije dovršena i sačuvana je samo fragmentarno u donjem dijelu oko Neviste i crkve sv. Kaje, s nizom serpentina. I u Gornjim Brelima postoje tragovi izvedenog dijela trase. Cesta je tzv. bijela cesta bez asfalta, podzidana kamenim zidovima. Ostala je izvan funkcije
 2. **Hercegova kula u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Ruševni ostaci kule u Gornjim Brelima u liticama u Bukovačkoj drazi. Nalazi se iznad plodnog polja i izvora, istočno od crkve sv. Nikole.

3. **Turska pećina** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Obzidana pećina za zbijeg u liticama Bukovačke drage nadomak Bukovca.
 4. **Kula Poletnica u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Ruševni ostaci kamene turske utvrde iz 17. stoljeća koja se spominje u brojnim okršajima s Turcima. U jednom od takvih je navodno poginuo i Hasan aga Arapović muž Hasan-aginice iz istoimene čuvene balade.
 5. **Župska kuća u Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Kuća kamena katnica sagrađena je sjeverno od crkve sv. Stjepana. Izduženog je tlocrta građena krajem 19. stoljeća bez posebnih obilježja.
 6. **Kuća Žamić Soline** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Kuća u gornjem dijelu Solina, kamena dvokatnica s početka 20. stoljeća u koju je uzidan izvorni barokni reljefni portal stare crkve sv. Stjepana.
 7. **Hotel Berulia** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Hotel na granici Brela i Baške Vode, smješten u šumi. Građen je po projektu Ante Rožića, s kamenim zatvorenim sjevernim pročeljem dok je južno otvoreno nizom balkona.
 8. **Hotel Maestral** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Hotel sagrađen 1965. godine po projektu Julija De Luce, Matije Salaja i Ante Rožića, dok je enetrijer osmislio Brenardo Bernardi. Arhitektonsko zdanje suvremenog izričaja s brisolejima, željeznim horizontalnim ogradama, pomičnim žaluzinama građeno od betona i stakla smješteno je usred borove šume okruženo depadansama.
 9. **Šetnica između Baške Vode i Solina** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Uz šetnicu koja uz more vodi od Solina prema Baškoj Vodi na predjelu Loznica nalazi se niz vila koje predstavljaju baštinu graditeljskog nasljeđa prve polovine 20. stoljeća i vezane su za početak razvoja turizma. Kamene katnice jednostavnog su tlocrta smještene usred borove šume i upravo je kontakt i sljubljenost s krajolikom njihova osnovna odlika. Prema moru imaju stepeništa a uz samu obalu su spremišta za brodove i terase.
- sakralna građevina
1. **Crkva Gospe od Karmena** - zaštićeno kulturno dobro regionalnog značaja [RST-1133]
Crkva križnog tlocrta sagrađena u oblicima baroknog klasicizma iznad Solina, okružena borovom šumom. Podigao ju je 1715. godine makarski biskup Nikola Bijanković u čast turskog poraza pod Sinjom 1715. i posvetio Gospi od Slavodobića. Sagrađena je u blizini filipinskog samostana u Solinama, kojeg je također podignuo biskup Bijanković. Samostan je potpuno srušen u 20. stoljeću. Crkvi, uzdignutoj na ograđenom platou, usred borova u 19. stoljeću je dograđen zvonik s ovorenom drvenom ložom na kamenim pilonima.
 2. **Crkva Gospe od Zdravlja u Gornjim Brelima** - zaštićeno kulturno dobro lokalnog značaja [RST-1321]
Nalazi se na padini iznad Subotića u Gornjim Brelima. Jednobrodna je građevina s kvadratičnom apsidom presvedenom bačvastim svodom. Pravilno je orijentirana. Na pročelju je preslica, a iznad vrata jednostavna rozeta. Na nadvratniku je uklesana godina 1731. Crkva ima odlike rustičnog pokrajinskog baroka.
 3. **Crkva sv. Ilije u Potpoletnici u Gornjim Brelima** - zaštićeno kulturno dobro lokalnog značaja [RST-1322]
Jednobrodna crkva orijentirana je sjever-jug sa zvonikom na preslicu. Sagrađena je u 18. stoljeću bez posebnih stilskih odlika, preuređena u 19. stoljeću. Sagrađena je na prapovijesnoj gradini.

4. **Crkva sv. Nikole u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro regionalnog značaja
Jednobrodna pravilno orijentirana crkva iz 13. st. s pravokutnom apsidom. Presvedena je šiljastim svodom. Građena je od kamena. Ima zvonik na preslicu. Oko crkve je srednjovjekovna nekropola s 19 nadgrobnih ploča. Crkva je nakon desetljeća propadanja unutar vojne zone JNA restaurirana 1998. godine.
 5. **Crkva sv. Stjepana u Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Župna crkva Brela. Pravilno orijentirana jednobrodna crkva okružena je visokim stablima. Sagrađena je u oblicima neoromanike 1891.godine na mjestu stare porušene srednjovjekovne crkve Sv. Stjepana od koje je ostao sačuvan portal ugrađen u kuću Žamić u Solinama. Okružena je novim grobljem. Crkva je sagrađena po projektu arh. Đirila Ivekovića, a nakon II svj. rata pridodan je na pročelju kameni zvonik. Ima vrijedan inventar.
 6. **Crkva sv. Jurja** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Crkva na Gornjem Kričku, podignuta 1906. na mjestu stare iz 1760. godine. Jednostavna građevina, ima zvonik na preslicu. Oko nje je novo groblje. Unutrašnjost je obnovljena 2002. godine.
 7. **Nova crkva Gospe od Zdravlja u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Betonska zgrada bez posebnih stilskih odlika sagrađena 1939. godine zapadno od ceste u Subotištu.
 8. **Kapela sv. Kaje** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Kapelica iz 18. stoljeća koja je sagrađena na Nevistinoj stini, drevnom putu iz Donjih u Gornja Brela. Jednosatvna je kamena građevina s nišom za sliku ili kip. Posebno je zanimljiv titular ovog sveca pape i Dalmatinca kojeg je naročito popularizirao makarski biskup Nikola Bijanković.
 9. **Kapela sv. Roka u Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Jednostavna građevina pravokutnog tlocrta i glatkih neraščlanjenih kamenih zidova sa zavjetnim natpisom i dubokom nadsvedenom polukružnom nišom za izlaganje drvenog polikromiranog kipa. Sagrađena je 1856. godine. Bila je postavljena na cesti u blizini župske crkve sv. Stjepana i župske kuće no devedestih je godina radi širenja ceste i autobusne stanice prebačena bliže crkvi.
 10. **Kapela sv. Roka na Gornjem Kričku** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Jednostavna građevina sagrađena 1816. godine neposredno po prestanku velike epidemije kuge u Makarskoj. Pravokutnog je tlocrta s polukružnom nišom za izlaganje kipa ili slike.
 11. **Gospina kapela na Dubcima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Jednostavna građevina pravokutnog tlocrta i glatkih neraščlanjenih kamenih zidova s dubokom nadsvedenom polukružnom nišom za izlaganje kipa ili slike. Sagrađena je u 19. stoljeću uz put na Dubcima. Radi izgradnje i širenja ceste je premještena.
- memorijalna baština
- memorijalno i povijesno područje
1. **Groblje kod Crkve sv. Stjepana** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
Groblje cijelih Brela smješteno je južnije od župske crkve sv. Stjepana, ograđeno kamenom ogradom. Nekada se usred njega dizala stara crkva sv. Stjepana, srušena 1891. godine. Na groblju je sačuvano više starih grobnica koje su pokrivene kamenim pločama od kojih neke imaju sačuvane natpise i dataciju. Većina potječe iz 19. i 20. stoljeća, a na jednoj je vidljiva uklesana 1716. godina. Grobnice su jednostavnog tipa čestog u Dalmaciji: zidane grobne komore pokrivene su glatkim kvadratnim ili pravokutnim kamenim pločama. Brojni zaselci Brela pa i oni s kopnene strane Biokova (Zaveterje) nisu od početka 19. stoljeća kada je

zabranjeno pokapanje u crkvama imali svoja ukopišta pa su pokojnike prenosili na ovo groblje. Groblje ima ambijentalnu vrijednost.

2. **Groblje kod Crkve sv. Jurja** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja

Novo groblje sagrađeno u novije vrijeme. Grobnice su novije, građene kao grobne komore obložene kamenom, gusto poredane.

– etnološka baština

- etnološko područje

1. **Općina Brela** - evidentirano kulturno dobro nacionalnog i županijskog značaja

Prostori svih zaselaka Gornjih Brela i Brela s pripadajućim kultiviranim agrarnim prostorom oko njih čine jedinstvenu etnozону. Ova su sela manje zgusnute arhitektonske cjeline koje su svojom arhitekturom usklađene s konfiguracijom terena i prirodnim okolišem. Navedeni prostor izraziti je ruralni prostor gdje su se narodni običaji u svim prilikama i prigodama brižno njegovali.

– kultivirani agrarni krajolik

Kultivirani agrarni krajolik na prostoru Općine Brela najvredniji je resurs ovog područja. Vezan je uz naselja gdje se odvijao povijesni proces bonifikacije krša. Navedeni proces vezan je najčešće uz konjunkturu monokulture vinove loze i masline. U kasnijim razdobljima, posebice u 19. i početkom 20. stoljeća razvijaju se kulture višnje i aromatičnog bilja. Kultivirani agrarni krajolik je najčešće oblikovan kao suhozidom omeđene terase na flišnim obroncima Biokova, a ponekad i kao način parcelizacije polja. Ovakav agrarni krajolik je vezan uz južni, primorski dio općine gdje je povijesno dominiralo ratarstvo nad stočarstvom. Na području na kopnenoj strani Biokova gdje su vrtače, doci i manja kraška poljima te proces bonifikacije krša nije bio nužan. Ova je strana bila dominantno stočarsko područje uz ekstenzivno poljoprivredu ograničenih kultura. Cijelo je područje, a naročito zona Brela pošumljeno alepskim borom. Borova šuma daje specifičnu sliku. lako poharana nizom požara, krajolik je neprocjenjiv prostor kojeg danas gutaju skladišta uz magistralu koja devastiraju šumu i maslinike. Posebno su u krajoliku zanimljive visoke prirodne stijene tzv. kukovi koji se dižu poput čvrstih kula. Na području Gornjih Brela karakteristični su prirodni fenomeni suhih kanjona i različitih geoloških formacija kao i plodna polja, doci i vrtače. Zaselci su smješteni po rubovima takvih polja koja im pripadaju te su obrađivana.

KRAJOBRAZNE VRIJEDNOSTI

Na području općine Brela, osim već zaštićenih dijelova prirode, postoje osobito vrijedni predjeli prirodnog krajobraza, većim dijelom u granicama Parka prirode Biokovo, manjim dijelom uz obalni pojas, a obuhvaćaju lokalitete:

- Nevistina stina - Ovčje pole i Stijene Dugog Rata,
- Bukovac i Borovac,
- pećinu Pozjata i jamu Zmajevača te Kamen Brela i obalni pojas uz lungo mare.

Područje lokaliteta **Nevistina stina - Ovčje pole** posebno je po svojim geomorfološkim karakteristikama koje obuhvaćaju slikovitu izmjenu triju dolina i četiri grebena. Na središnjem breljanskom prostoru, od rijeke Cetine u glavnu vapnenačku masu zapadnog dijela Biokova navlači se nekoliko flišnih i dolomitnih zona, stvarajući petrografske i strukturalne osnove navedene slikovite izmjene dolina i grebena. Zanimljivosti krajolika doprinosi i velika zastupljenost borovih šuma - autohtonih i umjetno podignutih šuma crnog bora.

U predjelu **Bukovac i Borovac** nalaze se šume autohtonog dalmatinskog crnog bora sa specifičnim habitusom starijih borova tanjuraste tamnozeleno krošnje te deblom koje karakterizira raspucana bijela kora. Bukovac je krajnji sjeverozapadni izdanak šume ovog tipa na Biokovu u zoni od 1.150-1.260 m.n.m. na sjeveroistočnoj ekspoziciji iznad Ovčjih pola. Borovac se nalazi zapadno od Bukovca, na visini od 790 m.n.m.

U prostoru Parka prirode Biokovo nalaze se i **pećina Pozjata te jama Zmajevača**. Pozjata ili Pozjatina, u blizini Kala na visini od 1.462 m.n.m. prirodni je fenomen pri samom vrhu visokog sjeverozapadnog biokovskog grebena. Impresivnog ulaza, ovalnog oblika u visini od 10 m i širini 5-7 m okrenut u smjeru sjever-sjeveroistok. U pećini postoji stalni izvor pitke vode. Unutrašnjost pećine takvih je dimenzija da može poslužiti smještaju više desetaka osoba, a podijeljena je na dvije dvorane - prve, veće, od ulaza do uskog prolaza na drugom kraju, iza kojeg je druga, manja dvorana. Zmajevača je najpoznatija jama na prostoru općine Brela, otvora veličine oko 1.400 m², dubine 162 m, pri čemu se niži dio otvora nalazi na 506 m.n.m. Na dnu jame nalazi se prostorije dužine 70 i širine 35 m. Posebno je zanimljiva speleolozima zbog mogućnosti spuštanja na veliku dubinu pri danjem svjetlu, koje istovremeno omogućava razvoj posebnih vrsta biljnog i životinjskog svijeta.

Kamen Brela kao sitan otočić, zapadno od plaže Punta Rata, s alepskim borom na vrhu, simbol je Općine Brela.

Stijene Dugog Rata su specifične po svom geološkim osobinama te prostornom smještaju na spoju plaže i park-šume, s naglašenim vertikalnim spustom prema šetnici.

Obalni pojas karakterizira niz šljunčanih plaža, uz obalnu šetnicu - lungo mare duž cijele obale na području općine Brela, od granice s općinom Zadvarje prema Vrulji na zapadu, do predjela Rogač, ispred Hotela Berulia, pa prema Baškoj Vodi.

Šuplja stina je prirodni fenomen na biokovskoj vrleti koja razdvaja Brela od Gornjih Brela, nedaleko od Nevistine stine, na prostoru geomorfološkog rezervata i rezervata prirodnog predjela autohtone šume crnog bora. Otvor u stijeni u obliku kružnog "oka" omogućuje "kontakt" obalnog dijela općine i zaleđa, vizurom na priobalni dio Brela, otoke Brač i Hvar te vizurom prema zabiokovlju i najstarijem dijelu breljanskog prostora.

Špilja Medvidina je naziv lokaliteta na predjelu Loznice u Solinama. Geomorfološkom strukturom stijena je atipičan za lokalni krajolik, što navodi na zaključak postojanja špilja s pješćanim plažama. Prema predaji je na navedenom lokalitetu obitavala morska medvjedica, čime je rezultiralo i ime špilje.

ZBRINJAVANJE OTPADA

Zbrinjavanje otpada na području općine Brela u nadležnosti je komunalnog poduzeća Greben d.o.o. iz Brela, pri čemu na prostoru općine nema organiziranog odlagališta otpada. Organizirano sakupljanje otpada postoji za cjelokupno područje općine, a njegova obrada se vrši baliranjem u gradu Makarskoj te odlaganjem na jedan od četiri deponija na prostoru Splitsko-dalmatinske županije, u organizaciji Splitsko-dalmatinske županije, za sve jedinice lokalne samouprave s područja Makarskog primorja.

1.1.3. PLANSKI POKAZATELJI I OBVEZE IZ DOKUMENATA PROSTORNOG UREĐENJA ŠIREG PODRUČJA I OCJENA POSTOJEĆIH PROSTORNIH PLANOVA

PLANSKI POKAZATELJI I OBVEZE IZ PROSTORNOG PLANA SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE

Prostornim planom Splitsko-dalmatinske županije utvrđene su slijedeće obaveze pri izradi Prostornog plana uređenja općine ili grada:

- utvrditi razgraničenje prostora prema načinu korištenja, u skladu s odlukama i rješenjima o proglašenju zaštićenim dijelovima prirode, spomenika i područja kulturno - povijesnog nasljeđa, određivanjem bonitetnih klasa poljoprivrednih zemljišta, određivanjem zona sanitarne zaštite izvorišta voda, izradom šumsko-gospodarskih osnova te utvrđivanjem granica pomorskog dobra i zaštitnog obalnog pojasa voda,
- dijelovi prirode koji su Prostornim planom Splitsko-dalmatinske županije predloženi za zaštitu obuhvatiti posebno definiranim mjerama zaštite za navedena područja, i zaštititi planskim mjerama do njihove zakonske zaštite,
- provedba aktivne zaštite kulturnih dobara putem utvrđivanja osnovnih mjera zaštite i načina korištenja koje će se razraditi planovima niže razine, a temeljem valorizacije zatečenih i prepoznatih povijesnih vrijednosti primjenjujući pritom prihvatljive metode konzervacije, adaptacije, revitalizacije, restauracije, rekompozicije, tipološke rekonstrukcije i interpolacije na svim razinama zaštite nasljeđa, utvrđene Konzervatorskom podlogom,
- obaviti geotehničko zoniranje u smislu povoljnosti prostora za gradnju i stabilnost objekta,
- utvrditi razgraničenje površina ugroženog okoliša, pri čemu se razgraničenje odnosi na utvrđivanje granice područja okoliša u kojima su određenim aktivnostima ili prekomjernom bukom posebno ugroženi ili bi mogli biti,
- razgraničiti površine posebne osjetljivosti prostora - zona sanitarne zaštite vode za piće, bonitiranja odnosno klasifikaciju poljoprivrednog tla, obalnog područja, programa gospodarenja šumama, zaštite prirodne baštine, zaštite mora, ugroženost od buke, utvrđivanje količine i sastava ispuštenih štetnih sastojaka,
- daljnje razgraničenje namjene prostora unutar površina utvrđenih Prostornim planom Splitsko-dalmatinske županije,
- detaljnije se utvrditi određivanje namjene i uvjeta smještaja pojedinih gospodarskih sadržaja u prostoru, temeljem utvrđenih načela, uvjeta i mjera iz Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije,
- koristiti Krajobraznu osnovu kao neophodan dokument u prostorno-planskom procesu
- potrebne površine za prostorno širenje naselja planirati tako da se očuva postojeći karakter i oblik naselja u svrhu očuvanja krajobraznih vrijednosti,
- detaljno utvrditi obuhvat pojedinih izdvojenih arheoloških nalaza te režimi zaštite istih
- razgraničiti mjere i uvjete za zbrinjavanje otpada kao i odrediti odgovarajući prostor za tu namjenu, do uspostave i puštanja u rad jedinstvenog Centra za gospodarenje otpadom za cijelu Županiju odnosno ispitati mogućnosti izgradnje transfer-stanica i reciklažnih dvorišta, te ustrojiti organizirani odvoz komunalnog otpada u svim naseljima na navedeni deponij,
- poljoprivrednoj proizvodnji namijeniti tla koja se melioracijama i agrotehnikom mogu poboljšati do većih bonitetnih kategorija i površina većih od 2.000 m²

- uvažiti geotehničke karakteristike na područjima gdje se nalaze tla II, III. i IV. grupe, kao i kontaktne zone s područjima I. grupe. Ocjenu karakteristika tla procijeniti u pravilu bez terenskog istraživanja, na temelju postojećih podataka, pri čemu je svrha ocjene karakteristike tla određivanja mogućih građevinskih područja,
- propisati mjere zaštite od buke za građevinska područja i pojedine građevine,
- utvrditi zone obvezne izgradnje skloništa, prema Elaboratu kriterija za izgradnju skloništa i drugih objekata za zaštitu za područja bivših općina Splitsko-dalmatinske županije, i posebnim zahtjevima obrane i civilne zaštite sukladno važećim zakonima i pravilnicima.

OCJENA POSTOJEĆIH PROSTORNIH PLANOVA

Novonastala situacija u kojoj se odvija proces demokratske, društvene i privredne preobrazbe Republike Hrvatske, uvjetuju sasvim nov način i pristup u oblikovanju prostora, odnosno u izradi dokumenata prostornog uređenja. Elementarne pretpostavke za gospodarenje, zaštitu i upravljanje prostorom, kao izrazito vrijednim i ograničenim nacionalnim dobrom, bitno su izmijenjene, pa se pred djelatnost prostornog uređenja postavljaju posve drugačiji i novi zahtjevi. U skladu s novim teritorijalnim ustrojem Republike Hrvatske, većina postojećih prostornih planova, kao temeljnih dokumenata prostorne politike, nije više aktualna. To se posebno očituje glede novih aspekata gospodarskog razvitka, zaštite i obnove ruralnog prostora, kulture i prirodne baštine, obalnog područja, te okoliša u cjelini.

Današnji prostor Općine Brela je obuhvaćen slijedećim planovima:

1. Prostorni plan Općine Makarska do 2001. godine [“Glasnik” 8/85],
2. Provedbeni urbanistički plan turističke zone Donja Brela, “Zelići-Pocrkavlje” [“Glasnik” 4/86],
3. Provedbeni urbanistički plan turističke zone “Brela” u Donjim Brelima [“Glasnik” 10/87],
4. Dopuna Provedbenog urbanističkog plana turističke zone “Brela” u Donjim Brelima [“Glasnik” 7/89],
5. Provedbeni urbanistički plan turističke zone “Berulija” u Donjim Brelima i Baškoj Vodi [“Glasnik” 10/87],
6. Provedbeni urbanistički plan naselja Donja Brela – Jakiruša [“Glasnik” 7/89],
7. Provedbeni urbanistički plan Brela – Stanica za opskrbu gorivom [“Glasnik” 10/90],
8. Provedbeni urbanistički plan naselja Brela – Soline [“Glasnik” 10/94].

Prostorni plan Općine Makarska zbog određenih manjkavosti mijenjan je 1990. godine [“Glasnik” 10/90], 1991. godine [“Glasnik” 6 i 8/91], a 1992. godine donijeta je Odluka (kao dodatak PP) o izradi Provedbenih odredbi za uređenje prostora u izgrađenim naseljima na području Općine Makarska [“Glasnik” 4/92]. Uz ovu Odluku važno je napomenuti da se na istu očitovao Ministarstvo graditeljstva, ocjenjujući kako ona nije protivna Zakonu, ali ima niz nedostataka i nedorečenosti pa postojećim definicijama ne omogućava kvalitetnu provedbu osobito na područjima gdje nema, niti je potrebna izrada detaljnih planova, a posebno na površinama izvan naselja. Temeljem toga Županijska skupština donosi izmjenu i dopunu Prostornog plana (bivše) Općine Makarska (nove odredbe za provođenje plana – Službeni glasnik Županije splitsko-dalmatinske broj: 10/99). Svi provedbeni urbanistički planovi doneseni su poslije Prostornog plana Općine Makarska (predstavljaju važeće dokumente prostornog uređenja).

Prostorni plan općine Makarska

Prostorni plan Općine Makarska, kao i sve izmjene i dopune, važeći je dokument uređenja prostora za područje općine Brela.

Prostornim planom utvrđena je organizacija te osnovni pravci razvoja cjelokupnog prostora bivše općine Makarska, u čijem je sastavu i prostor današnje Općine Brela, u skladu s programskim ocjenama društveno-ekonomskog razvoja Općine do 2001. godine.

Prostorni plan općine Makarska usvojen je Odlukom Skupštine Općine Makarska 1. kolovoza 1985. godine.

Prostorni plan Općine Makarska izrađen je sa pretpostavkama da će turizam biti dominantna komponenta ukupnog razvoja cijelog područja pa tako i današnje Općine Brela. Turizam kao osnovna komponenta ukupnog razvoja zastupljen je u svim naseljima koja su povezana s naglašenim centrom u samom gradu Makarska.

Tako je svako naselje u određenom smislu samostalno, ali gospodarski uključeno u cjeloviti sustav "Makarskog turističkog gospodarstva". Razvoj zasnovan s težištem na turizmu pogodovao je razvoju ostalih pratećih djelatnosti – posebno uslužnih, međutim, ipak se može reći da se nisu dovoljno iskoristile sve komparativne prednosti ovog prostora.

Međutim, očito je, a na osnovi mišljenja Ministarstva graditeljstva, da Prostornim planom nisu osigurani svi zakonom predviđeni uvjeti i norme za provođenje predviđenih rješenja pa se tijekom 1999. godine izrađuju nove odredbe za provođenje ovog prostorno-planskog dokumenta. Iste se donose kao Izmjene i dopune Prostornog plana (bivše) Općine Makarska ["Službeni glasnik Županije splitsko-dalmatinske 10/99]. Istodobno Prostorni plan, nije sadržavao odredbe za provođenje plana u smislu određenom člankom 50. Zakona o prostornom planiranju i uređivanju prostora [NN 54/80, 16/86 i 61/00], a koje je preuzeo i novi Zakon o prostornom uređenju. Provedbene odredbe samo su globalno obrađene.

Provedbeni urbanistički plan Turističke zone Brela "Zelići - Pocrkavlje"

Provedbeni urbanistički plan turističke zone Brela "Zelići – Pocrkavlje" donesen je 1986. godine ["Glasnik" 4/86]. Plan obuhvaća dio naselja Donja Brela u površini od oko 3 ha, i to južno od postojeće ceste, a uz postojeći hotel "Pelegrin". Ovaj provedbeni plan predstavlja izmjenu Provedbenog urbanističkog plana; za dio prostora, naselja Donja Brela koji je donesen 1978. godine ["Glasnik" 6/78].

Razlozi izmjene spomenutog PUP-a nalaze se u promijenjenom stanju privrednih i društvenih potreba predmetnog prostora, kao i izmjena na samom terenu koje su se dogodile u razdoblju od usvajanja plana - izgradnjom zgrade hotela "Pelegrin", posebno II faze te zatečenim nekoliko novoizgrađenih građevina i dogradnji koje PUP-om nisu bile predviđene.

PUP ima određene manjkavosti u odnosu na Zakon o prostornom planiranju (npr. minimalna i maksimalna izgrađenost građevinske parcele, veličina građevinske parcele i sl.), pa se iz tih razloga ne može smatrati važećim planom.

Provedbeni urbanistički plan Turističke zone “Brela” u Brelima

Provedbeni urbanistički plan turističke zone “Brela” u Brelima donesen je 1987. godine [“Glasnik” 10/87]. Površina koju zahvaća turistička zona je oko 40 ha, a smještena je na prostoru između Jadranske magistrale na sjeveroistoku, mora na jugozapadu te naselja Soline na jugoistoku i naselja Podrača na sjeverozapadu.

Donošenjem ovog PUP-a stavljen je van snage urbanistički projekt komercijalne zone Brela u Brelima [“Glasnik” 1/71 i Odluka o donošenju izmjena i dopuna dijela urbanističkog projekta komercijalne zone “Brela” u Brelima – “Glasnik” 4/82 i 8/83].

Nakon prvog urbanističko-arhitektonskog rješenja turističke zone Brela 1961. godine, i iza potresa 1962. godine, te izgradnje depadanse “Mirna” 1964. godine, na području Brela počinje intenzivnija turistička izgradnja, pa je zaključeno da je područje turističke zone Brela sposobno uz određene zahvate, za povećanje kapaciteta s tim da se osmisli korištenje terena. Također je zaključeno kako cijelo područje ima karakter vrijednog autohtonog krajobraza, bilo da se radi o pošumljenom dijelu ili o plaži.

U odnosu na zakonske odredbe, Plan iskazuje određene manjkavosti u odredbama za provođenje, posebno u odnosu na odredbe članka 50. Zakona o prostornom planiranju i uređivanju prostora [NN 54/80 i 16/86], pa je upitna njegova daljnja kvalitetna primjena.

Provedbeni urbanistički plan turističke zone “Berulija” u Brelima i Baškoj Vodi

Provedbeni urbanistički plan turističke zone “Berulija” donesen je 1987. godine [“Glasnik” 10/87]. Ovaj PUP predstavlja potpuno novi urbanistički plan kojim se obuhvaća površina od 2,85 ha (prostor od mora do ceste Soline – Baška Voda, te između dva istoimena naselja). Ovim planom promatran je prostor postojećeg hotela “Berulia” i “Vile Berulia”.

Osnovni zadatak plana bilo je istraživanje neiskorištenih mogućnosti i iznalaženje optimalnih rješenja za smještaj kapaciteta hotelskih struktura, sadržaja ugostiteljstva, trgovine, usluga, zabave, te drugih sadržaja.

Treba napomenuti da opisani plan ne sadrži provedbeni dio određen Zakonom o prostornom planiranju i uređivanju prostora pa stoga nije važeći dokument prostornog uređenja.

Provedbeni urbanistički plan naselja Brela – “Jakiruša”

Provedbeni urbanistički plan naselja Brela – “Jakiruša” donesen je 1989. godine [“Glasnik” 7/39]. Plan je potpuno novi dokument prostornog uređenja za ovo područje. Zona Jakiruša nalazi se na najzapadnijem dijelu naselja Brela neposredno uz zonu zaštićenog krajobraza. Obuhvat plana je oko 3,4 ha.

Planom se nastoji zaokružiti zatečenu stambenu izgradnju unutar zone obuhvata, te na taj način onemogućiti njeno širenje, a na susjednu turističku zonu i zonu zaštićenog krajobraza.

Provedbeni urbanistički plan Brela – Stanica za opskrbu gorivom

Provedbeni urbanistički plan Brela – Stanica za opskrbu gorivom donesen je 1990. godine [“Glasnik” 10/90]. Zona obuhvata iznosi oko 0,20 ha i zauzima prostor buduće stanice.

Predmetni plan kao dokument prostornog uređenja u stvari nije klasični PUP, već urbanističko-prometno rješenje za građevinu – stanicu za opskrbu gorivom (benzinska postaja).

Provedbeni urbanistički plan naselja Brela – Soline

Provedbeni urbanistički plan naselja Brela – Soline donesen je 1990.godine [“Glasnik” 10/90]. Prostorni obuhvat ovog plana je oko 25 ha i odnosi se na prostor naselja Brela – Soline.

Planom je prostor naselja Soline podijeljen na 7 internih zona, od kojih su u petoj i šestoj zoni predviđeni javni sadržaji u pojasu uz more, dok sedma zona predstavlja šumski pojas odvojen od naselja longitudinalnom opskrbnom prometnicom, u kojoj se ne predviđa nikakva gradnja, a opskrba cesta ujedno predstavlja i požarnu razdjelnicu Solina. Sve ostale zone su stambeno-turističke namjene.

Prostor naselja relativno je iskorišten s izrazito neravnomjernom gustoćom izgrađenosti i vrlo neujednačenim koeficijentima iskorištenja prostora, pri čemu uvidom u stanje uređenja prostora naselja Soline kao i stanje očuvanja čovjekova okoliša, zaključuje se da je naselje zaokružena prostorna cjelina, koja se ne bi trebala više značajno povećavati ni prostorno niti po broju stanovnika, budući da je prostor nenadoknadivi prag ograničenja rasta naselja Soline pa ga kao takvog u najvećoj mjeri treba čuvati.

Ocjena važeće prostorno-planske dokumentacije

Analizirajući Prostorni plan (bivše) općine Makarska kao temeljnog dokumenta prostornog i gospodarskog razvoja ukupnog područja pa samim tim i općine Brela, može se reći da su sva globalna rješenja nastala na ovom području, slijedila zacrtane smjernice. Tako se u današnjoj općini Brela, što je vidljivo iz kasnije donesenih planova, koncepcijski slijedila politiku utvrđenu navedenim dokumentom prostornog uređenja.

Prostorni plan (bivše) općine Makarska uglavnom je utvrdio smjernice uređivanja i zaštite prostora (globalni način gradnje, razvoj zona, zaštitu zona, zaštitu mora i priobalnog prostora itd.) te obvezao sve korisnike prostora da kroz izradu detaljnijih planova prostornog uređenja racionalno i funkcionalno osmisle svaki dio prostora, sukladno utvrđenim vrijednostima i mogućnostima. Tako je svim detaljnijim planovima, izrađenim nakon donošenja Prostornog plana i obrađen prostor, odnosno dijelovi prostora današnje općine Brela.

Analizirajući planirane sadržaje, iako se zbog nastalih društvenih promjena dio njih ukida, u odnosu na stvarno stanje, uočljiv je određeni zaostatak u realizaciji. Može se konstatirati da njihova realizacija nije pratila realizaciju ostalih sadržaja. Na cijelom prostoru ovi sadržaji uglavnom su u okvirima koji su potrebni za minimalno zadovoljavanje osnovnih životnih potreba. U novonastaloj situaciji ove sadržaje potrebno je drugačije raspodijeliti i brže realizirati.

Nakon sveukupne analize prostora i donesenih dokumenata uređenja prostora može se reći da je planirana urbanizacija, bez obzira što je u gospodarskom smislu isto opredjeljenje, temeljena na postavkama jednog sasvim drugačijeg sustava, tako da se u međuvremenu, a posebno danas, pojavilo dosta poteškoća u provedbi pojedinih dokumenata prostornog uređenja.

Neki dokumenti novijeg su datuma, pa se u nastalim uvjetima ne može niti utvrditi kvaliteta predloženih rješenja. Uzimajući u obzir dosadašnje planiranje turističkih kapaciteta te trendove kretanja u današnjem turizmu, neophodno će se morati mijenjati svi nerealizirani sadržaji, a samim tim i dokumenti prostornog uređenja kojima su planirani. I dalje će se javljati određeni problemi kod njihove provedbe, prvenstveno zbog neriješenih problema u rješavanju imovinsko-pravnih odnosa te uređenja građevinskog zemljišta.

1.1.4. OCJENA STANJA, MOGUĆNOSTI I OGRANIČENJA RAZVOJA U ODNOSU NA DEMOGRAFSKE I GOSPODARSKÉ PODATKE TE PROSTORNE POKAZATELJE

DEMOGRAFSKI POKAZATELJI

Rast stanovništva planiran Prostornim planom (bivše) općine Makarska na području Općine Brela, u ukupnom smislu, odvijao se sporije od planiranog. Ovo se posebno odnosi na naselje Brela. Planirani pad stanovnika u naselju Gornja Brela također se odvijao znatno sporije od planiranog. Prema tome u planskom razdoblju 1985–2001. godine, nije se ostvario planirani broj stanovnika. Shodno tome smanjuje se i potreba za veličinom sadržaja uvjetovanih brojem stanovnika.

Dosadašnje činjenično stanje općine Brela nije baš blistavo i ne ukazuje na neki brzi oporavak cijelog tog kraja. To se naročito odnosi na naselje Gornjih Brela. Općinsko središte Brela, imaju pozitivniju sliku u općini i mogućnost za daljnjim razvojem i prosperitetom je veća što će naravno utjecati i na cijelu općinu.

Daljniji razvoj turizma, koji je glavna privredna grana djelatnosti, u buduće će također utjecati i na društveno-gospodarski razvoj općine, a i na demografski, i to ne samo za naselje Brela već i za širi okolni prostor. U prvoj fazi planskog razvoja trebalo bi sanirati negativne demografske trendove, a nakon toga planirati nešto povoljnije razdoblje.

GOSPODARSKI POKAZATELJI

Gospodarstvo općine Brela danas je, gotovo isključivo, orijentirano na ugostiteljsko-turističke djelatnosti u najvećem dijelu općine i za najveći dio stanovništva.

Budući da se radi o klasičnoj turističkoj ponudi, praćenoj pojedinačnim ugostiteljskim sadržajima, koja je ograničena na najviše pola godine predstavlja ograničenje u gospodarskom razvoju općine jer ne rješava preostalih šest mjeseci za veći dio stanovništva zaposlenog u turizmu.

Stoga je potrebno, prvenstveno, promijeniti pristup turističkoj ponudi u sklopu hotelskih sadržaja te predvidjeti gospodarske zone drugog tipa na području naselja Gornja Brela koja će omogućiti zapošljavanje stanovništva u zabiokovlju, a istovremeno i popuniti nedostatak gospodarskih sadržaja na prostoru cjelokupne općine i spriječiti migracije stanovništva u Omiš, Makarsku ili Split.

PROSTORNI POKAZATELJI

Građevinska područja naselja

Obzirom na usporeni rast stanovništva planirana građevinska područja manje su opterećena novom gradnjom od planirane. Sigurno da je djelomično uzrok i stagnacija gospodarskog razvoja, odnosno opće prilike u kojima se našla Republika Hrvatska. Tako se u posljednje vrijeme bilježi stagnacija gradnje na prostorima svih zona. U tom kontekstu smanjena je i bespravna izgradnja koja je bila dosta prisutna na prostoru Brela. Na ovom prostoru bespravna gradnja javljala se u svim dijelovima prostora (u naseljima, u pomorskom dobru, u komercijalnim zonama te izvan građevinskog područja). Znatno utjecaj na bespravnu izgradnju izvršilo je prisustvo većeg broja Provedbenih urbanističkih planova kojima je loše obrađena politika uređivanja građevinskog zemljišta. Prema stvarnim pokazateljima na ovom prostoru prisutan je znatan broj smještajnih kapaciteta kao i novih površina namijenjenih njihovoj daljnjoj izgradnji. Također je i značajan broj kuća koje se povremeno koriste.

Stoga se postavlja pitanje mogućnosti planske realizacije, ne samo iz razloga moguće prekapacitiranosti u odnosu na stvarne faktore ograničenja (konfiguracija terena, veličina plaža, prometni problemi i sl.), već i u odnosu na moguće probleme vezane za zemljišnu politiku. Istodobno se osjeća problem nedostataka pratećih sadržaja i funkcija (sport, rekreacija, trgovina i dr.).

Obzirom da je današnja Općina Brela u gospodarskom pogledu isključivo orijentirana na turizam u proteklom razdoblju realizacija svih građevina, bez obzira na namjenu, odvijala se u pravcu stvaranja novih turističkih kapaciteta. Istodobno, komercijalne zone stagniraju u pogledu novije gradnje hotelskih kompleksa. Takav vid smještaja stambenih i turističkih sadržaja predviđenih unutar zone, odnosno namijenjenih samo stanovanju u znatnoj mjeri umanjuje kvalitet. Akceptirajući navedeno u budućim razmišljanjima o uređivanju ovog tako kvalitetnog prostora svakako treba ponajviše voditi računa o zoniranju.

Današnja izgrađenost građevinskih područja naselja znatno je manja od one dopuštene Prostornim planom (bivše) općine Makarska, što uz minimalni porast broja stanovnika prema popisnoj godini 2001. ukazuje da je potrebno revidirati postojeća građevinska područja i znatno ih smanjiti, odnosno uskladiti s potrebama broja stanovnika planiranog za 2015. godinu.

Poljoprivredne površine

Poljoprivredne površine na području općine Brela, kao prostora koji većim dijelom obuhvaća planinski masiv Biokova, nisu pogodna za razvoj poljoprivrede, osim za proizvodnju tradicionalnih kultura. Nekadašnje terase, u prostoru podbiokovlja, danas su većim dijelom zapuštene ili prenamijenjene, dok se u ponekim mjestima zabiokovlja još uvijek koriste, prvenstveno za opskrbu domaćeg stanovništva.

Šumske površine

Na području općine Brela, šumske površine su relativno rijetke i imaju uglavnom zaštitnu funkciju, budući da se nalaze na krškom terenu. U najvećem dijelu to su borove šume, posebno u prostoru Parka prirode Biokovo gdje se radi o autohtonom dalmatinskom crnom boru.

Najveći uzrok šteta su česti ljetni šumski požari koji svojom brzinom širenja znatno otežavaju gašenje. Povoljna osobina ovakvih šuma je njihova relativna brza obnovljivost.

Ostale poljoprivredne i šumske površine

Udio ostalih poljoprivrednih i šumskih površina je relativno visok na prostoru općine Brela te predstavlja određeno ograničenje u razvoju općine.

Vodne površine

Vodne površine na području općine Brela odnose se isključivo na morske površine i predstavljaju značajan resurs u razvoju klasične turističke ponude, a nešto manje u razvoju primarnih gospodarskih djelatnosti - ribarstva, gdje su uglavnom orijentirane na osobne potrebe stanovništva.

Površine posebne namjene

Na prostoru općine Brela površine posebne namjene odnose se na lokaciju vojnog kompleksa "Kuk 0", u prostoru zabiokovlja, od interesa za Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, koji oko predmetne vojne lokacije zahtijeva zaštitnu i sigurnosnu zonu koja predstavlja dodatno ograničenje u korištenju prostora.

Groblja

Postojeća groblja ne zadovoljavaju u potpunosti naselja općine Brela, kao ni njihova opremljenost te razina uređenosti.

Prometni sustav

Prostornim planom (bivše) općine Makarska postavljena prometna koncepcija nije se mijenjala izuzev izvedenog križanja u razini sa D8 za ulaz u dio naselja Soline i Gornji Kričak, ali niti značajnije realizirala.

Obzirom da navedenim planom nisu predviđeni značajniji zahvati na državnim i županijskim cestama, uglavnom se planirala lokalna prometna mreža.

Analizirajući postojeće stanje uočljivo je da promet unutar samog naselja (osim Gornjih Brela koja su smještena uz glavnu prometnicu) nije kompletno riješen, a posebno nije kvalitetno riješen. Inače prostor naselja Brela, u prostornom smislu, vrlo je nepovoljan za rješavanje ove problematike, zbog svoje izduženosti i strmog terena. Tako se kao osnovni nedostatak pojavljuje problem nedovoljnog horizontalnog povezivanja dijelova naselja te neriješena križanja odnosno povezivanja s državnom cestom D8 kao glavnom prometnicom.

Ubrzani razvoj cestovnog prometa od velike je važnosti za ukupni razvoj same Države, a unutar nje i prostora Splitsko-dalmatinske županije i njenih općina.

Budući da se cijeli prometni sustav općine Brela u osnovi temelji na cestovnom prometu, potrebno je obratiti posebnu pažnju na njegov razvoj u sklopu planiranih novih važnih elemenata u prometnom sustavu kako Splitsko-dalmatinske županije, tako i u cjelokupnom sustavu Republike Hrvatske.

Okosnicu razvitka prometnog sustava Splitsko-dalmatinske županije, a unutar nje i općine Brela, uz intervencije na postojećoj mreži čini planirana mreža autocesta, državnih i županijskih cesta u skladu s "Programom prostornog uređenja Republike Hrvatske", "Strategijom razvitka cestovne mreže u Hrvatskoj" i Prostornim planom Splitsko-dalmatinske županije.

Završetkom izgradnje autoceste Zagreb-Split i njenim daljnjim nastavkom prema Šestanovcu i dalje prema Dubrovniku, otvara se novi cestovni pravac visoke razine uslužnosti u neposrednom zaleđu općine Brela koji će prometno približiti općinu ostatku Države, a ujedno i rasteretiti državnu cestu D8 (Jadransku magistralu) koja je dosad bila glavni prometni pravac od Splita prema Dubrovniku i ujedno okosnica cestovnog prometa unutar općine.

Prostornim planom Splitsko-dalmatinske županije predviđeno je izmještanje i rekonstrukcija postojeće D8 na dionici Stobreč-Omiš-Ravnice-Pisak-Dubci, uključujući čvor Dubci kao početak jedne od važnih poprečnih veza juga Republike Hrvatske na Jadransku autocestu. U sklopu toga predviđena je i rekonstrukcija i izmještanje državne ceste D39 na dionici Šestanovac-Dubci unutar područja općine Brela. Izgradnjom ovih prometnih pravaca može se očekivati znatnije smanjenje tranzitnog prometa državnom cestom D8 koja prolazi samim središtem općine i fizički razdvaja glavninu naselja Brela od ostatka općine. Time bi bilo omogućeno povezivanje dijela naselja iznad prometnice sa ostatkom naselja i njegov brži razvoj.

U razdoblju do izvedbe spomenutih cestovnih pravaca potrebno je izvesti poboljšanja postojeće cestovne mreže (poboljšanje tehničko-tehnoloških obilježja kolničke konstrukcije, plansko izvršenje rekonstrukcija i dr.) kako bi se omogućila bolja prometna povezanost naselja, povećala sigurnost prometa i omogućio brži razvoj prometno nepovezanih dijelova općine.

Pošta

Postojeći kapaciteti poštanskog ureda u Brelima, uz usluge koje za područje Gornjih Brela osigurava poštanski ured u Zadvarju, uglavnom zadovoljavaju potrebe općine te se stoga predviđa njihovo povećanje otvaranjem ispostave poštanskog ureda u Brelima, a u cjelini se ne smatra ograničenjem bilo kojeg sadržaja planiranog ovim Prostornim planom.

Telekomunikacije

Izgrađenost telekomunikacijske infrastrukture i efikasno funkcioniranje sustava telekomunikacija preduvjet su i ključni čimbenik suvremenog gospodarstva i društva u cjelini. Stoga razvoj telekomunikacija treba biti usklađen s općim razvojem društva, tj. po dostupnosti u tehnološkom smislu treba biti korak ispred trenutnih potreba pučanstva, gospodarskih i društvenih subjekata.

Realizacija planirane telekomunikacijske mreže nešto je odstupila od planom predviđene dosadašnjom prostorno-planskom dokumentacijom. Tako danas naselje Brela posjeduje vlastitu digitalnu telefonsku centralu koja je spojena na optički kabel i omogućava dovoljan broj telefonskih priključaka. Istodobno je naselje Gornja Brela spojeno na telefonsku centralu u Zadvarju (općina Šestanovac).

U telekomunikacijskom sustavu do 2006. godine nema potrebe za izgradnjom novih komutacijskih čvorišta već za modernizacijom postojeće infrastrukture i uvođenjem novih vrsta usluga te usklađivanje u skladu s razvojem tehnologije.

U sustavu pokretnih telekomunikacija na prostoru Općine Brela nema baznih stanica koje bi osiguravale nesmetano korištenje telekomunikacijskih usluga. Stoga dolazi do kapacitativnih i teritorijalnih preopterećenja na baznim stanicama iz susjednih općina, što je nepovoljno stanje, dodatno izraženo u turističkoj sezoni. U tu je svrhu potrebno predvidjeti postavljanje baznih stanica za potrebe svih operatera, bilo u obliku antenskih sustava koji se postavljaju na postojeće građevine ili u obliku samostojećih antenskih stupova, u dokumentima koji se odnose na prostorno planiranje.

Opskrba plinom

Budući da na prostoru općine Brela ne postoje izgrađeni infrastrukturni objekti (distributivna mreža i postrojenja) za cijevni transport plina, u skladu sa smjernicama Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije i nacionalnim energetske programom PLINACRO, u drugoj je fazi predviđena opskrba i područja općine Brela prirodnim plinom planiranim magistralnim plinovodima.

Elektroenergetika

Planirana visokonaponska kao i niskonaponska mreža razvila se prema planskim postavkama dosadašnjih dokumenata prostornog uređenja, prateći stvarne potrebe naselja.

Stanje mreže glede kapaciteta zadovoljava sadašnje potrebe, međutim, uočljivi su određeni nedostaci u kvaliteti rješenja. U današnjem elektroenergetskom sustavu još uvijek egzistiraju trafostanice koje su kao građevine vrlo stare i zahtijevaju hitnu rekonstrukciju. Također se javlja problem veza unutar naselja. Naime, još uvijek je naselje Gornja Brela vezano na mrežu općine Šestanovac, pa bi ga trebalo ipak vezati na sustav nekadašnje općine Makarska.

Maksimalna elektroenergetska potrošnja u HEP-u Makarska, bila je (max: srpanj i kolovoz / 2001 god. i 2002. god.) cca 31 MVA, a 1994. god. u istom razdoblju cca 18MVA. Veliki porast potrošnje nastao je uslijed intenzivne izgradnje na ovim prostorima, klimatiziranju objekata i porasta druge potrošnje.

Godine 2001. u TS 110/35/10kV Makarska, zamijenjen je energetske transformator 110/35kV snage 20MVA s novim transformatorom snage 40MVA. Ova promjena, u velikoj mjeri, stabilizirala je elektroenergetsko stanje u HEP-u Pogon Makarska. Dalekovod 35kV od TS 35kV Kraljevac do TS 35kV Baška Voda je, nakon duge neupotrebe, 2001. godine ponovno u pogonu, što je dodatno uticalo na sigurnost i kakvoću elektroenergetske opskrbe Pogona Makarska.

Trend elektroenergetske potrošnje, u općini Brela, naglo se povećava, kao i na prostorima Makarske rivijere.

Vodoopskrbni sustav

Na prostoru općine Brela naselja se vodom opskrbljuju iz magistralnog cjevovoda za cijelo područje Makarske, a koji je vezan na hidropotencijal rijeke Cetine.

Zbog niskih kota postojećih vodosprema dolazi do određenih problema u vodoopskrbi pojedinih dijelova naselja. U naselju Gornja Brela najveći je problem s malim dotokom vode. Iako u vrijeme kiša na prostoru nove općine Brela dolazi do aktiviranja određenih izvora, isti ne predstavljaju količine koje bi bile interesantne u vodoopskrbi.

Postojeće vodospreme kapacitetom ne zadovoljavaju potrebe stanovnika općine pa stoga treba predvidjeti nove vodospreme koje će zadovoljiti potrebe stanovnika općine te gostiju tokom turističke sezone, kao i potrebe novih proizvodnih i poslovnih zona te povećanu ponudu u ugostiteljskim i turističkim djelatnostima.

Sustav odvodnje

Danas je na području općine Brela odvodnja otpadnih voda riješena samo u dijelu naselja Brela i to isključivo unutar turističkih zona, dok su sve ostale zone kao i naselje Gornja Brela bez kanalizacijskog sustava. Postojeći kanalizacijski sustav preko obalnog kolektora povezan je, bez prethodnog pročišćavanja (odgovarajući uređaj) s podmorskim ispustom postavljenim u Brački kanal u dužini od oko 1.500 m. Obzirom na sastav tla, priobalno more u naselju Brela izloženo je oštećenju zbog velikog broja septičkih jama koje egzistiraju na ovom području. Stoga treba predvidjeti proširenje sustava i na dio prostora općine u kojem sustav odvodnje do sada nije riješen. Na području općine Brela uočen je veći broj bujičnih tokova aktivnih samo nakon oborina. Osnovne karakteristike ovog bujičnog područja su brojna relativno kratka korita sa većim poprečnim presjekom usječenim u tlu i ispunjenim raznim nanosom i odbačenim otpadom, velika strmost sliva i prirodni pad korita. Osnovna karakteristika vodnog režima je da su korita uglavnom suha, a povremene intenzivne oborine na pojedinim vodotocima stvaraju veliki vodni val. Vodni val potkopava i ruši obale, suhoziđe, te pokreće i pronosi sipare, jalovinu, nanos i razni otpad. Tlo sliva podbiokovskih bujica svojom građom i stanjem vegetacije dosta pogoduje razvoju erozije, a što se donekle uspjelo spriječiti terasiranjem padina, a u nizvodnom dijelu oblaganjem pokosa ili regulacijom korita u kinete.. Korita jaruga i bujica su u velikoj mjeri uzurpirana nekontroliranom stambenom izgradnjom, a nestručnim natkrivanjem bujica radi izgradnje pristupnih cesta i puteva, te nezakonitim postavljenjem komunalnih instalacija, značajno je smanjena proticajna moć istih.

Zaštita prirodnih vrijednosti

Prirodne vrijednosti na području Općine Brela dosada su samo djelomično zakonski zaštićene. Uz zaštićene dijelove prirode na prostoru općine postoje i dijelovi prirode, koje, zbog svojih posebnosti treba također predvidjeti zakonsku zaštitu u odgovarajućoj kategoriji. Veći dio ovih znamenitosti nalazi se u prostoru Parka prirode Biokovo, dok se manji dio nalazi uz već zaštićene dijelove prirode u Brelima, stoga ne predstavljaju ograničenje bilo kojeg sadržaja ili djelatnosti predviđenih Prostornim planom. U proteklom planskom razdoblju u kojem su se događale određene intervencije u prostoru, nije uočeno narušavanje zaštićenih prirodnih i spomeničkih cjelina, izuzev požara nakon kojih se zelene površine ponovno obnavljaju, odnosno spomenika.

Zaštita kulturnih dobara

Kulturna dobra na prostoru općine Brela u najvećem dijelu nisu zakonski zaštićena niti predviđena za preventivnu zaštitu. Temeljem konzervatorske podloge, kojom su inventarizirana i vrednovana nepokretna kulturna dobra, ocijenjeno je da je prostor općine Brela bogat kulturno-povijesnim nasljeđem koje je izloženo trajnom utjecaju i pritiscima aktivnog života. Zbog svoje je fizičke strukture osjetljivo i sklono propadanju pa ga se zbog očuvanja kulturološkog identiteta treba permanentno štiti, budući da se radi o području koje ističe bogatstvom različitih utjecaja i neprekinutim kontinuitetom kulturnog življenja od prapovijesti i antike do danas.

Zbrinjavanje otpada

Zbrinjavanje otpada s prostora općine Brela danas se vrši na jednu od četiri deponije na području Splitsko-dalmatinske županije, u organizaciji Splitsko-dalmatinske županije za sve jedinice lokalne samouprave s područja Makarskog primorja. Sakupljanje otpada s područja općine Brela vrši komunalno poduzeće Greben d.o.o., a obrada baliranjem u Gradu Makarskoj. Prostornim planom (bivše) općine Makarska je bila predviđena lokacija na području naselja Gornja Brela, ali analizom stvarnih mogućnosti i opravdanosti, s obzirom na lokaciju u kraškom području na većoj nadmorskoj visini, predložena deponija nije ostvariva.

2. CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA I UREĐENJA

2.1. CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA ŽUPANIJSKOG ZNAČAJA

2.1.1. RAZVOJ GRADOVA I NASELJA POSEBNIH FUNKCIJA I INFRASTRUKTURNIH SUSTAVA

Položaj općine Brela, kao sastavnog dijela Makarskog primorja, određuje njezin razvoj neposredno ovisno o razvoju turizma i infrastrukturnom povezanošću s Gradom Makarskom, kao regionalnim središtem srednje razvojnog značaja. U takvom funkcijskom odnosu naselje Brela ima status manjeg lokalnog središta, koje treba biti potencijalno razvojno središte na razini općine.

Za očekivati je da će se najveći dio javnih, administrativnih, tehničkih i njima pratećih funkcija za općinu Brela i nadalje rješavati zajedno s obližnjim Gradom Makarskom. Unapređenje zajedničkih infrastrukturnih sustava preduvjet je neophodnog povećanja kvalitete stanovanja i kvalitete turističkih usluga. Razvojno usmjerenje općine Brela na turizam i povećanje njegove kvalitete nalaže potrebu zadovoljavanja boljim opskrbnim, zabavnim i infrastrukturnim sadržajima u naselju Brela.

Jedan od prioritetnih ciljeva je bolja prometna povezanost unutar Makarskog primorja i njegova povezanost sa zaleđem.

Izgradnja suvremenih cesta u zaleđu Makarskog primorja (autocesta Split-Dubrovnik) nalaže potrebu rekonstrukcije državne ceste D39. Ta veza, od prometnog čvora na autocesti u Šestanovcu do prometnog čvora s državnom cestom D8 u Dupcima, dijelom prolazi općinom Brela, pa je to prilika za revitaliziranje zabiokovlja i Gornjih Brela.

Prometnu povezanost morem moguće je uspostaviti unutar područja cijelog Makarskog primorja i s regijom. Cilj je rasterećenje cestovnog prometa u turističkoj sezoni te istovremeno osiguranje mobilnosti turista i nadopuna turističke ponude u širem prostoru.

2.1.2. RACIONALNO KORIŠTENJE PRIRODNIH IZVORA

Područje Makarskog primorja, a osobito područje Brela, usmjereno je na turizam kao osnovnu gospodarsku djelatnost. Lijepa šljunkovite plaže, čisto more i borove šume, neposredno uz njih, posebnost je Makarskog primorja te osnovni prirodni izvor koji može osigurati trajni razvoj ovog područja. Uz obalu ili u njezinom bližem zaleđu smještena su naselja s kultiviranim poljoprivrednim krajolikom, koji iako većim dijelom zapušten, dopunjuje sliku visokog stupnja prirodnosti.

Flora i fauna, obuhvaćena Parkom prirode Biokovo, zaslužuje posebnu zaštitu i svrhovito korištenje poštujući njezinu očuvanu prirodnost i posebnosti dalmatinskog krša. Te vrijednosti, uz potreban oprez, treba značajnije uključiti u obogaćivanje turističke ponude obalnog područja.

Učinkovita zaštita i racionalno korištenja mora, kao jedan od strateških ciljeva Republike Hrvatske, osnovni je cilj na županijskoj i lokalnoj razini.

Posebno vrijedne prirodne datosti predodređuju Brela kao atraktivno i dobro poznato turističko odredište. Svrhovito korištenje prirodnih izvora jedan je od glavnih ciljeva županijskog razvoja. Za Brela to je i osnovni cilj budući da se razvoj ove općine temelji na turizmu koji za sada nema alternative.

2.1.3. OČUVANJE EKOLOŠKE STABILNOSTI I VRIJEDNIH DIJELOVA OKOLIŠA

Prostorni plan Splitsko-dalmatinske županije utvrdio je potrebu provođenja pragmatičnih mjera koje na razini općina osiguravaju red u prostoru. U takvim mjerama posebno značajnu ulogu ima prostorno planiranje koje je najučinkovitiji postupak u zaštiti prostora i spriječavanju sukoba interesa u prostoru.

Prostorno planiranje, kao multidisciplinarni postupak, podrazumijeva ravnopravno i aktivno uključivanje dijelova prostora u postupak planiranja, što znači da je status planiranja krajolika izjednačen s planiranjem površina namijenjenih za izgradnju.

Daljnijim razvitkom demokratskog sustava lokalne samouprave jačat će svijest o vrijednostima prirodnog i kulturno-povijesnog okruženja te se očekuje djelotvornija zaštite vrijednosti prostora u cilju njegovog očuvanja za budućnost.

Za očuvanje ekološke stabilnosti i vrijednih dijelova prostora Prostorni plan stvara neophodne preuvjete, a za njihovu provedbu posebno je značajno:

- razvijanje svijesti o potrebi racionalnog gospodarenja prostorom,
- vrednovanje i učinkovito očuvanje svih dijelova prostora,
- postizanje ujednačene razine uvjeta za kvalitetu života,
- uključivanje ekološke komponente u troškove investicija.

2.2. CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA OPĆINSKOG ZNAČAJA

2.2.1. DEMOGRAFSKI RAZVOJ

Nakon dosadašnjih demografskih analiza kao i društveno-gospodarskog razvoja općine, moguće je izraditi prognozu broja stanovnika za buduće plansko razdoblje do 2015. godine. Ta prognoza upućuje na društveno-gospodarski razvoj kraja, korištenje prostora i upravljanje prostorom koja ovisi o nizu čimbenika (biološki faktor, društveno-gospodarski, kulturno-obrazovni, zdravstveno-socijalni i drugi). Pozitivnim promjenama svih tih čimbenika, moguće je očekivati brži razvoj cijelog područja.

Tablica 36 - Projekcija i prognoza broja stanovnika

RB	Naselje	Godina								Projekcija		Prognoza	
		1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2001.1	Godina	Stopa (%)	Godina	Stopa (%)
										2015.	1991-2001.	2015.	2001-2015.
1	Brela	1.160	1.224	1.241	1.305	1.366	1.483	1.618	1.640	2.090	1,01	1.900	1,05
2	Gornja Brela	430	472	456	383	248	201	153	153	79	-2,73	100	-3,04
	Ukupno	1.590	1.696	1.697	1.688	1.614	1.684	1.771	1.793	2.086	0,63	2 000	1,23

Matematičkom projekcijom broja stanovnika, bez planerskih elemenata za 2015. godinu je isplanirano, da bi na ovom prostoru živjelo 2 086 stanovnika po stopi od 0,63%. Naselje **Brela** bi i dalje imalo porast broja stanovnika pa bi 2015. godine živjelo 2.090 stanovnika po stopi od 1.01%. Naselje Gornja Brela bi i dalje imalo pad broja stanovnika pa bi planske godine živjelo 79 stanovnika po stopi od -2.73%.

Prognozom broja stanovnika za 2015. godinu, koja je bazirana na svim dosadašnjim analizama, kao i prema planu Splitsko-dalmatinske županije, planira se, da bi u ovoj općini moglo živjeti 2 000 stanovnika, a planirani broj po naseljima prikazan je u tablici 36. Po toj prognozi, daljniji porast broja stanovnika imala bi i dalje **Brela**, koja zbog svih svojih funkcija, najviše turizma, a i demografskih karakteristika to može predvidjeti, dok bi naselje Gornja Brela i dalje imala pad broja stanovnika.

1 Prema definiciji stalnog stanovništva iz popisa 1991. godine

2.2.2. ODABIR PROSTORNO RAZVOJNE STRUKTURE

Postojeće prostorno organiziranje dijelova naselja u općini Brela rezultat je ranijeg razvoja unutar bivše općine Makarska i nepovoljnog litoraliziranja samo uzduž uskog obalnog pojasa. Prostorni plan treba, poštujući posebnost svakog od dijelova naselja, ostvariti preduvjete za stvaranje jedinstvenog prostornog sustava povezanog s općinskim središtem. To povezivanje, prije svega, se odnosi na povezivanje funkcija u prostoru dosada odvojenih dijelova naselja, uz čvršće povezivanje obalnog prostora općine s njezinim zaleđem, a istovremeno s policentričnim oblikom organiziranosti.

Odabrana prostorna struktura treba, prepoznavajući posebnosti svakog od dijelova naselja, iznaći njegove mogućnosti održivog razvitka. To podrazumjeva da se svaki dio prostora može razvijati na temelju svoji prirodnih i stvorenih uvjeta, potpomognut funkcijama koje su zajedničke unutar općine Brela, a i u povezanosti sa širim prostorom.

Budući razvoj područja općine Brela zahtijeva bolje prometno i funkcijsko povezivanje svih, do sada odvojenih, dijelova naselja. Povezivanje dijelova naselja prvenstveno treba biti uvođenjem nove spojne ceste u Donjim Brelima, a bez narušavanja postojećih površina visokog zelenila između tri karakteristična dijela naselja.

Dijelovi naselja Gornja Brela trebaju preuzeti dio gospodarskih i uslužnih sadržaja. Postojeći zaseoci mogu postati manje smještajne jedinice s osobinama seoskog turizma. U tu svrhu potrebno je poticati obnavljanje poljoprivredne djelatnosti i tradicionalnih zanata kao dodatni turistički proizvod.

U prostoru ispod Jadranske turističke ceste treba osigurati površine za javne sadržaje koji su nedostadni na području općine Brela. Cilj je povećanje kvalitete stanovanja i turističke ponude te njihovog povezivanja u funkcijsku cjelinu (obiteljski hoteli i pansioni).

Prostorni plan će ravnomjernije razmjestiti potrebne sadržaja, kako bi se time aktivirao širi obalni prostor, rasteretile Soline, a sačuvale postojeće prirodne vrijednosti. Prioritet je riješiti narasli problem nedostatka parkirališta i osloboditi Soline od prometa u turističkoj sezoni.

Za ostvarenje odabrane prostorno razvojne strukture potrebno je zadovoljiti sljedeće preduvjete:

- nova izgradnja na prostoru ispod buduće spojne ceste bit će prvenstveno namijenjena za javne sadržaje, turizam i povećanje razine stanovanja i usluga,
- dimenzioniranje ukupnih smještajnih kapaciteta podredit će se prihvatnim mogućnostima kupališne obale (s dopunom prihvatnih mogućnosti bazena);
- građevinska područja i nova izgradnja u cijelosti će poštivati postojeće kvalitetno zelenilo i nadopunjavati ga;
- veličina građevina biti će primjerena tradiciji ambijentalnog građenja, posebnostima dijela naselja u kojem se gradi i veličini parcele;
- broj smještajnih jedinica neposredno će ovisiti o mogućnosti zadovoljavanja potreba za parkiranje automobila;
- područje zaleđa treba biti komplementarno povezano s obalnim turizmom.

2.2.3. RAZVOJ NASELJA, DRUŠTVENE, PROMETNE I KOMUNALNE INFRASTRUKTURE

Razvoj naselja

Dugoročni razvitak područja općine Brela mora biti zasnovan na posebnostima ovog prostora, koje proizlaze iz raspoloživih prirodnih i stvorenih vrijednosti, na uvažavanju njihovih međuovisnosti i funkcioniranih veza te na potrebi osiguranja boljih uvjeta života stanovništva.

U planskom razdoblju, do 2015. godine u općini Brela predviđa se:

- 2.000 stanovnika;
- 1.500 povremenih stanovnika i
- 7.000 ležaja u turizmu.

Osnovni cilj dugoročnog razvitka je dostizanje visoke kvalitete življenja i očuvanje kulturnog identiteta čitavog područja. Posebne postavke razvoja koje osobito treba poticati su:

- uspostava i povezanost svih funkcijskih cjelina potrebnih naseljima,
- učinkovita zaštita prirodnih i kulturnih vrijednosti u cijelom prostoru općine,
- racionalno korištenje prostora i poticanje razvoja zaleđa obale,
- uspostava učinkovitog prometnog sustava na kopnu i moru,
- unapređenje sustava komunalne infrastrukture,
- povećanje kvalitete usluga i kategorije turističkih sadržaja,
- smanjivanje obima sekundarnog stanovanja.

Društvene djelatnosti

Na razvoj ovih djelatnosti utjecat će prvenstveno učinci razvoja gospodarstva. Osnovni ciljevi razvoja su bolje i kvalitetnije zadovoljavanje nematerijalnih potreba stanovništva povećanjem razine socijalne i zdravstvene zaštite, obrazovanja i podizanja kulturne razine. Od boljeg funkcioniranja ovih djelatnosti imat će osim stanovništva koristi i turizam.

U predškolskom odgoju i osnovnom obrazovanju treba računati s potrebom približavanja tih sadržaja stambenim područjima.

Sportsko-rekreacijske djelatnosti trebale bi zadovoljavati sve veće potrebe stanovništva i činiti dio turističke ponude. Za razvoj ove djelatnosti postoje značajne prednosti koje se sastoje prvenstveno u izvanrednim klimatskim uvjetima, mogućnost korištenja prostora mora i zdravog zraka.

Na obalnom dijelu u zamahu je razvitak morskih sportova, a sve su traženiji i kopneni sportovi (pješačenja, jahanja magarcima i konjima, obilazak prostora terenskim kolima i biciklima, otkrivanje prirodnih i drugih znamenitosti, zdravstveni programi boravka na čistom zraku, planinarenje, tenis i sl.), te aktivnosti u zraku (letenje malim zrakoplovima, jedrilicama, zmajevima i balonima). Općina Brela ima sve pogodnosti da zadovolji takve zahtjeve.

Gosti u hotelima trebaju imati mogućnost korištenja trim kabineta, sauna, bazena, raznih oblika fitnessa i wellnessa, salona za uljepšavanje te bogatijih kulturnih i zabavnih sadržaja.

Potrebno je urediti sportsko-rekreacijske građevine i terene kao što su trim i pješačke staze, biciklističke staze, objekti za logorovanje i organiziranje piknika i sl. U cilju razvoja rekreacije i sporta treba predvidjeti izgradnju športsko-rekreacijskog centra u Brelima.

U djelatnosti kulture potrebno je, u okviru brige o prostoru i zaštiti prostora, poticati skrb o zaštiti spomenika kulture i usklađivati interese sa susjednim područjima i središtem Županije. Minimalni sadržaji potrebni Brelima su knjižnica i čitaonica te više prostora za manja kulturna događanja.

Promet

Sadašnju prometnu situaciju općine Brela obilježavaju isti problemi kao i susjedne općine u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Glavna cestovna prometnica na županijskoj razini je državna cesta D8 (Jadranska turistička cesta), koja je zbog zastarjelosti i intenzivne izgradnje uz cestu teško prolazna u turističkoj sezoni.

Prilaz iz kontinentalnog dijela Makarskom primorju, pa tako i Brelima, bitno pospješuje nastavak izgradnja autoceste od Splita prema Dubrovniku. Njezina poveznica od Šestanovca do obale (državna cesta D39), zbog teškog terena ima nepovoljne tehničke elemente. Prostornim planom Splitsko-dalmatinske županije predviđeno je rekonstruiranje te će se na trasi od Zadvarja do Dubaca osigurati povoljni uvjeti prometovanja tom cestom. Bolja povezanost sa Zabiokovljem može se ostvariti i između Zagvozda i Baške Vode izgradnjom tunela kroz Biokovo (Raštovac-Bast).

Izgradnjom autoceste u zaleđu Biokova znatno će se rasteretiti Jadranska turistička cesta i time poboljšati uvjeti za odvijanje lokalnog prometa uz obalu.

Sadašnja povezanost uz obalu morem u potpunosti je zanemarena. U cilju razvoja turizma i pomorske orijentacije Hrvatske potrebno je ponovno uspostaviti obalne brodske linije za povezivanje luke i naselja u Dalmaciji i omogućiti dolazak turista koji preferiraju pomorski prijevoz.

Svako naselje uz more treba imati pristan za manje brodove koji, osobito u turističkoj sezoni, mogu učestalijim prometovanjem rasteretiti kopneni promet i obogatiti turističku ponudu.

Sustav telekomunikacija se vrlo brzo razvija i njegovo značenje raste. Potrebe za prostorom su relativno male, pogotovo kad se koriste suvremeni podzemni kabeli uz ceste i bežične mreže komuniciranja.

Razvoj TV i radio difuzije ne postavlja posebne prostorne zahtjeve na području općine Brela.

Komunalna infrastruktura

Postojeći sustav vodopskrbe i odvodnje ne zadovoljava potrebe Brela i ograničenje je u razvoju turizma.

Potrebno je izgraditi nove vodospreme sa zapreminama koje omogućavaju sigurno snabdjevanje pitkom vodom stanovnika i turista.

Postojeći sustav prikupljanja i obrade otpadnih voda je nedostatan i ne zadovoljava potrebe općine Brela, osobito u turističkoj sezoni. Povećani zahtjevi za zaštitu okoliša nameću potrebu obnove postojeće mreže, izgradnju nove te proširenje i tehničko unapređenje uređaja za obradu otpadnih voda.

Kupališta na obali treba opremiti sanitarijama, čiji broj odgovara kapacitetu plaže, a trebaju biti dostupne i osobama s poteškoćama u kretanju.

Sustav opskrbe plinom bit će moguć izgradnjom magistralnog plinovoda koji se planira položiti uz trasu Jadranske turističke ceste.

Na području općine Brela treba poticati korištenje ekološki prihvatljivih dopunskih izvora energije, prvenstveno sunčeve energije, a i energija vjetra.

2.2.4. ZAŠTITA KRAJOBRAZNIH I PRIRODNIH VRIJEDNOSTI I POSEBNOSTI I KULTURNO-POVIJESNIH CJELINA

Ovim je Prostornim planom utvrđena opća valorizacija prostora općine Brela u skladu sa smjericama Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije.

Zaštita pojedinih područja posebnih osobina i vrijednosti temeljna je metoda očuvanja biološke i krajobrazne raznolikosti. Zaštićena područja čine ključne čvorove ekološke mreže koji predstavljaju utočišta i spremnike biološke raznolikosti. Upravo stoga je potrebno utvrditi vrijedna područja u općini Brela, kao osnovni promotivni element općine.

Danas su u općini obuhvaćeni zaštićeni dijelovi prirode u površini od 2.195,17 ha ili 51,80% površine obuhvata plana. Cilj je uspostaviti cjelovitu zaštitu prirodnih vrijednosti kroz sustavna istraživanja i sustavno vrednovanje prostora koja trebaju predstavljati osnovu za uspostavu uravnoteženog odnosa osnovnih funkcija i korištenja dobara za znanstveno-istraživačku, odgojno-obrazovnu te turističko-rekreacijsku djelatnost, uz maksimalno očuvanje eko sustava u cjelini.

Trajna zadaća je praćenje i provedba propisa i programa koji se temelje na međunarodnim konvencijama o zaštiti prirode koje je prihvatila Republika Hrvatska, a odnose se na biološku raznolikost, zaštitu europskih divljih vrsta i prirodnih staništa te trgovinu ugroženim vrstama divlje faune i flore, zaštitu migratornih vrsta divljih životinja i sl.

Prostornim planom, pored već zaštićenih dijelova prirode, treba predvidjeti zaštitu krajobraznih vrijednosti evidentiranih na prostoru općine Brela, u odgovarajućoj kategoriji, u skladu s važećom nadležnom zakonskom regulativom i posebnim propisima.

Planskim smjernicama i organizacijom prostora potrebno je osigurati očuvanje kvalitete pojedinih dijelova okoliša, a posebno u dijelu koji se odnosi na kvalitetu mora, obalnog pojasa i zaštitu zraka, budući da je prirodni krajolik neponovljiv, a svako novo širenje građevinskih zona u kvalitetne pejzažne prostore znači osiromašenje i gubitak za cijelu zajednicu.

Kulturna i prirodna baština predstavlja temelj identiteta i dokaz kontinuiteta sredine, pa ju je potrebno zaštititi od svake daljnje devastacije i degradacije njenih temeljnih vrijednosti. Kao dio životne sredine, izložene trajnom utjecaju i pritiscima, zbog svoje je fizičke strukture naročito osjetljiva i sklona propadanju.

Konzervatorskom podlogom kojom je provedena inventarizacija i vrednovanje nepokretnih kulturnih dobara općine temelji se i usklađena je sa važećim međunarodnim dokumentima poveljama, konvencijama i preporukama zaštite kulturne baštine (UNESCO, ICOMOS, Vijeće Europe). Postojeći popis zaštićenih kulturnih dobara utvrđen navedenom konzervatorskom podlogom proširen je spomenicima lokalnog značaja, kao i karakterističnim primjerima tradicijskog graditeljstva odnosno očuvanih ruralnih cjelina, koji znatno utječu na sliku kulturno-povijesnih vrijednosti općine.

Povijesne cjeline i ambijenti, kao i pojedinačne građevine sa spomeničkim obilježjima, zajedno sa svojim okolišem, moraju biti na kvalitetan način, sukladno s njihovim prostornim, arhitektonskim, etnološkim i povijesnim karakteristikama, uključeni u budući razvoj.

Dio povijesnog identiteta prostora općine Brela, uz pojedinačne građevine i prostore pod zakonskom zaštitom ili preventivno zaštićene, čini i niz evidentiranih kulturnih dobara, za koje se utvrđivanjem smjernica i mjera zaštite u prostornom planu te njihovom integracijom u proces prostornog planiranja treba ostvariti aktivni pristup graditeljskom nasljeđu.

Temeljem valorizacije zatečenih i prepoznatih povijesnih vrijednosti primjenjujući pritom prihvatljive metode konzervacije, adaptacije, revitalizacije, restauracije, rekonstrukcije, tipološke rekonstrukcije i interpolacije na svim razinama zaštite nasljeđa, uz detaljni program revitalizacije kao neposrednu osnovu za intervenciju na kulturnim dobrima.

Za evidentirana kulturna dobra na području općine, uz utvrđivanje smjernica i mjera zaštite treba prostornim planom predvidjeti i odgovarajuću kategoriju i razinu zaštite, uz poticanje istraživanja svih evidentiranih kulturnih dobara, osobito arheoloških zona i lokaliteta, posebno na područjima koja se namjenjuju intenzivnom razvoju infrastrukturnih sustava ili određenih djelatnosti.

2.3. CILJEVI PROSTORNOG UREĐENJA NASELJA NA PODRUČJU OPĆINE

2.3.1. RACIONALNO KORIŠTENJE I ZAŠTITA PROSTORA

Polazne smjernice za određivanje kriterija racionalnog utvrđivanja veličina građevinskih područja naselja sadržane su u:

- Zakonu o prostornom uređenju,
- Strategiji prostornog uređenja Republike Hrvatske,
- Prostornom planu Splitsko-dalmatinske županije.

Racionalno korištenje prostora ima za cilj štednju prirodnih izvora, postići učinkovitije organiziranje prostora i povećati razinu komunalne opremljenosti izgrađenog prostora. To se, prije svega, treba postići zaustavljanjem nepotrebnog zauzimanja prostora za izgradnju naselja.

Temeljno načelo planiranja i usklađivanja prostornog razvitka utvrđeno Strategijom prostornog uređenja Republike Hrvatske (točka 3.1.3.) jest:

“Racionalnim korištenjem prostora mora se postići učinkovitija funkcionalna organizacija i štednja resursa. S gledišta temeljnih odrednica prostornog planiranja, to se prioritetno odnosi na zaustavljanje nepotrebnog zauzimanja prostora za izgradnju naselja, industrijskih kapaciteta (formiranje građevinskih područja) te na gradnju, obnovu, rekonstrukciju i modernizaciju infrastrukturnih mreža.

...

Strateški cilj je da se značajnije ne mijenja bilanca osnovnih kategorija korištenja prostora, osobito ne na štetu prirodnih resursa od osobitog značenja i vrijednosti, nego da se poboljšavaju kvalitativne značajke i racionalno koristi već angažirani prostor”.

Prostornim planom Splitsko-dalmatinske županije (Knjiga 2, točka 3.2.2.4.) određeni su kriteriji za dimenzioniranje područja za razvoj općina i gradova. Kriteriji kojima su planirane površine za razvoj naselja s turističkom namjenom i gospodarskim-proizvodnim namjenama za općinu Brela predviđaju gustoću od 60 stanovnika i ležaja u turizmu na površini od 1 ha. Planirana ukupna površina naselja i turističke namjene je 175 ha, a za gospodarske-proizvodne namjene 5 ha. U ZOP-u su izdvojena građevinska područja ugostiteljsko-turističke namjene, prema članku 11. Uredbe, određena usklađenjem članka 64. Odredbi za provođenje Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije. Ovim je člankom, za Općinu Brela, utvrđeno izdvojeno građevinsko područje (izvan naselja) ugostiteljsko-turističke namjene, u naselju Brela, na lokaciji Dugi Rat, površine 25,70 ha, kapaciteta 450 ležajeva, vrste T1, kao djelomično izgrađeno.

Odnos broja stanovnika i izgradnjom angažiranih površina u općini Brela pokazuje da obitelj prosječne veličine ima na raspolaganju cca 1.400 m² površine građevinskog područja. Ovaj podatak upućuje na potrebu usaglašavanja objektivno potrebnih površina za razvoj naselja za stanovništvo i potreba površina za razvoj turizma, kao osnovne gospodarske djelatnosti u Brelima.

Prostorni plan općine Brela treba zadovoljiti postavljene kriterije i omogućiti daljnji nesmetani razvoj stanovanja, turizma i ostalih funkcija u prostoru općine, s naglaskom zaštite krajolika i osiguranja preduvjeta za kvalitetnije stanovanje i boravak turista.

S ciljem učinkovitije zaštite prostora Prostorni plan treba vrednovati i proširiti obuhvat površina koje zavrijeđuju posebnu zaštitu. To su, uz već zaštićene dijelove prirode i spomenike kulture, još i posebno prostor mora, ambijentalne vrijednosti - etno zone i kultivirani agrarni krajolik.

Obradive površine područja općine Brela veoma su skromne, dok su značajnije površine pod šumom. Mogućnosti razvoja poljoprivrede su ograničene, ali stočarske površine nisu dovoljno iskorištene. Temeljna funkcija šuma treba biti održavanje njihove biološke raznolikosti i potpora turističkom razvoju.

Neobnovljivi prirodni izvori - more, poljoprivredne i šumske površine moraju se strogo štiti i čuvati, a taj uvjet potrebno je uskladiti s budućim razvojem naselja i njegovih funkcija. Pri planiranju građevinskih područja naselja mora se poštovati zatečena slika prostora, a okolina naselja treba se sačuvati što je moguće više u autentičnom obliku. Prvenstveni cilj jest popunjavanje neizgrađenih dijelova unutar pojedinog naselja.

2.3.2. UTVRĐIVANJE GRAĐEVINSKIH PODRUČJA U ODNOSU NA POSTOJEĆI I PLANIRANI BROJ STANOVNIKA, GUSTOĆU STANOVANJA, IZGRAĐENOST, ISKORIŠTENOST I GUSTOĆU IZGRAĐENOSTI, OBILJEŽJA NASELJA, VRIJEDNOSTI I POSEBNOSTI KRAJOBRAZA, PRIRODNIH I KULTURNO-POVIJESNIH CJELINA

Građevinska područja, koja su ranijim dokumentima prostornog uređenja bila ekstenzivno predviđena, smanjit će se poštivajući kriterije Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije i Uredbe o uređenju i zaštiti zaštićenog obalnog područja mora [NN 128/04] te prilagoditi stvarnim potrebama.

Prostornim planom (bivše) općine Makarska su, na području Općine Brela, utvrđena građevinska područja u površini od 241,12 ha, od čega su građevinska područja gradova i naselja gradskog karaktera te ostalih naselja i dijela naselja iznosila 177,96 ha ili 73,81%, a građevinska područja turističkih funkcionalnih urbanističkih cjelina 63,16 ha ili 26,19%.

Broj stanovnika prema popisnoj godini 2001. za Općinu Brela ukupno iznosi 1.771 stanovnik, dok planirani broj stanovnika za Općinu Brela, za plansku godinu 2015. iznosi 2.000 stanovnika, odnosno povećanje od 229 stanovnika ili 12,93%.

Gustoća stanovanja za Općinu Brela iznosi 66,01 st/km², uzimajući u obzir postojeći broj stanovnika prema popisnoj godini 2001. Navedena gustoća je povećana u odnosu na prethodnu popisnu godinu 1991. kada je iznosila 62,77 st/km². Povećanje iznosi 3,24 st/km² ili 5%. U odnosu na planirani broj stanovnika za plansku godinu 2015. gustoća bi iznosila 74,54 st/km², što u odnosu na postojeći broj stanovnika iznosi povećanje od 8,53 st/km² ili 12,92%.

Izgrađenost građevinskih područja, na području Općine Brela, utvrđena temeljem kriterija Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije i navedene Uredbe te Zakona o prostornom uređenju i gradnji (NN 76/07), iznosi 97,14 ha ili 40,29% površine svih građevinskih područja utvrđenih Prostornim planom (bivše) općine Makarska. Gustoća izgrađenosti u odnosu na postojeći broj stanovnika iz popisne godine 2001. iznosi 18,23 st/ha, uzevši u obzir ukupan broj stanovnika za Općinu Brela, a koji iznosi 1.771 stanovnik.

U tablici 37 su navedeni podaci pojedinačno, po naseljima, pri čemu se sva građevinska područja na prostoru naselja Brela nalaze u zaštićenom obalnom području mora, odnosno pojasu kopna u širini od 1.000 m od obalne crte.

Tablica 37 - Analiza građevinskih područja naselja u odnosu na postojeća građevinska područja

RB	Naselje	Površina građevinskih područja naselja utvrđena PPUO Brela [ha]	Površina građevinskih područja naselja utvrđena prema PPO Makarska [ha]			Udio izgrađenog dijela građevinskih područja iz PPUO Brela u postojećim građevinskim područjima	
		izgrađeno	stanovanje	turizam	ukupno	izgrađeno / stanovanje [3/4]	izgrađeno / ukupno [3/6]
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Brela [ZOP]	78,46	137,22	63,16	200,38	57,17	39,16
2	Gornja Brela	18,68	40,74		40,74	45,85	45,85
Σ	Ukupno	97,14	177,96	63,16	241,12	54,59	40,29

S obzirom na sve navedeno, građevinska područja naselja, na području općine Brela je potrebno površinski utvrditi u odnosu na postojeća građevinska područja, odnosno građevinska područja utvrđena Prostornim planom (bivše) Općine Makarska, a u skladu s kriterijima postavljenim Prostornim planom Splitsko-dalmatinske županije te Uredbom o uređenju i zaštiti zaštićenog obalnog područja mora i Zakonu o prostornom uređenju i gradnji (NN 76/07). To znači da na prostoru naselja Brela i prostoru naselja Gornja Brela građevinska područja naselja smiju iznositi najviše 70% postojećih građevinskih područja, odnosno najviše 140,27 ha na prostoru naselja Brela, a najviše 28,52 ha na prostoru naselja Gornja Brela.

Uzimajući u obzir obilježja naselja na cjelokupnom prostoru Općine Brela, koja povijesno imaju karakter zaselaka, odnosno pojedinačnih odvojenih cjelina, značajni udjel prirodnih vrijednosti različitih kategorija zaštite - od parka prirode do spomenika prirode, kao i krajobraznih posebnosti mediteranskog krajobraza u spoju mora i planine na uskom prostoru te kulturno-povijesnih cjelina karakterističnih za seoska naselja ili graditeljski sklop, građevinska područja treba prilagoditi svojom veličinom i oblikom u najvećoj mogućoj mjeri prilikom utvrđivanja mogućnosti planiranja površina namijenjenih širenju naselja, u dosad neizgrađenom dijelu građevinskih područja gradova i naselja gradskog karaktera te ostalih naselja i dijela naselja a koja su utvrđena Prostornim planom (bivše) Općine Makarska.

2.3.3. UNAPREĐENJE UREĐENJA NASELJA I KOMUNALNE INFRASTRUKTURE

Uređenje naselja na području općine Brela treba se prvenstveno oslanjati na očuvanje identiteta, a njihov razvoj prvenstveno usmjeriti na interpolacije unutar već izgrađenog dijela naselja, uz poštivanje tradicijskog oblikovanja i uprave tradicijskih materijala.

Pri određivanju građevinskog područja naselja treba se zadržati identitet svakog naselja, formirajući koncentrirana i zaokružena građevinska područja, što će rezultirati racionalnijim korištenjem prostora, manje skupom izgradnjom prometne i komunalne infrastrukture i očuvanjem vrijednog krajolika naselja.

Komunalna infrastruktura, iako se dolaskom turizma znatno proširila i poboljšala, još uvijek ne zadovoljava narasle potrebe stanovništva i turizma. Prostorni plan će utvrditi trase i kriterije za osuvremenjivanje potrebne komunalne infrastrukture, koju u planskom razdoblju treba znatno unaprijediti. U tom smislu utvrdit će se neophodne razine opremljenosti građevinskog zemljišta za određene dijelove naselja i namjene površina.

Planovi uređenja nižih razina trebaju utvrditi kriterije za unapređenje urbane opreme naselja.

3. PLAN PROSTORNOG UREĐENJA

3.1. PRIKAZ PROSTORNOG RAZVOJA NA PODRUČJU OPĆINE BRELA U ODNOSU NA PROSTORNU I GOSPODARSKU STRUKTURU SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE

Prostor Općine Brela pripada području Makarske rivijere, a zbog blizine grada Makarske te kao sastavni dio bivše općine Makarska uglavnom njoj i gravitira.

Brela, kao sjedište Općine Brela, imaju značaj područnog i većeg lokalnog, odnosno malog razvojnog središta i u hijerarhijskoj mreži naselja Splitsko-dalmatinske županije pripadaju naseljima 6. ranga, kao veće lokalno i područno (malo razvojno) središte, koja su prema dosadašnjim dokumentima prostornog uređenja pripadala kategoriji lokalnih središta i manjih lokalnih središta. Ostala naselja, odnosno Gornja Brela, imaju rang ostalih manjih naselja - sela, što znači da je njihova komunikacija sa užom i širom socijalnom okolinom skromnijih razmjera.

Brela, koja čine niz manjih stambenih cjelina, nekadašnjih zaselaka, smještenih većinom ispod državne ceste D8 te dijelom s njezine sjeverne strane, prometno su dobro povezana navedenom državnom cestom prvenstveno s Makarskom te županijskim sjedištem Splitom. Unutar Brela pojedine stambene cjeline međusobno su povezane gustom mrežom prometnica, većim dijelom nerazvrstanih, uz jednu županijsku i jednu lokalnu cestu, koje zbog svojih loših karakteristika i strmog terena otežavaju njihovo prometno povezivanje i uvjetuju orijentaciju na državnu cestu D8. Prostorno djelomično raspršena naselja u prostoru zabiokovlja s općinskim sjedištem su povezana državnom cestom D39, dok pojedini zaselci u planinskom dijelu nerazvrstanim cestama imaju mogućnost povezivanja s navedenom državnom cestom i općinskim sjedištem.

Općina Brela, svojom kulturnom i prirodnom baštinom te očuvanošću ambijentalnih vrijednosti, uz blizinu obale i turističkom ponudom nudi mogućnost razvoja prvenstveno kao turističko mjesto u okviru klasične turističke ponude te njezinu nadopunu razvojem različitih oblika turizma u prostoru Biokova.

U gospodarskom smislu, prvenstveno je orijentirana na postojeće turističke kapacitete te njihovo proširenje u Brelima, dok planiranom poslovnom zonom u zabiokovlju, u Subotištu, nudi proširenje osnovne turističke djelatnosti te doprinos ukupnom gospodarskom napretku općine i mogućnost usporavanja depopulacije i migracija iz naselja u Gornjim Brelima na obalu, budući da sadašnje demografsko stanje može biti ograničenje razvoja.

Brigom za održavanje ekoloških vrijednosti koje ostvaruju na zaštiti i kvaliteti mora i uređenju plaža te dodjeljivanje Plave zastave po peti put, kao i uključivanjem Osnovne škole Dr. Franje Tuđmana Brela u Brelima u sustav međunarodnih Eko-škola i dodjelom Zelene zastave turistička ponuda u Brelima ima visok status u turističkoj ponudi na Makarskoj rivijeri.

3.2. ORGANIZACIJA PROSTORA I OSNOVNA NAMJENA I KORIŠTENJE POVRŠINA

Organizacija prostora, osnovna namjena i korištenje površina temelje se prvenstveno na zatečenim prostornim strukturama, koje su odraz morfologije terena i povijesnog nasljeđa.

Prostornim planom se evidentiraju, štite i čuvaju temeljna obilježja i vrijednosti prostora, a pretpostavke za nesmetan i uravnotežen razvitak u prostoru osiguravaju se namjenom površina za pojedine kategorije korištenja prostora.

Organizacija prostora ovim je Planom utvrđena u kartografskom prikazu 1A "Korištenje i namjena površina - Površine za razvoj i uređenje". U navedenom kartografskom prikazu površine za razvoj i uređenje podijeljene su na osnovne skupine:

- površine naselja,
- površine izvan naselja za izdvojene namjene (poslovna namjena, ugostiteljsko turistička namjena, športsko-rekreacijska namjena, infrastrukturni sustavi),
- poljoprivredne površine,
- šumske površine,
- ostalo poljoprivredno tlo, šume i šumsko zemljište,
- vodne površine - more i
- posebna namjena.

U kartografskom prikazu 1A "Korištenje i namjena površina - Površine za razvoj i uređenje" je izvršena detaljna podjela površina na:

- **Površine za razvoj i uređenje naselja**

To su područja na kojima se predviđa stambena gradnja, odnosno proširenje postojećeg naselja, u kojima se smještavaju, osim stanovanja, sve ostale namjene spojive s osnovnom (javna, gospodarska, športsko-rekreacijska, javne zelene površine, površine infrastrukturnih sustava, groblja, posebne namjene i dr.). Unutar ovih područja izdvajaju **se izgrađeni dio građevinskog područja** (postojeće naselje koje podrazumijeva izgrađeni i djelomično izgrađeni dio prostora za koji postoje osnovni infrastrukturni uvjeti priključenja građevina) i **neizgrađeni dio građevinskog područja** (prostor naselja koji obuhvaća neuređene i neizgrađene građevne čestice namijenjene širenju naselja).

- **Površine za razvoj i uređenje izvan naselja za izdvojene namjene**

Ova područja predstavljaju izdvojene namjene kao specifične funkcije koje se svojom veličinom, strukturom i načinom korištenja razlikuju od naselja te koje funkcioniraju u prostoru kao autonomne prostorne cjeline i u kojima se ne može planirati novo stanovanje. Unutar ovih područja izdvajaju se:

- gospodarska namjena - poslovna namjena: K1 - pretežito uslužna,
- gospodarska namjena - poslovna namjena: K3 - komunalno servisna,
- gospodarska namjena - ugostiteljsko turistička namjena: T1 - hotel, T2 - turističko naselje,
- javna i društvena namjena: D - info punkt Parka prirode Biokovo,
- lučko područje: L - kopnene i morske površine namijenjene smještaju sadržaja luke otvorene za javni promet te luka posebne namjene - sportska luka.

- športsko-rekreacijska namjena: R6 - uređena morska plaža (kupališna obala sa šetnicom - lungomare),
- površine infrastrukturnih sustava: IS - linijske i površinske infrastrukturne građevine državnog i županijskog značaja.
- **Površine za razvoj i uređenje izvan naselja - poljoprivredne i šumske površine**
Razgraničenje poljoprivrednih površina po namjeni obavlja se temeljem vrednovanja zemljišta i utvrđenih bonitetnih kategorija, a šumskih površina temeljem kriterija o funkciji šuma kao općem dobru i njihovoj ulozi u očuvanju biološke raznolikosti, stvaranju socijalno-zdravstvenih i rekreacijskih uvjeta i trajne zaštite tla. Detaljnije razgraničenje poljoprivrednih i šumskih površina vrši se na slijedeće namjene:
 - poljoprivredno tlo isključivo osnovne namjene - ostala obradiva tla: P3 - poljoprivredne površine V bonitetne klase u obliku terasa namijenjena poljoprivrednim i vinogradarskim kulturama,
 - poljoprivredno tlo isključivo osnovne namjene - vinogradi i maslinici: P4 - poljoprivredne površine VI bonitetne klase u obliku terasa namijenjene vinogradarskoj i maslinarskoj proizvodnji u sklopu s tlima viših bonitetnih vrijednosti,
 - šuma isključivo osnovne namjene - zaštitna šuma: Š2 - šume koje služe prvenstveno kao zaštita zemljišta, vodnih tokova, erozivnih područja, voda i vodotokova, prometnica, naselja, gospodarskih i drugih građevina i druge imovine,
 - šuma isključivo osnovne namjene - šuma posebne namjene: Š3 - šume unutar područja zaštićene prirodne baštine i šume krajobrazne vrijednosti te šume namijenjene odmoru i rekreaciji,
 - ostalo poljoprivredno tlo, šume i šumsko zemljište: PŠ - prostor na kojem se može ravnomjerno koristiti prostor na način predviđen za šumsko ili poljoprivredno zemljište.
- **Površine za razvoj i uređenje izvan naselja - vodne površine**
Vodne površine obuhvaćaju morsku površinu i podmorje između obalne crte i granice razgraničenja jedinica lokalne samouprave. Detaljnije razgraničenje vodnih površina vrši se na slijedeće namjene:
 - vodne površine - more - kupališni pojas: V1 - morske površine namijenjene kupanju, u širini 50 m od obalne crte,
 - vodne površine - more - sport i rekreacija: V2 - morske površine namijenjene sportu i rekreaciji, u pojasu između 50 m i 100 m od obalne crte,
 - vodne površine - more - pojas bez aktivnosti: V3 - morske površine u kojima na površini ili pod morem nije dozvoljeno provođenje nikakvih aktivnosti, a obuhvaćaju pojas na udaljenosti između 100 m i 150 m od obalne crte,
 - vodne površine - more - priobalni promet: V4 - morske površine namijenjene unutarnjem lokalnom prometu morem na udaljenosti između 150 m i 300 m od obalne crte,
 - vodne površine - more: V - ostale morske površine namijenjene ostalim djelatnostima, u dijelu morskih površina i podmorja koji se nalazi na udaljenosti većoj od 300 m od obalne crte (područje ribolova, plovna područja i sl.).
- **Površine za razvoj i uređenje izvan naselja - posebna namjena**
Površine posebne namjene su razgraničene temeljem potreba oružanih snaga Republike Hrvatske, odnosno podataka o njihovim potrebama koje osigurava Ministarstvo obrane Republike Hrvatske. Obuhvaćaju zonu posebne namjene (N) i zonu režima posebne namjene (N1).

3.2.1. ISKAZ PROSTORNIH POKAZATELJA ZA NAMJENU POVRŠINA

Podaci iskazani u tablici C daju prostorne pokazatelje za namjenu površina.

Tablica C - Tablica 3 prema Pravilniku o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova [NN 106/98]

Red. broj	Naziv županije/općine/grada Općina Brela	Oznaka	Ukupno (ha)	% od površine općine	stan /ha ha/stan*
1.0.	ISKAZ PROSTORNIH POKAZATELJA ZA NAMJENU POVRŠINA				
1.1.	Građevinska područja izgrađeni dio GP - granično - otočno - kontinentalno - obalno - ostalo	GP	163,22 97,14 - - 97,14 -	3,81	12,25
1.2.	Izgrađene strukture van građevinskog područja (ukupno)	Σ I E H K T T* D L R	22,40 - - - 4,25 1,93 24,09 4,47 1,17 10,58	0,53	89,29
1.3.	Poljoprivredne površine obradive	P P1 P2 P3 P4	164,02 - - 33,27 130,75	3,85	0,08*
1.4.	Šumske površine - gospodarske - zaštitne - posebne namjene	Š Š1 Š2 Š3	820,83 - 796,24 24,59	19,26	0,41*
1.5.	Ostale poljoprivredne i šumske površine (ukupno)	PŠ	1.328,78	31,17	0,66*
1.6.	Vodne površine - vodotoci - jezera - akumulacije - retencije - ribnjaci - more	V	1.578,44 - - - - - 1.578,44	37,03	0,79*
1.7.	Ostale površine	Σ N IS G	185,11 67,76 113,48 3,87	4,34	0,09*
	Županija/općina/grad ukupno		4.262,58	100,00	

Iz navedenih podataka vidljivo je da najveći dio prostora Općine Brela pokrivaju vodne - morske površine, u udjelu od 37,03% obuhvata Plana. Površine namijenjene gradnji zauzimaju 185,62 ha u udjelu od 4,34% obuhvata Plana, od kojih se veći dio odnosi na površine građevinskih područja (3,81%), a manji dio na izgrađene strukture van građevinskih područja naselja za izdvojene namjene (0,53%).

* Površine ugostiteljsko-turističke namjene unutar građevinskog područja naselja nisu uključene u zbroj površina iskazanih u točki 1.2.

Ostale površine (posebna namjena, infrastrukturni sustavi i groblja) zauzimaju 185,11 ha ili 4,34% obuhvata Plana. Poljoprivredne i šumske površine zauzimaju 984,85 ha, odnosno imaju udio od 23,11% obuhvata Plana. Preostali dio površina otpada na ostale poljoprivredne i šumske površine u ukupnoj površini od 1.328,78 ha ili 31,17% obuhvata Plana.

Građevinska područja naselja

Tablica 38 - Građevinska područja naselja

Područje	Naselje	GP	Građevinsko područje naselja		Ukupna površina građevinskog područja naselja	Izgrađeni dio građevinskog područja naselja		Neizgrađeni dio građevinskog područja naselja		Numerički iskaz izgrađenog i neizgrađenog dijela građevinskog područja naselja
			Naziv	Oznaka		ha	ha	%	ha	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Zaštićeno obalno područje mora	Naselje Brela	1	Jakiruša	GP 1-1	8,60	5,95	69	2,65	31	0,6919
				GP 1-2	0,20	-	-	0,20	100	-
				GP 1-3	0,19	-	-	0,19	100	-
		2	Ivanci	GP 2	1,47	0,51	35	0,96	65	0,3469
				3	Stomarica	GP 3-1	32,08	16,48	51	15,60
		GP 3-2	0,63			-	-	0,63	100	-
		GP 3-3	3,64			0,28	8	3,36	92	0,0769
		GP 3-4	3,07			-	-	3,07	100	-
		GP 3-5	0,14			-	-	0,14	100	-
		GP 3-6	0,62			0,01	2	0,61	98	0,0161
		GP 3-7	1,35			-	-	1,35	100	-
		GP 3-8	0,33			-	-	0,33	100	-
		GP 3-9	0,06			-	-	0,06	100	-
		4	Šošići-Bekavci	GP 4	5,85	4,42	76	1,43	24	0,7556
		5	Ščit-Podraće	GP 5-1	6,76	5,20	77	1,56	23	0,7692
				GP 5-2	0,23	-	-	0,23	100	-
				GP 5-3	1,03	-	-	1,03	100	-
				GP 5-4	0,17	-	-	0,17	100	-
		6	Soline	GP 6-1	37,15	25,78	69	11,37	31	0,6939
				GP 6-1.1	0,34	0,34	100	-	-	1
				GP 6-2	1,05	1,05	100	-	-	1
				GP 6-2.1	0,09	0,09	100	-	-	1
				GP 6-2.2	0,05	0,05	100	-	-	1
				GP 6-3	1,33	1,33	100	-	-	1
				GP 6-4	0,05	-	-	0,05	100	-
				GP 6-5	0,03	-	-	0,03	100	-
		7	Novaci	GP 7-1	0,08	0,08	100	-	-	1
				GP 7-2	0,05	-	-	0,05	100	-
				GP 7-3	0,79	-	-	0,79	100	-
				GP 7-4	0,70	0,08	11	0,62	89	0,1143
		8	Kričak	GP 8	18,39	11,20	61	7,19	39	0,6090
		9	Ribičići-Medići	GP 9-1	4,21	2,88	83	0,73	17	0,8266
				GP 9-2	1,66	1,66	100	-	-	1
				GP 9-3	1,24	-	-	1,24	100	-
		ΣA	Ukupno		134,70	78,46	58	56,24	42	0,5825

Tablica 38 - Građevinska područja naselja [nastavak]

Područje	Naselje	GP	Građevinsko područje naselja		Ukupna površina građevinskog područja naselja ha	Izgrađeni dio građevinskog područja naselja		Neizgrađeni dio građevinskog područja naselja		Numerički iskaz izgrađenog i neizgrađenog dijela građevinskog područja naselja [6/5]
			Naziv	Oznaka		ha	%	ha	%	
1	2	3	4							
Prostor općine izvan zaštićenog obalnog područja mora	Naselje Gornja Brela	10	Škrabići	GP 10	8,63	5,36	62	3,27	38	0,6411
		11	Subotište	GP 11-1	10,55	4,69	44	5,86	56	0,4445
				GP 11-2	0,47	0,47	100	-	-	1
				GP 11-3	0,24	0,24	100	-	-	1
		12	Tomaši - Gornja Mala	GP 12	1,57	1,57	100	-	-	1
		13	Carevići	GP 13	3,26	2,55	78	0,71	22	0,7822
		14	Ursići	GP 14	1,29	1,29	100	-	-	1
		15	Brkulji	GP 15	1,00	1,00	100	-	-	1
		16	Tomaši	GP 16	0,84	0,84	100	-	-	1
		17	Bartulovići	GP 17	0,67	0,67	100	-	-	1
	Σ		Ukupno		28,52	18,68	66	9,84	34	0,6550
Ukupno					163,22	97,14	60	66,08	40	0,5951

Gustoća naseljenosti izgrađenog dijela građevinskih područja, iskazana za sva građevinska područja ukupno, iznosi 18,23 st/ha, uzimajući u obzir postojeći broj stanovnika, a koji prema podacima Državnog zavoda za statistiku za popisnu godinu 2001. iznosi 1.771 stanovnik za Općinu Brela.

Gustoća naseljenosti građevinskih područja naselja, iskazana za sva građevinska područja ukupno, iznosi 12,25 st/ha, uzimajući u obzir planirani broj stanovnika, a koji za plansku godinu 2015. iznosi 2.000 stanovnika za Općinu Brela.

Prostornim planom (bivše) općine Makarska planirana su građevinska područja, na području Općine Brela, u ukupnoj površini od 241,12 ha, od čega su građevinska područja gradova i naselja gradskog karaktera te ostalih naselja i dijela naselja iznosila 177,96 ha ili 73,81%, a građevinska područja turističkih funkcionalnih urbanističkih cjelina 63,16 ha ili 26,19%. Građevinska područja utvrđena ovim Planom, u ukupnoj površini od 163,22 ha, u odnosu na postojeća građevinska područja su smanjena za 77,90 ha ili 32%, odnosno na 68% postojećih građevinskih područja, na cjelokupnom području Općine Brela. U zaštićenom obalnom pojasu su utvrđena građevinska područja u ukupnoj površini od 134,70 ha ili 67% postojećih građevinskih područja. U dijelu općine Brela izvan zaštićenog obalnog pojasa su utvrđena građevinska područja u ukupnoj površini od 28,52 ha ili 70% postojećih građevinskih područja.

3.3. PRIKAZ GOSPODARSKIH I DRUŠTVENIH DJELATNOSTI

Smještaj gospodarskih djelatnosti većim djelom predviđen je u zonama za izdvojene namjene, dok je za njihov manji dio, kao i za sve društvene djelatnosti, predviđen smještaj u naseljima.

POSLOVNE DJELATNOSTI

Poslovne djelatnosti se utvrđuju Prostornim planom u gospodarskim zonama poslovne namjene (K) kao pretežito uslužne zone (K1) te komunalno servisne zone (K3), u ukupnoj površini od **4,25 ha ili 0,10%** ukupnog obuhvata Prostornog plana. Zona poslovne namjene pretežito uslužna (K1) i komunalno servisna zona (K3) je predviđena unutar jednog izdvojenog građevinskog područja izvan naselja. Izdvojeno građevinsko područje izvan naselja je planirano sjevero-zapadno od državne ceste D39, između Subotišta i Škrabića, na lokaciji Naret, u površini od 4,25 ha. Namijenjeno je pretežito smještaju poslovnih građevina te odlaganju inertnog građevinskog otpada (prirodni materijali, odnosno kamen, zemlja i dr., koji nemaju negativan utjecaj na okoliš osim promjene konfiguracije terena).

UGOSTITELJSKO TURISTIČKE DJELATNOSTI

Ugostiteljsko turističke djelatnosti se utvrđuju Prostornim planom u građevinskim područjima izvan naselja ugostiteljsko turističke namjene te unutar površina ugostiteljsko-turističke namjene unutar građevinskih područja naselja, u ukupnoj površini od **26,02 ha**. Za ostale oblike ugostiteljsko turističkih usluga predviđen je smještaj u pojedinim objektima u naseljima te razni oblici turističke ponude u području Parka prirode Biokovo, kao vrsta usluge.

Građevinska područja izvan naselja ugostiteljsko-turističke namjene

Građevinsko područje izvan naselja ugostiteljsko-turističke namjene, namijenjeno smještaju hotela s pratećim sadržajima, trgovačke, uslužne, ugostiteljske, sportske, rekreacijske, zabavne te slične namjene, te građevine i parkovne površine koje upotpunjuju i obogaćuju osnovne sadržaje (T1), oznake **T1₇**, je planirano na lokaciji Škrabići, sjeverozapadno od mjesta Škrabići, u ukupnoj površini od **1,01 ha**. Navedeno građevinsko područje je u potpunosti neizgrađeno.

Građevinsko područje izvan naselja ugostiteljsko turističke namjene, namijenjeno smještaju turističkog naselja (**T2**), je planirano na lokaciji Škrabići, sjeveroistočno od mjesta Škrabići, uz državnu cestu D39, u ukupnoj površini od **0,92 ha**. Navedeno građevinsko područje je u potpunosti neizgrađeno.

Građevinska područja izvan naselja ugostiteljsko turističke namjene obuhvaćaju površinu od ukupno **1,93 ha**. Navedena građevinska područja su u potpunosti neizgrađena.

Površine ugostiteljsko-turističke namjene unutar građevinskog područja naselja

Površine ugostiteljsko turističke namjene, unutar građevinskog područja naselja, namijenjene smještaju hotela (T1), su određene na slijedećim površinama:

- Ugostiteljsko-turistička površina Soline I (T1₁),
- Ugostiteljsko-turistička površina Berulia (T1₂),
- Ugostiteljsko-turistička površina Jakiruša (T1₃),
- Ugostiteljsko-turistička površina Stomarica (T1₄),
- Ugostiteljsko-turistička površina Pelegrin (T1₅),
- Ugostiteljsko-turistička površina Soline II (T1₆).

Ugostiteljsko-turistička površina Soline I (T1₁) je predviđena na prostoru značajnog krajobraza Plaža i park-šuma u Brelima i obuhvaća postojeće hotele - Hotel Soline, Hotel Maestral i Hotel Marinu, u površini od **6,25 ha**, a u potpunosti je izgrađena. Ugostiteljsko-turistička površina Berulia (T1₂) je predviđena na lokaciji današnjeg hotela Berulia i sjeverno od hotela, u površini od **5,45 ha**, a djelomično je izgrađena. Ugostiteljsko-turistička površina Jakiruša (T1₃) je predviđena istočno od uvale Luka, na lokalitetima Kamenice i Proize, u površini od **1,45 ha**, a djelomično je izgrađena. Ugostiteljsko-turistička površina Stomarica (T1₄) je predviđena sjeveroistočno od uvale Stomarica, u površini od **10,62 ha**, a u potpunosti je neizgrađena. Ugostiteljsko-turistička površina Pelegrin (T1₅) je predviđena na lokaciji gdje je smješten Hotel Pelegrin, u površini od **0,13 ha**, a u potpunosti je izgrađena. Ugostiteljsko-turistička površina Soline II (T1₆) je predviđena na lokaciji istočno od nekadašnjeg hotela Brela i zapadno od današnjeg hotela Marina, u površini od **0,19 ha**, a u potpunosti je izgrađena.

Površine ugostiteljsko turističke namjene, unutar građevinskog područja naselja Brela, namijenjene smještaju hotela (T1), obuhvaćaju ukupnu površinu od **24,09 ha** ili **17,88%** površine građevinskog područja naselja Brela.

DRUŠTVENE DJELATNOSTI

Zastupljenost javnih i društvenih djelatnosti osnova je utvrđivanja postojanja središnjih funkcija naselja, a obuhvaćaju prisutnost temeljnih djelatnosti - uprave, pravosuđa, udruga građana, političkih stranaka i drugih organizacija, vjerskih zajednica, prosvjete (obrazovanja i školstva), visokog školstva i znanosti, kulture, umjetnosti i tehničke kulture, športa, rekreacije, zabave i odmora, zdravstva i socijalne skrbi. Većina ovih djelatnosti već postoji u odgovarajućoj zastupljenosti na području općine Brela, stoga ne postoji potreba njihovog proširenja, osim u segmentu kulture - knjižnice i čitaonice te muzejskih i galerijskih djelatnosti, športa u dijelu koji se odnosi na športske sadržaje namijenjene polaznicima odgojnih i obrazovnih ustanova i građanstvu te zdravstva u ostvarivanju primarne zdravstvene zaštite. Blizina Makarske osigurava nadopunu svih ostalih sadržaja. Smještaj javnih i društvenih djelatnosti (D) Prostornim planom se utvrđuju u zoni izdvojene namjene na lokaciji Prosik, uz državnu cestu D39, u ukupnoj površini od **4,47 ha** ili **0,10%** ukupne površine Prostornog plana.

Ovo je građevinsko područje namijenjeno smještaju različitih javnih i društvenih djelatnosti, u funkciji Info punkta Parka prirode Biokovo, uz ulaz u park prirode, te istovremeno i info punkta Makarskog primorja i Općine Brela, s ponudom promotivnog materijala i tipičnih lokalnih proizvoda.

Unutar građevinskog područja naselja Subotišće (GP 11-1) predviđen je smještaj info punkta u svrhu smještaja javnih informativnih sadržaja koji se odnose na prostor Općine Brela, naselja Gornja Brela i Parka prirode Biokovo.

Unutar građevinskog područja naselja (izdvojeni dio naselja) Soline, oznake GP 6-6, predviđen je smještaj javne garaže s društvenim i javnim sadržajima.

Šport i rekreacija

Smještaj športskih i rekreacijskih djelatnosti se utvrđuje Prostornim planom unutar građevinskih područja naselja te u površinama izvan naselja za športsko-rekreacijsku namjenu - uređenu morsku plažu (R6 - kupališna obala sa šetnicom - lungomare), u ukupnoj površini od **10,58 ha ili 0,25%** površine obuhvata Prostornog plana.

Unutar površina za razvoj i uređenja naselja predviđen je smještaj pojedinačnih športskih i rekreacijskih građevina, uz odgojne i obrazovne institucije, a njihova će se potreba za proširenjem rješavati planom užeg područja.

Površina izvan naselja športsko-rekreacijske namjene, namijenjena smještaju uređene morske plaže (R6), odnosno kupališne obale sa šetnicom, predviđena je u pojasu od Rogača do granice s Općinom Zadvarje. Obuhvaća postojeću šetnicu - lungo mare te uređene plaže, u ukupnoj površini od 10,58 ha.

3.4. UVJETI KORIŠTENJA, UREĐENJA I ZAŠTITE PROSTORA

Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora utvrđeni su na slijedećim kartografskom prikazima:

- **3A** "Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora - Uvjeti korištenja - Područja posebnih uvjeta korištenja - **Prirodna baština**",
- **3B** "Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora - Uvjeti korištenja - Područja posebnih uvjeta korištenja - **Kulturna dobra**",
- **3C** "Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora - Uvjeti korištenja - **Područja posebnih ograničenja u korištenju**" i
- **3D** "Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora - **Područja primjene posebnih mjera uređenja i zaštite**".

3.4.1. ISKAZ POVRŠINA ZA POSEBNO VRIJEDNA I/ILI OSJETLJIVA PODRUČJA I PROSTORNE CJELINE

Dijelovi prirode, zaštićeni i predloženi za zaštitu ovim Planom obuhvaćaju površinu od 2.174,99 ha, što iznosi 51,03% ukupne površine općine. U navedenu površinu nisu ubrojani dijelovi prirode unutar granica Parka prirode Biokovo - posebni geomorfološki rezervat Nevistina stina - Ovčje pole (1.219,66 ha) te posebni rezervati šumske vegetacije autohtone šume dalmatinskog crnog bora - Borovac (97,56 ha) i Bukovac (20,01 ha). Ovi dijelovi prirode su predloženi za zaštitu temeljem Zakona o zaštiti prirode.

U tablici D nisu navedeni pojedinačni vrijedni dijelovi prirode, zaštićeni i predloženi za zaštitu, u kategoriji spomenika prirode - Hrast u Brelima, Kamen Brele, pećina Pozjata i jama Zmajevača te Šuplja stina i špilja Medvidina.

Tablica D - Tablica 3 prema Pravilniku o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova [NN 106/98]

Red. broj	Naziv županije/općine/grada Općina Brele	Oznaka	Ukupno (ha)	% od površine općine	ha/stan*
1	2	3	4	5	6
	Županija/općina/grad ukupno		4.262,58	100,00	
2.0.	ZAŠTIĆENE CJELINE				
2.1.	Zaštićena prirodna baština - ukupno	Σ	2.174,99	51,03	1,09*
	- nacionalni park	NP	-		
	- park prirode Biokovo	PP	2.143,40		
	- ostali zaštićeni dijelovi prirode:	Σ	1.368,82		
	- posebni geomorfološki rezervat	GM	1.219,66		
	- (prijedlog)				
- posebni rezervat šumske vegetacije	ŠV	117,57			
- (prijedlog)					
- značajni kraobraz	ZK	31,59			
2.2.	Zaštićena graditeljska baština	Σ	26,22	0,62	0,01*
	- arheološka područja		-		
	- povijesne graditeljske cjeline		26,22		
	Županija/općina/grad ukupno		4.262,58	100,00	

Iskaz udjela pojedine kategorije zaštićenog dijela prirode u odnosu na broj stanovnika, u stupcu 6 tablice D, dan je u odnosu na broj stanovnika utvrđen za Općinu Brele prognozom za plansku 2015. godinu, a koji iznosi 2.000 stanovnika.

3.4.2. UVJETI KORIŠTENJA - PODRUČJA POSEBNIH UVJETA KORIŠTENJA - PRIRODNA BAŠTINA

Prirodna baština je prikazana odgovarajućim grafičkim simbolima po vrstama i kategorijama na kartografskom prikazu 3A "Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora - Uvjeti korištenja - Područja posebnih uvjeta korištenja - Prirodna baština" u mjerilu 1:25.000.

Dijelovi prirode, zaštićeni temeljem Zakona o zaštiti prirode, obuhvaćaju:

- u kategoriji parka prirode: Park prirode Biokovo,
- u kategoriji značajnog krajobraza: Plaža i park-šuma u Brelima,
- u kategoriji spomenika prirode: Hrast u Brelima.

Dijelovi prirode, predloženi za zaštitu ovim Prostornim planom, obuhvaćaju::

- u kategoriji posebnog geomorfološkog rezervata: Nevistina stina - Ovčje pole, Stijene Dugog rata,
- u kategoriji posebnog rezervata šumske vegetacije autohtonog dalmatinskog crnog bora Bukovac i Borovac,
- u kategoriji spomenika prirode: Kamen Brela, pećina Pozjata i jama Zmajevača te Šuplja stina i špilja Medvidina.

Uvjeti korištenja i mjere zaštite za **Park prirode Biokovo** bit će utvrđeni pri izradi i donošenju Prostornog plana područja posebnih obilježja za Park prirode Biokovo, kao i za ostale dijelove prirode unutar granica parka (predložene za zaštitu) - posebne rezervate (geomorfološki rezervat Nevistina stina - Ovčje pole, rezervati šumske vegetacije autohtonog dalmatinskog bora Bukovac i Borovac) te spomenike prirode (pećina Pozjata i jama Zmajevača te Šuplja stina). Način upravljanja i ponašanja u zaštićenom području Park prirode Biokovo su propisani Pravilnikom o unutarnjem redu u Parku prirode "Biokovo" [NN 66/01] i Planom upravljanja. Područje parka prirode Biokovo predstavlja jezgru preliminarnе nacionalne ekološke mreže (NEN) i vrednovano je kao područje od međunarodne vrijednosti za ptice (SPA) te je potencijalno Natura 2000 područje.

Značajni krajobraz **Plaža i park-šuma u Brelima** treba obilježiti odgovarajućim pločama s osnovnim podacima o imenu i statusu zaštite, a posebnu pažnju treba pokloniti sanaciji nastalih šteta u onoj mjeri u kojoj je to moguće s obzirom na različite djelatnosti i potrebe u tom prostoru. Mjere korištenja, zaštite i uređenja prostora značajnog krajobraza te pojedine djelatnosti treba provoditi u skladu s važećom nadležnom zakonskom regulativom i posebnim propisima, uz odobrenje Javne ustanove za upravljenje zaštićenim dijelovima prirode na području Splitsko-dalmatinske županije te nadležnog tijela državne uprave.

Spomenik prirode **Hrast u Brelima** treba obilježiti odgovarajućom pločom s osnovnim podacima o imenu i statusu zaštite. Mjere korištenja, zaštite i uređenja prostora u zaštitnoj zoni oko hrasta (prostor u polumjeru od 12 metara od središta debla) te pojedine djelatnosti treba provoditi u skladu s važećom nadležnom zakonskom regulativom i posebnim propisima, uz odobrenje Javne ustanove za upravljenje zaštićenim dijelovima prirode na području Splitsko-dalmatinske županije te nadležnog tijela državne uprave.

Mjere korištenja, zaštite i uređenja prostora **Posebnog geomorfološkog rezervata Stijene Dugog rata** te pojedine djelatnosti treba provoditi u skladu s važećom nadležnom zakonskom regulativom i posebnim propisima, uz odobrenje Javne ustanove za upravljenje zaštićenim dijelovima prirode na području Splitsko-dalmatinske županije te nadležnog tijela državne uprave.

Mjere korištenja, zaštite i uređenja prostora spomenika prirode **Kamen Brela i špilje Medvidina** te pojedine djelatnosti uz i u navedenim dijelovima prirode treba provoditi u skladu s važećom nadležnom zakonskom regulativom i posebnim propisima, uz odobrenje Javne ustanove za upravljenje zaštićenim dijelovima prirode na području Splitsko-dalmatinske županije te nadležnog tijela državne uprave.

Uvjeti zaštite prirode obuhvaćaju slijedeće smjernice:

- potrebno je zabraniti sve radnje kojima se na zaštićenim prirodnim vrijednostima / prirodnim vrijednostima predviđenim za zaštitu umanjuje prirodna vrijednost odnosno narušavaju svojstva zbog kojih su zaštićeni / predviđeni za zaštitu,
- prije bilo kakvih zahvata na zaštićenim prirodnim vrijednostima i prirodnim vrijednostima predviđenim za zaštitu potrebno je izvršiti potpunu inventarizaciju i valorizaciju staništa i posebno izdvojiti i zaštititi vrste i područja,
- za planirane zahvate u prirodu, koji sami ili sa drugim zahvatima mogu imati bitan utjecaj na ekološki značajno područje ili zaštićenu prirodnu vrijednost / prirodnu vrijednost predviđenu za zaštitu, treba ocijeniti, sukladno Zakonu o zaštiti prirode, njihovu prihvatljivost za prirodu u odnosu na ciljeve očuvanja tog ekološki značajnog područja ili zaštićene prirodne vrijednosti,
- u što većoj mjeri treba zadržati prirodne kvalitete prostora, odnosno posvetiti pažnju očuvanju cjelokupnog prirodnog pejzaža i okruženja,
- prirodne krajobrazne treba štiti od širenja neplanske izgradnje, a kao posebnu vrijednost treba očuvati područja prekrivena autohtonom vegetacijom, obalno područje (prirodne plaže i stijene) te more i podmorje kao ekološki vrijedna područja,
- ekološki vrijedna područja koja se nalaze na području Općine treba sačuvati i vrednovati u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode i Pravilnikom o vrstama stanišnih tipova, karti staništa, ugroženim i rijetkim stanišnim tipovima te mjerama za očuvanje stanišnih tipova [NN 7/06],
- Na području Općine Brele utvrđena su rijetka i ugrožena staništa (Alpsko-karpatško-balkanske vapnenačke stijene, Tirensko-jadranske vapnenačke stijene, Submediteranski i epimediteranski suhi travnjaci, primorske, termofilne šume i šikare medunca, šume običnog i crnog bora na dolomitima, stanomediteranske čiste i vazdazelene šume i makrije crnike) za koje je potrebno provoditi slijedeće mjere zaštite:
 - očuvati biološke vrste značajne za stanišni tip te zaštićene i strogo zaštićene divlje svojte što podrazumijeva neunošenje stranih (alohtonih) vrsta i genetski modificiranih organizama i osiguranje prikladne brige za njihovo očuvanje, očuvanje njihovog staništa i njihovo praćenje (monitoring),
 - spriječiti nestajanje kamenjarskih pašnjaka (putem ispaše, poticati ekstenzivan način stočarstva),
 - pošumljavanje treba obavljati autohtonim vrstama drveća, a uzgojne radove provoditi na način da s iz deradacijskog oblika šuma postepeno prevodi u visoki uzgojni oblik.
- potrebno je osigurati racionalno korištenje prirodnih dobara bez oštećivanja ili ugrožavanja njenih dijelova i uz što manje narušavanje ravnoteže prirodnih faktora,
- potrebno je spriječiti štetne zahvate i poremećaje u prirodi koji su posljedica tehnološkog razvoja i drugih djelatnosti i osigurati što povoljnije uvjete održavanja i slobodnog razvoja prirode,
- za područja predviđena za zaštitu temeljem Zakona o zaštiti prirode treba što prije izvršiti vrednovanje prostora od strane Državnog zavoda za zaštitu prirode, izraditi stručnu podlogu i pokrenuti postupak zaštite, ukoliko se pokaže opravdanim.
- nakon proglašenja za navedena područja treba izraditi i usvojiti plan upravljanja,
- način upravljanja i ponašanja u zaštićenom području Park prirode Biokovo propisani su Pravilnikom o unutarnjem redu u Parku prirode „Biokovo“ [NN 66/01] i Planom upravljanja te Prostornim planom područja posebnih obilježja Parka prirode Biokovo (koji je u izradi),
- za sve dijelove prirode koji su zaštićeni temeljem Zakona o zaštiti prirode treba izraditi i donijeti plan upravljanja sukladno odredbama Zakona o zaštiti prirode.

3.4.3. UVJETI KORIŠTENJA - PODRUČJA POSEBNIH UVJETA KORIŠTENJA - KULTURNA DOBRA

Pojedina su kulturna dobra označena odgovarajućim simbolom na karti 3B "Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora - Uvjeti korištenja - Područja posebnih uvjeta korištenja - Kulturna dobra" u mjerilu 1:25.000, a visoko valorizirane zone naselja stupnjevane zaštite na karti 4 "Građevinska područja naselja - Naselja Brela i Gornja Brela", u mjerilu 1:5.000.

Popis kulturnih dobara na području općine Brela

Popis kulturnih dobara na području Općine Brela utvrđen je temeljem konzervatorske podloge kojom su inventarizirana i vrednovana nepokretna kulturna dobra na prostoru općine.

Područja kulturne baštine koja se utvrđuju ovim planom su prema kategorijama:

- arheološka baština
 - arheološko područje
 1. **Općina Brela** - evidentirano kulturno dobro nacionalnog, regionalnog i lokalnog značaja
 - arheološki pojedinačni lokalitet
 1. **Srednjovjekovna nekropola s južne strane groblja kraj crkve Sv. Sjepana u Donjim Brelima** - zaštićeno kulturno dobro lokalnog značaja [RST-8]
 2. **Paleontološka zona Dubci** - evidentirano kulturno dobro državnog značaja
 3. **Paleontološka zona Drinova** - evidentirano kulturno dobro
 4. **Hidroarheološka i arheološka zona Jakiruša** - evidentirano kulturno dobro regionalnog značaja
 5. **Antički lokalitet Filipovići u Solinama u Brelima** - evidentirano kulturno dobro regionalnog značaja
 6. **Arheološka zona Stomarica** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 7. **Gradina iznad Škrabića u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 8. **Prapovijesna gomila iznad Subotišta** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 9. **Gomile Remice** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 10. **Gomila Čelo Kopačine** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 11. **Gomila Ursići** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 12. **Prapovijesni lokalitet oko crkve sv. Ilije u Potpoletnici u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 13. **Srednjovjekovno groblje kraj sv. Kaje na Nevisti** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 14. **Srednjovjekovno groblje oko crkve sv. Nikole u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 15. **Srednjovjekovno naselje Zabrado u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 16. **Srednjovjekovno naselje u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 17. **Srednjovjekovno naselje Besedišće** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 18. **Srednjovjekovno naselje Klešići** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 19. **Nadgrobnna humka Popova Glava sa stećkom** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja

- povijesna graditeljska cjelina
 - seosko naselje [ruralna cjelina]
 1. **Bekavci - Donji Kričak** - zaštićeno kulturno dobro regionalnog značaja [RST-865]
 2. **Filipovići** - zaštićeno kulturno dobro lokalnog značaja [RST-864]
 3. **Ivanci** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 4. **Zelići (Donji Zelići i Gornji Zelići)** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 5. **Šošići (Banja)** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 6. **Krug** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 7. **Juričići** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 8. **Ribičići** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 9. **Medići** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 10. **Tomaši - Gornja Mala** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 11. **Prosik** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 12. **Zaveterje sa zaselcima - Ursići, Brkulji, Tomaši** - zaštićeno kulturno dobro [Z-3009]¹,
Drinova, Bartulovići - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 13. **Sekundarna ruralna naselja** - evidentirana kulturna dobra lokalnog značaja
 - povijesni sklop i građevina
 - civilna građevina
 1. **Francuska cesta** - evidentirano kulturno dobro regionalnog značaja
 2. **Hercegova kula u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 3. **Turska pećina** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 4. **Kula Poletnica u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 5. **Župska kuća u Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 6. **Kuća Žamić Soline** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 7. **Hotel Berulia** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 8. **Hotel Maestral** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 9. **Šetnica između Baške Vode i Solina** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 - sakralna građevina
 1. **Crkva Gospe od Karmena** - zaštićeno kulturno dobro regionalnog značaja [RST-1133]
 2. **Crkva Gospe od Zdravlja u Gornjim Brelima** - zaštićeno kulturno dobro lokalnog značaja [RST-1321]
 3. **Crkva sv. Ilije u Potpoletnici u Gornjim Brelima** - zaštićeno kulturno dobro lokalnog značaja [RST-1322]
 4. **Crkva sv. Nikole u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro regionalnog značaja
 5. **Crkva sv. Stjepana u Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 6. **Crkva sv. Jurja** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 7. **Nova crkva Gospe od Zdravlja u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 8. **Kapela sv. Kaje** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 9. **Kapela sv. Roka u Brelima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 10. **Kapela sv. Roka na Gornjem Kričku** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 11. **Gospina kapela na Dubcima** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 - memorijalna baština
 - memorijalno i povijesno područje
 1. **Groblje kod Crkve sv. Stjepana** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 2. **Groblje kod Crkve sv. Jurja** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja

¹ Izvod iz Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske broj 6/2006 - Lista zaštićenih kulturnih dobara (NN 35/07)

- etnološka baština
 - etnološko područje
 1. **Općina Brela** - evidentirano kulturno dobro nacionalnog i županijskog značaja
- kultivirani agrarni krajolik

Kategorizacija kulturnih dobara

Valorizacijom kulturno-povijesnih vrijednosti, pri izradi Konzervatorske podloge, na području općine Brela, arheološka baština, povijesne cjeline, povijesni sklopovi i građevine te memorijalna baština, kao i etnozone i kultivirani agrarni krajolik, klasificirani su prema stupnju njihove kulturne, povijesne i oblikovne vrijednosti u kategorije od regionalnog i lokalnog značenja.

Kao kulturno dobro od nacionalnog i županijskog značaja evidentirano je etnološko područje općine Brela te je kulturno dobro od nacionalnog, regionalnog i lokalnog značaja Prostornim planom Splitsko-dalmatinske županije određena arheološka i hidroarheološka zona koja obuhvaća cjelokupno područje općine Brela u kopnenom dijelu te u podmorju priobalja do izobate od cca 50 m, dok je od državnog značaja utvrđena Paleontološka zona Dubci.

Kulturna dobra od **regionalnog značaja** utvrđena su prema kategorijama:

- arheološka baština
 - arheološki pojedinačni lokalitet
 1. **Hidrološka i arheološka zona Jakiruša** - evidentirano kulturno dobro
 2. **Antički lokalitet Filipovići u Solinama u Brelima** - evidentirano kulturno dobro
- povijesna graditeljska cjelina
 - seosko naselje [ruralna cjelina]
 1. **Bekavci - Donji Kričak** - zaštićeno kulturno dobro **[RST-865]**
- povijesni sklop i građevina
 - civilna građevina
 1. **Francuska cesta** - evidentirano kulturno dobro
 - sakralna građevina
 1. **Crkva Gospe od Karmena** - zaštićeno kulturno dobro **[RST-1133]**
 2. **Crkva sv. Nikole u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro

Kulturna dobra od **lokalnog značaja** utvrđena su prema kategorijama:

- arheološka baština
 - arheološki pojedinačni lokalitet
 1. **Srednjovjekovna nekropola s južne strane groblja kraj crkve Sv. Sjepana u Donjim Brelima** - zaštićeno kulturno dobro **[RST-8]**
 2. **Arheološka zona Stomarica** - evidentirano kulturno dobro
 3. **Gradina iznad Škrabića u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro
 4. **Prapovijesna gomila iznad Subotišta** - evidentirano kulturno dobro
 5. **Gomile Remice** - evidentirano kulturno dobro
 6. **Gomila Čelo Kopačine** - evidentirano kulturno dobro
 7. **Gomila Ursići** - evidentirano kulturno dobro
 8. **Prapovijesni lokalitet oko crkve sv. Ilije u Potpoletnici u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro
 9. **Srednjovjekovno groblje kraj sv. Kaje na Nevisti** - evidentirano kulturno dobro

10. **Srednjovjekovno groblje oko crkve sv. Nikole u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro
 11. **Srednjovjekovno naselje Zabrdno u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro
 12. **Srednjovjekovno naselje u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro
 13. **Srednjovjekovno naselje Besedišće** - evidentirano kulturno dobro
 14. **Srednjovjekovno naselje Klešići** - evidentirano kulturno dobro
 15. **Nadgrobnna humka Popova Glava sa stećkom** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
- povijesni sklop i građevina
- seosko naselje [ruralna cjelina]
 1. **Filipovići** - zaštićeno kulturno dobro [RST-864]
 2. **Ivanci** - evidentirano kulturno dobro
 3. **Zelići (Donji Zelići i Gornji Zelići)** - evidentirano kulturno dobro
 4. **Šošići (Banja)** - evidentirano kulturno dobro
 5. **Krug** - evidentirano kulturno dobro
 6. **Juričići** - evidentirano kulturno dobro
 7. **Ribičići** - evidentirano kulturno dobro
 8. **Medići** - evidentirano kulturno dobro
 9. **Tomaši - Gornja Mala** - evidentirano kulturno dobro
 10. **Prosik** - evidentirano kulturno dobro
 11. **Zaveterje sa zaselcima - Ursići, Brkulji, Tomaši** - zaštićeno kulturno dobro [Z-3009], **Drinova, Bartulovići** - evidentirano kulturno dobro lokalnog značaja
 12. **Sekundarna ruralna naselja** - evidentirana kulturna dobra
 - povijesni sklop i građevina
 - civilna građevina
 1. **Hercegova kula u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro
 2. **Turska pećina** - evidentirano kulturno dobro
 3. **Kula Poletnici u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro
 4. **Župska kuća u Brelima** - evidentirano kulturno dobro
 5. **Kuća Žamić Soline** - evidentirano kulturno dobro
 6. **Hotel Berulia** - evidentirano kulturno dobro
 7. **Hotel Maestral** - evidentirano kulturno dobro
 8. **Šetnica između Baške Vode i Solina** - evidentirano kulturno dobro
 - sakralna građevina
 1. **Crkva Gospe od Zdravlja u Gornjim Brelima** - zaštićeno kulturno dobro [RST-1321]
 2. **Crkva sv. Ilije u Potpoletnici u Gornjim Brelima** - zaštićeno kulturno dobro [RST-1322]
 3. **Crkva sv. Stjepana u Brelima** - evidentirano kulturno dobro
 4. **Crkva sv. Jurja** - evidentirano kulturno dobro
 5. **Nova crkva Gospe od Zdravlja u Gornjim Brelima** - evidentirano kulturno dobro
 6. **Kapela sv. Kaje** - evidentirano kulturno dobro
 7. **Kapela sv. Roka u Brelima** - evidentirano kulturno dobro
 8. **Kapela sv. Roka na Gornjem Kričku** - evidentirano kulturno dobro
 9. **Gospina kapela na Dubcima** - evidentirano kulturno dobro
 - memorijalna baština
 - memorijalno i povijesno područje
 1. **Groblje kod Crkve sv. Stjepana** - evidentirano kulturno dobro
 2. **Groblje kod Crkve sv. Jurja** - evidentirano kulturno dobro

Smjernice za zaštitu kulturne baštine

Smjernice za zaštitu kulturne baštine utvrđene su prema kategoriji njihovog značenja i kategoriji samog kulturnog dobra. Za nadzor provedbe navedenih mjera i prijedloga za daljnje istraživanje i zaštitu nadležan je Konzervatorski odjel u Splitu.

Mjere zaštite kulturno-povijesnih i krajobraznih vrijednosti

Povijesna naselja i njihovi dijelovi, graditeljski sklopovi, povijesne građevine s okolišem, prirodni i kultivirani krajolici, povijesno memorijalni spomenici i arheološki lokaliteti moraju biti na stručno prihvatljiv način uključeni u budući razvitak općine i županije. Očuvanje kulturno povijesnih obilježja prostora podrazumijeva prije svega:

- zaštitu i očuvanje prirodnog i kultiviranog krajolika kao temeljne vrijednosti prostora,
- očuvanje i unapređenje održavanja i obnove zapuštenih poljodjelskih površina uz zadržavanje tradicijskog načina korištenja i parcelacije,
- očuvanje povijesnih trasa putova (starih cesta, poljskih puteva, pješačkih staza često obilježenih kapelicama-pokloncima,
- očuvanje tradicionalnih naseobinskih cjelina (sela, zaselaka, osamljenih gospodarstava) u njihovu izvornom okruženju, zajedno s povijesnom građevnom strukturom i pripadajućom parcelacijom),
- oživljavanje starih zaselaka i osamljenih gospodarstava etnološke, arhitektonske i ambijentalne vrijednosti,
- očuvanje i obnovu tradicijskog graditeljstva, naročito kamenih tradicijskih kuća i gospodarskih građevina, kao nositelja povijesnog identiteta prostora,
- očuvanje povijesne slike prostora koju čine volumen naselja, njegovi obrisi i završna obrada građevina te vrijednosti krajolika kojim je okruženo,
- očuvanje i njegovanje izvornih i tradicijskih sadržaja, poljodjelskih kultura i tradicijskog (ekološkog) načina obrade zemlje,
- očuvanje i zadržavanje karakterističnih toponima, naziva sela, zaselaka, brda gomila kojih neka imaju simbolička i povijesna značenja,
- očuvanje prirodnih značajki kontaktnih područja uz povijesne građevine i sklopove, kao što su obale, šume, kultivirani krajolik, budući da pripadaju integralnoj (prirodnoj i kulturnoj) baštini.

Mjere zaštite arheoloških i hidroarheoloških lokaliteta

[kategorija - arheološka baština]

Arheološki i hidroarheološki lokaliteti koji su istraženi ili potencijalni, predstavljaju važan element kulturne baštine, značajan za povijesni i kulturni identitet prostora. Označeni su približnom lokacijom na karti, a samo ih je vrlo malen broj istražen, dokumentiran i prezentiran.

Upravo zbog stupnja neistraženosti svrstavaju se u grupu ugroženih i najmanje zaštićenih kulturnih dobara. Većina lokaliteta indicirana je na temelju slučajnih nalaza, no veći broj čini skupina potencijalnih nalazišta, pretpostavljenih na temelju indikativnih toponima, geomorfološkog položaja, povijesnih podataka, kontinuiteta naseljavanja te brojna područja uz materijalne ostatke povijesnih građevina.

Na dosad neistraženim arheološkim lokalitetima potrebno je provesti pokusna arheološka sondiranja, kako bi se mogle odrediti granice zaštite lokaliteta. Prioritetna istraživanja provodi na područjima koja se namjenjuju intenzivnom razvoju infrastrukturnih sustava radi njihove identifikacije potrebno je obaviti detaljno kartiranje i dokumentiranje, na temelju istražnih radova i rekognosciranja. Na svim rekognosciranim područjima prije građevinskih zahvata izgradnje infrastrukture ili drugih objekata, treba provesti arheološke istražne radove, sondiranja, radi utvrđivanja daljnjeg postupka. U postupku ishođenja lokacijske dozvole treba obaviti arheološka istraživanja.

Ukoliko se prilikom izvođenja zemljanih radova naiđe na predmete ili nalaze arheološkog značenja, potrebno je radove odmah obustaviti, a o nalazu obavijestiti najbliži muzej ili Upravu za zaštitu kulturne baštine.

Šire arheološke i hidroarheološke zone utvrđene ovim planom potrebno je detaljno istražiti te planskim dokumentima nižeg reda utvrditi način korištenja zona.

Unutar izgrađenih područja naselja preporuča se detaljno istraživanje arheoloških zona do sterilnog sloja te, sukladno rezultatima valorizacije, prezentacija nalaza *in situ* koja može utjecati na izvedbene projekte planiranih građevina.

Izvan izgrađenih područja, kao i u podmorju, preporuča se detaljno istraživanje i konzervacija nalaza uz mogućnost korištenja metode anastiloze, a u ekstremnim i temeljito dokumentiranim slučajevima i parcijalne dislokacije, s time da se prethodno na razini prostornih planova općina i gradova detaljno utvrdi obuhvat pojedinih izdvojenih arheoloških nalaza te režimi zaštite istih.

U područjima kojim se ovim planom, kao i prostornim planovima općina i gradova, predviđa izgradnja objekata, a prostor nije izgrađen i priveden namjeni temeljem dosadašnjih prostornih planova, obvezuje se nositelj zahvata da tijekom izrade istražnih radova koji prethode procjeni utjecaja na okoliš osigura arheološko istraživanje rezultat kojeg mora biti detaljno pozicioniranje arheoloških nalaza u prostoru i njihova valorizacija.

Tako istraženi prostori obvezno se prezentiraju *in situ*, a projektu konzervacije i prezentacije nalaza moraju se prilagoditi i planovi i projekti izgradnje objekata i uređivanja zemljišta.

Također se propisuje mjera zaštite obvezne izrade detaljnije konzervatorske dokumentacije, kojom će se odrediti - inventarizirati posebno vrijedni prostori i građevine koji se štite kao pojedinačna nepokretna kulturna dobra.

Uvjeti i mjere zaštite povijesnih naselja i dijelova naselja

[kategorija - povijesna graditeljska cjelina]

Povijesna naselja urbanog i ruralnog karaktera kao životna sredina izložena su trajnim utjecajima. Promjenama načina života i djelatnosti stanovnika ili njihovim odseljavanjem i napuštanjem mijenjaju svoja povijesna obilježja, a time i svoj prostorni identitet.

U cilju očuvanja prostornih, arhitektonskih vrijednosti naselja određene su zone zaštite. Područja zaštite kulturno povijesnih vrijednosti nasebinskih oblika (gradova, sela, zaselaka) provode se u svrhu očuvanja povijesne (tradicionalne) slike naselja, njegova volumena, povijesne matrice i građevne strukture. Naselja su nositelji identiteta kulturnog krajolika i specifičnosti regionalnih obilježja.

Na kartografskim prikazima su ucrtane cjeline kulturno povijesnih vrijednosti i građevine koje se štite na temelju Zakona o zaštiti kulturnih dobara. Time su obuhvaćena povijesna naselja (čitava ili samo njihovi dijelovi u vidu povijesnih jezgri ili izdvojenih prostornih cjelina): povijesna ruralna naselja Gornja Brela i Brela (Donja Brela) sa svojim komšilucima (zaselcima).

Planskim dokumentima užih područja je potrebno u najvećoj mogućoj mjeri zadržati i revitalizirati matricu povijesne jezgre naselja. Za naselje Brela predviđa se u daljnjoj obradi izrada Urbanističkog plana uređenja, u kojem će se definirati i stupnjevati zone zaštite (u okviru izrade Konzervatorske podloge). Konzervatorska podloga mora provesti valorizaciju svih elemenata prostorne i građevne strukture te propisati uvjete obnove i uređenja kao i moguće zahvate unutar kontaktnih zona. Na razini ovog Prostornog plana određena je šira zona zaštite koja uključuje i kontaktne zone i zonu zaštite ekspozicije naselja, u kojoj nije dozvoljena nova gradnja, a za zatečene nove građevine koje svojom lokacijom, volumenom i oblicima umanjuju vrijednost prostornih odnosa i slike povijesnog naselja, treba propisati mjere za umanjenje njihova nepovoljnog utjecaja na prostor.

U zaselcima Brela općenito se ne preporučavaju interpolacije zbog guste izgrađenosti starih povijesnih sklopova. Dozvoljavaju se samo tipološke rekonstrukcije: podrazumijeva se izgradnja koje je unutarnjom organizacijom prostora, komunikacijom s javnim površinama, gabaritima i namjenom usklađena s postojećim okolnim povijesnim objektima, ne narušavajući siluetu i osnovne vizure te komunikacijske tijekove unutar povijesne jezgre. Posebno je potrebno očuvati odnos izgrađenog dijela povijesnih poluurbanih i ruralnih jezgri s neposrednim agrarnim okolišem i poljoprivrednim površinama unutar povijesnih jezgri. Ne preporučuje se izmjena strukture i tipologije postojećih objekata radi funkcionalne fuzije u veće prostorne sklopove koje bi mogle dovesti do gubitka prostornog identiteta pojedinih građevina.

Neizgrađene dijelove povijesnih jezgri, koji u posljednjih 80 godina nisu znatnije transformirani, ili su korišteni kao zelene površine, potrebno je uređivati kao javne zelene površine s mogućnošću minimalnih intervencija objektima javnog značaja. Izuzetno se može dozvoliti izgradnja dijela gore navedenih neizgrađenih prostora radi rekompozicije i prostornog usklađenja volumena i silueta sklopova izgrađenih neskladno ambijentu povijesne jezgre, ali tek temeljem detaljnih istraživanja i provedbe postupaka javnih urbanističko arhitektonskih natječaja.

Izgradnju poslovnih prostora opće namjene (trgovina, servisi, obrti ugostiteljstvo, usluge) potrebno je osigurati u prizemnim dijelovima postojećih i novih objekata.

Uređivanje svih vanjskih ploha objekata unutar povijesnih poluurbanih i ruralnih cjelina mora se temeljiti na korištenju isključivo lokalnih arhitektonskih izraza i građevinskih materijala.

Režim prometa unutar povijesne jezgre potrebno je prilagoditi mjerilu povijesne jezgre te karakteru i obimu djelatnosti osiguravajući pritom posebne režime prometa.

U povijesnim jezgrama kojima obuhvat graniči s morem potrebno je osigurati izgradnju i uređenje obale (pomorskog dobra) na način koji je sukladan urbanom ili ruralnom ambijentu, a tako nastale površine koristiti isključivo kao javne površine. Za upravljanje graditeljskim nasljeđem u povijesnim jezgrama poluurbanih i ruralnih naselja optimalno bi bilo osnivati specijalizirane ustanove, zaklade i fondacije koje se financiraju temeljem propisa o zaštiti kulturnih dobara.

Za pojedine manje cjeline potrebno je izraditi prostorne planove užeg područja.

Planovi trebaju imati Konzervatorske podloge, odnosno osigurano konzervatorsko elaboriranje cjeline ili pojedinih dijelova u slučaju da za pojedine zahvate u prostoru lokalna uprava ocjeni nepotrebnim izraditi dokument prostornog uređenja. Također se propisuje mjera zaštite obvezne izrade detaljnije konzervatorske dokumentacije, kojom će se odrediti - inventarizirati posebno vrijedni prostori i građevine koji se štite kao pojedinačna nepokretna kulturna dobra.

Svako od evidentiranih seoskih naselja potrebno je detaljno inventarizirati s obzirom na građevnu strukturu (stambene i gospodarske zgrade) i prostornu matricu, koju čini mreža putova (cesta) i pripadajuća parcelacija. Tradicijsku arhitekturu, stambenu i gospodarsku treba dokumentirati, arhitektonski snimiti i obraditi kako bi se odredili uvjeti zaštite te način i metode obnove kojima bi se prilagodili suvremenim uvjetima življenja.

Proširenje građevinskih područja postojećih naselja, planirati na način kojim bi se zadržala homogenost slike povijesnog naselja, kvalitetna ekspozicija, što u većini slučajeva znači da je neprihvatljivo širenje građevinskih područja u smjeru prilaznih cesta s kojih se doživljavaju kvalitetne vizure na povijesnu jezgru naselja. U planiranju širenja građevinskih područja naselja, njihovom dimenzioniranju i prostornom smještaju, treba nastojati očuvati njihov karakter, s obzirom na tip (zbijeni zaselak, ili longitudinalni niz), i karakter naselja (selo sa središnjim funkcijama, zaselak). Jednako je važno čuvanje kvalitetnog pejzažnog okruženja, poljodjelskih površina, šuma i sl., jer cjelovitu sliku naselja, osim njegove građevne strukture čini i pripadajuće pejzažno okruženje.

Zone zaštite određene su u cilju očuvanja tipoloških karakteristika povijesnog naselja i njegove karakteristične slike, te očuvanju njegovih povijesnih struktura (prostornih i graditeljskih).

Diferencirane su prema stupnju očuvanosti povijesne građevne strukture i prostorne organizacije i različitih režima i mogućih zahvata.

Zone zaštite povijesnih naselja definirane su kao **A zona zaštite** - kao **prvi stupanj zaštite** i odnosi se na zonu u kojoj se u potpunosti štiti ustroj naselja. Za ovu zonu vrijede uvjeti:

- potpuna zaštita građevnog tkiva (oblika i izgleda) a u najvećoj mjeri zaštita tradicije, funkcije i sadržaja,
- u potpunosti se čuva povijesna matrica; ulice i trgovi bez izmjene njihove geometrije, završne obrade i urbane opreme, a bez uvođenja novih ulica,
- zadržavanje povijesne parcelacije bez mogućnosti spajanja susjednih katastarskih čestica,
- od općih mjera zaštite i mogućih građevnih zahvata predviđa se održavanje i popravak građevne strukture te zahvati kao što su rekonstrukcije, adaptacije, preoblikovanja i izvedba faksimila.

B zona zaštite vrednuje se kao **2. stupanj zaštite** i uključuje povijesni prostor naselja u kojem je očuvana tradicionalna matrica, mreža ulica i parcelacija te pripadajuća povijesna (tradicijska) arhitektura, ali je djelomice izgrađena i novijim građevinama koje čine skladnu cjelinu. Za ovu se zonu propisuju sljedeći uvjeti:

- obvezna potpuna zaštita matrice naselja (građevne strukture, parcelacije, uličnih poteza), skladnih ambijenata, gabarita, glavnih ekspozicija i vizurne izloženosti,
- uz održavanje i sanaciju postojećih građevina dozvoljeni su manji građevinski zahvati u svrhu nužnog prilagođavanja suvremenim potrebama,
- iznimno su dozvoljene i kvalitetne novogradnje (interpolacije) koje se svojim oblikovanjem, mjerilom, tipologijom te gabaritima moraju uklopiti u ambijent,
- iznimno su dozvoljena rušenja dotrajalih građevina ako nisu ocijenjena kao pojedinačno vrijedne povijesne građevine.

Za sve građevinske zahvate na građevinama i u prostoru povijesnih jezgri naselja, označenih na kartografskom prikazu i u Popisu kulturnih dobara, u postupku ishoda lokacijske dozvole treba ishoditi posebne uvjete Uprave za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorskog odjela u Splitu. Na povijesnim građevinama koje su nositelji identiteta, tradicijskim kućama, mogući su radovi konzervacije uz očuvanje izvornog izgleda i oblikovanja, kao i neophodni radovi građevinske sanacije. Građevinska dozvola ne može se izdati ukoliko nije udovoljeno posebnim uvjetima.

U povijesnim naseljima, osim obnove i revitalizacije postojeće građevne strukture, eventualna nova izgradnja (interpolacija) svojom unutarnjom organizacijom prostora, komunikacijom s javnim površinama, gabaritima i namjenom mora biti usklađena s postojećim okolnim povijesnim objektima, ne narušavajući siluetu i osnovne vizure te komunikacijske tijekove unutar povijesne jezgre.

Ne preporučuje se izmjena strukture i tipologije postojećih objekata radi funkcionalne fuzije u veće prostorne sklopove koje bi mogle dovesti do gubitka prostornog identiteta pojedinih građevina. Uređivanje svih vanjskih ploha objekata unutar povijesnih poluurbanih i ruralnih cjelina mora se temeljiti na korištenju isključivo lokalnih arhitektonskih izraza i građevinskih materijala.

Za ruralna naselja Filipovići, Bekavci, Krug, Prosik, Ivanci, Zelići, Banja preporuča se izrada Urbanističkog plana uređenja, u okviru kojeg se mora izraditi odgovarajuća Konzervatorska podloga, te definirati uvjeti revitalizacije, obnove i uređenja postojeće strukture te propisati uvjeti za novu gradnju. Svako od evidentiranih naselja koja se štite odredbama Plana potrebno je detaljno inventarizirati s obzirom na građevnu strukturu (stambene i gospodarske zgrade) i prostornu matricu, koju čini mreža putova (cesta) i pripadajuća parcelacija. Tradicijsku arhitekturu, stambenu i gospodarsku treba dokumentirati, arhitektonski snimiti i obraditi kako bi se odredili uvjeti i režimi zaštite te način i metode obnove kojima bi se prilagodili suvremenim uvjetima stanovanja.

Tradicijske građevine moguće je prilagoditi suvremenim stambenim funkcijama, uz očuvanje njihovog vanjskog izgleda. U kontaktnoj zoni povijesne jezgre, u okviru granica naselja, moguća su manja proširenja građevinskih područja naselja, uz uvjet da nova gradnja poštuje oblike tradicijske arhitekture. Prilikom izdavanja lokacijske dozvole za novu izgradnju u ovim zonama potrebno je od Uprave za zaštitu kulturne baštine Konzervatorskog odjela u Splitu ishoditi posebne uvjete građenja. Građevinska dozvola za ove građevinske zahvate u ovoj zoni ne može se izdati ukoliko nisu zadovoljeni posebni uvjeti. Isto se odnosi i na sve zahvate rekonstrukcije i sanacije prenamjene i dogradnje postojećih građevina.

Zone označene kao ozelenjene i pejzažne površine treba i nadalje održavati u toj namjeni, bez širenja građevinskog područja, budući da su značajne kao prostori ekspozicije povijesnog naselja.

Na jednoj građevnoj parceli mogu se dozvoliti dvije stambene zgrade u slučaju da se radi o očuvanju vrijedne tradicijske kuće uz koju se, na parceli u graditeljski skladnoj cjelini sa zatečenim ambijentom, može predvidjeti izgradnja nove kuće. Preporuča se staru kuću sačuvati i obnoviti, te ju koristiti za trajno ili povremeno stanovanje, poslovni prostor ili u turističke svrhe (seoski turizam). Povijesne građevine obnavljaju se cjelovito, zajedno s njihovim okolišem (vrtom, perivojem, voćnjakom, dvorištem, pristupom i sl.): Raznim mjerama na razini lokalne zajednice poticati obnovu i održavanje starih, umjesto izgradnje novih kuća; Vlasnici (korisnici) građevina kod kojih su utvrđena spomenička svojstva mogu putem nadležne Uprave za zaštitu kulturne baštine iz državnoga proračuna zatražiti novčanu potporu za održavanje i vrsnu obnovu povijesno vrijednih zgrada.

Mjere za prostorno uređenje pojedinačnih sakralnih i civilnih povijesnih građevina

[kategorija - povijesni sklop i građevina]

Sve povijesne građevine navedene u Popisu i označene prema vrstama na kartografskom prikazu bez obzira na njihov trenutni pravni status zaštite podliježu obvezama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. Kako se osnovna načela zaštite temelje na integralnom sagledavanju spomenika i njegove neposredne okoline, uspostavlja se i zona "zaštite ekspozicije" na prostoru oko pojedinačnog kulturnog dobra u svrhu zadržavanja građevina u okviru njihovog autentičnog okruženja, sprječavanja nove izgradnje u njihovoj neposrednoj blizini, posebno one predimenzioniranih gabarita, neprimjerenih materijala i oblikovanja koje mogu zakloniti vizure na kulturno dobro ili s njega na neposredni kontaktni prostor. Ovo se odnosi na povijesne građevine koje se ne nalaze u zoni naselja vrednovanog kao kulturno dobro, te na one koje imaju znatnu ulogu u oblikovanju šireg prostora, odnosno kada ovaj prostor sudjeluje u formiranju slike povijesne vrijednosti (crkve s vertikalom tornja ili preslice, tvrđava, svjetionik i sl.).

Sve građevinske i druge intervencije u zoni navedenog režima zaštite podliježu upravnom postupku, tj. potrebno je na temelju odgovarajuće tehničke dokumentacije kojoj će po potrebi prethoditi konzervatorsko-restauratorski istražni radovi, ishoditi posebne uvjete (u postupku izdavanja lokacijske dozvole) i prethodno odobrenje (u postupku izdavanja građevinske dozvole) nadležnog konzervatorskog odjela. Za svaku pojedinačnu povijesnu građevinu kod koje su utvrđena svojstva kulturnog dobra (prema Popisu kulturnih dobara) kao najmanja granica zaštite utvrđuje se pripadna parcela ili, ako je to posebno istaknuto, njen povijesno vrijedni dio.

Osim definiranja režima zaštite prema određenim zonama, predviđaju se smjernice i mjere za zahvate na graditeljskoj baštini, kako bi se zaštitila od daljnjeg propadanja i degradiranja arhitektonskih i stilskih vrijednosti, te uključila u suvremeni život.

Od općih intervencija na građevinama, s obzirom na njihovu visoku spomeničku vrijednost kao kulturne baštine, predviđaju se: konzervacija, restauracija, građevinska sanacija, rekonstrukcija. Oko pojedinačnih zaštićenih ili evidentiranih kulturno povijesnih vrijednosti propisuju se mjere zaštite kojima se ne dozvoljava nova izgradnja. Posebne uvjete za zahvate na postojećoj strukturi će propisati nadležna Uprava za zaštitu kulturne baštine.

Sakralni i civilni kompleksi uređuju se isključivo temeljem detaljne planske dokumentacije i projekata, a metodom i sadržajem utvrđenim ovim planom. Sakralni i civilni kompleksi mogu mijenjati namjenu tek temeljem izvršene konzervacije koja može uključivati metodu anastilozne, restauracije i tipološke rekonstrukcije ukoliko se takve metode potvrde kao poželjne u postizanju integriteta kulturnog dobra. Ukoliko se sakralni i civilni kompleksi nalaze unutar područja urbanih, poluurbanih i ruralnih cjelina režime zaštite navedenih kulturnih dobara potrebno je uskladiti na razini detaljnog plana izrađenog metodom i sadržajem utvrđenim ovim planom.

Također se određuje da arhitektonski projekti ili projekti uređenja koji se na bilo koji način odnose naspram pojedinačnog nepokretnog kulturnog dobra (registriranog, preventivno zaštićenog ili evidentiranog) trebaju imati posebne uvjete i prethodno odobrenje nadležnog Konzervatorskog odjela, odnosno konzervatorsku suglasnost istog. Projektima uređenja ili arhitektonskim projektima pojedinačnih kulturnih dobara najvišeg (međunarodnog i nacionalnog značaja) trebaju prethoditi konzervatorske studije kao primarni ulazni podatak.

Mjere zaštite za prostorno uređenje fortifikacija

[kategorija - povijesni sklop i građevina]

Sustavi fortifikacija moraju se očuvati i održavati u naslijeđenom obliku te nisu dozvoljene nikakve intervencije kojima se mijenja svojstvo kulturnog dobra. U posljednje vrijeme se zbog intenzivnog razvoja komunikacija fortifikacije zbog svojeg strateškog položaja ugrožene postavljanjem različitih odašiljača. Pojedinačni dijelovi fortifikacija mogu se, u izuzetnim slučajevima, rekonstruirati po načelu anastilozne (ako je istražen materijal in situ dovoljan za primjenu navedene metode) ili tipološke rekonstrukcije (ako se temeljem povijesno-prostornih istraživanja može nedvojbeno utvrditi oblik i detalji fortifikacije). Dijelovi fortifikacija ili fortifikacijskih objekata (kule, bastioni, galerije, cisterne, skladišta) mogu se privesti namjeni (metoda revitalizacije) temeljem gore navedenih metoda rekonstrukcije, ali na način da se novom namjenom ne utječe na svojstvo kulturnog dobra, odnosno da se ne oštećuju izvorni dijelovi konstrukcije fortifikacija. Također se određuje da projekti uređenja moraju imati konzervatorski elaborat te da arhitektonski projekti moraju ishoditi konzervatorsku suglasnost.

Mjere zaštite povijesno memorijalnih područja i obilježja (grobља, spomen obilježja)

[kategorija - memorijalna baština]

Vrijedne ambijentalne cjeline groblja, okružene kamenim zidovima, s očuvanim starim nadgrobnim spomenicima klesanim u kamenu te zelenilom, treba održavati i čuvati u okviru prostorne organizacije i kamene plastike nadgrobnih ploča. Potrebe za širenjem groblja rješavati u zoni manje ekspozicije groblja, uz očuvanje intaktnosti postojećeg.

Sve zahvate koji se odnose na obnovu i rekonstrukciju postojeće strukture groblja, moguće je rješavati uz posebne uvjete, odnosno prethodnu dozvolu Uprave za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorskog odjela u Splitu. Preporuča se da se stara likovno kvalitetna spomenička obilježja u slučaju preuređenja grobnica i zamjene novima, budu pohranjena u zasebnom dijelu groblja koje se može kao mali lapidarij.

Memorijalna obilježja iz vremena II svjetskog rata treba interdisciplinarno valorizirati analizirajući im estetsku, ali i spomeničku vrijednost mjesta na kojem su postavljena, posebno koliko su poštovala cjelovitost i spomeničku vrijednost lokacije, bez obzira jesu li postavljana unutar povijesnih cjelina, arheoloških lokaliteta ili na zidovima povijesne građevine.

Mjere zaštite etnozona

[kategorija - etnološka baština]

Etnozone se uređuju stvaranjem mreže naselja u kojima se planskim pristupom revitaliziraju lokalne tradicije. Kako je očuvanje etnoloških vrijednosti neposredno vezano uz očuvanje vitaliteta naselja, potrebno je kroz djelovanje ustanova, zaklada ili fundacija promovirati elemente duhovnosti u kulturnom stvaralaštvu stanovnika etnozona, a razvoj gospodarskih djelatnosti vezati za radne običaje stanovnika (poljoprivredna proizvodnja, obrt, turizam na seljačkim domaćinstvima).

U prostor etnozona ne mogu biti uključena naselja morfološke, tipološke, strukturalne ili funkcionalne osobine tradicionalnog uređenja ruralnog prostora.

Unutar prostora etnozona potrebno je uspostaviti posebne mehanizme nadzora građenja van građevinskih područja ili zona izgradnje u agrarnim područjima, te usmjeravati izgradnju objekata unutar područja tradicionalne izgradnje ruralnih naselja.

Također se propisuje mjera zaštite obvezne izrade detaljnije konzervatorske dokumentacije, kojom će se odrediti-inventarizirati posebno vrijedni prostori i građevine koji se štite kao pojedinačna nepokretna kulturna dobra.

Mjere zaštite kultiviranog krajolika

Očuvati tipološki prepoznatljive oblike naselja, tako da se građevinska područja planiraju na način koji će nastaviti povijesnu matricu i karakterističnu sliku naselja.

U planiranju širenja građevinskih područja naselja, njihovom dimenzioniranju i prostornom smještaju treba nastojati očuvati njegov karakter, s obzirom na tip (izbijeni zaselak, ili longitudinalno selo), i karakter naselja (selo sa središnjim funkcijama, zaselak).

Jednako je važno čuvanje kvalitetnog pejzažnog okruženja, poljodjelskih površina, šuma i sl. jer cjelovitu sliku naselja, osim njegove građevne strukture čini i pripadajuće pejzažno okruženje.

Ispitati potrebu širenja građevnih područja naselja, budući da većina ima velik broj napuštenih zgrada u povijesnim jezgrama. Razvitak naselja usmjeravati na revitalizaciju postojeće građevne strukture, a iznimno planirati nova građevna područja.

Novu građevnu strukturu - stambena i gospodarska projektirati na načelu uspostave harmoničkog odnosa s tradicionalnim oblicima. To znači da mora sa svojim gabaritom, oblikovnim karakteristikama i upotrebi građevnih materijala uspostaviti harmoničan odnos s postojećim vrijednostima naselja i prostora kao povijesnog kulturnog krajolika.

Kod izdavanja uvjeta za izgradnju bilo koje vrste zgrade potrebno je paziti na mikroambijent naselja, tj. novogradnju uskladiti sa zatečenim tlorisnim i visinskim veličinama postojeće zgrade (ili postojećih zgrada) kako bi se ustrojio skladan graditeljsko-ambijentalni sklop.

Za svaku novu izgradnju izvan građevinskih područja naselja, kao i građevinske zahvate na već postojećim građevinama, potrebno je ishoditi posebne uvjete Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorskog odjela u Splitu.

Kultivirani agrarni krajolik potrebno je očuvati od daljnje izgradnje u najvećoj mogućoj mjeri, te usmjeravati izgradnju objekata interpolacijama unutar izgrađene strukture naselja. Izuzetno se dozvoljava izgradnja pojedinačnih stambeno-gospodarskih cjelina u agrarnom prostoru ruralnih naselja, ali na način da izgradnja ne izmjeni tradicionalne osobitosti šireg prostora (terase, suhozidi, vegetacija).

Mjere pošumljavanja u agrarnom krajoliku neautohtonim vrstama dopuštaju se samo u neposrednoj provedbi mjera zaštite od erozije. Također se propisuje mjera zaštite obvezne izrade detaljnije konzervatorske dokumentacije, kojom će se odrediti-inventarizirati posebno vrijedni prostori i građevine koji se štite kao pojedinačna nepokretna kulturna dobra.

3.4.4. UVJETI KORIŠTENJA - PODRUČJA POSEBNIH OGRANIČENJA U KORIŠTENJU

Područja posebnih ograničenja u korištenju utvrđena su ovim Planom za područja podložna nepovoljnim utjecjima ljudskih aktivnosti i označena na kartografskom prikazu 3C "Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora - Uvjeti korištenja - Područja posebnih ograničenja u korištenju".

Tlo

Temeljem Inženjerskogeološke podloge utvrđena su područja posebnih ograničenja u korištenju tla, a odnose se na utvrđene granice inženjersko-geoloških vrsta stijena te položaje rasjeda, slojeve s oznakom kuta nagiba, suhih jaruga ili s povremenim vodotokom, nestabilne dijelove padina te područja aktivnog pritiska na objekte.

Lovišta

Veći dio područja općine Brele obuhvaćeno je državnim lovištem broj XVII/1 - Biokovo. Navedeno lovište ustanovljeno je temeljem Rješenja Ministarstva poljoprivrede i šumarstva (Klasa: UP/I-323-04/94-01/268, Ur.broj: 525-01-94-3, Zagreb, 15. prosinca 1994.). Državno lovište broj XVII/1 - Biokovo je brdskog tipa, a obuhvaća gotovo cijeli masiv Biokova od Makarske do Zagvozda, na području Splitsko-dalmatinske županije. Na području općine Brele obuhvaća prostor u ukupnoj površini od 2.126,11 ha.

Divljač koja prirodno obitava ili se prvenstveno uzgaja su divokoza (matični-proljetni fond - 800 kom.), muflon (matični-proljetni fond - 120 kom), divlja svinja (matični-proljetni fond - 75 kom.), kamenjarka (matični-proljetni fond - 300 kom.) i zec (matični-proljetni fond - 270 kom.). Uz navedene, mogu se uzgajati i ostale vrste divljači u skladu s lovnogospodarskom osnovom.

Vode

U podnožju planine Biokovo, u potezu sjeverno od Subotišta, preko Nevistine stine do Borovca te prema obali utvrđeno je bujično područje. Za potpuno saniranje bujica na području općine, kao dijela priobalnog sliva u Makarskom području potrebno je nastaviti s izradom retencijsko-konsolidacijskih građevina, pregrada te s biološkim radovima u slivu, osobito nakon učestalih šumskih požara na površinama ovog sliva.

More

Za morske površine, na području općine Brele, utvrđene su zone trajne zabrane kočarenja i ograničene zabrane kočarenja. Trajna zabranja kočarenja predviđena je u zoni širine cca 1.800 m od obale - rt Dugi Rat, dok je preostali dio akvatorija, na području općine predviđen za ograničenu zabranu kočarenja, u skladu s Pravilnikom o obavljanju gospodarskog ribolova na moru.

Zona režima posebne namjene

Zona režima posebne namjene odnosi se na prostor koji obuhvaća zonu posebne namjene, utvrđene prema podacima Ministarstva obrane Republike Hrvatske - Uprave za materijalne resurse, Službe za nekretnine, graditeljstvo i zaštitu okoliša, kao zona zabranjene izgradnje.

3.4.5. PODRUČJA PRIMJENE POSEBNIH MJERA UREĐENJA I ZAŠTITE

Područja primjene posebnih mjera uređenja i zaštite utvrđena su ovim Planom za one dijelove zemljišta za koje je predviđen određen način uređenja te zaštita posebnih vrijednosti i obilježja putem sanacije i prikazana na kartografskom prikazu 3D "Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora - Područja primjene posebnih mjera uređenja i zaštite".

Područja i dijelovi primjene planskih mjera zaštite

Na prostoru općine Brele područja i dijelovi primjene planskih mjera zaštite utvrđena su ovim Planom kao obuhvat obvezne izrade prostornog plana, u skladu s odredbama Zakona o prostornom uređenju i gradnji [NN 76/07].

Obuhvat obvezne izrade prostornog plana odnosi se na utvrđivanje onih sadržaja u prostoru, u skladu s odredbama ovog Plana i navedenih propisa, za koje je potrebno izraditi prostorni plan područja posebnih obilježja (PPPPO), urbanistički plan uređenja (UPU) i detaljni plan uređenja (DPU). Sadržaji u prostoru za koje je potrebno izraditi navedenu prostorno-plansku dokumentaciju utvrđeni su u odredbama za provođenje u poglavlju 9.1. te na koji se način može uređivati taj prostor do donošenja navedenih dokumenata prostornog uređenja.

3.5. RAZVOJ INFRASTRUKTURNIH SUSTAVA

Infrastrukturni sustavi Prostornim planom utvrđeni su za linijske i površinske građevine državnog i županijskog značaja. Navedene građevine razvrstane su u odredbama za provođenje u poglavlju 2.1. Površine osigurane za infrastrukturne sustave od državnog i županijskog značaja prikazane su u kartografskom prikazu 1A "Korištenje i namjena površina - Površine za razvoj i uređenje". Prometni sustav prikazan je na kartografskom prikazu 1B "Korištenje i namjena površina - Promet, pošta i telekomunikacije", čime su utvrđene osnove prometnog sustava općine Brele kao integralnog dijela Splitsko-dalmatinske županije. Infrastrukturni sustavi su prikazani pojedinačno na kartografskom prikazu 2A "Infrastrukturni sustavi - Energetski sustav", 2B "Infrastrukturni sustavi - Vodnogospodarski sustav - Vodoopskrba" i 2C "Infrastrukturni sustavi - Vodnogospodarski sustav - Odvodnja".

3.5.1. PROMETNI INFRASTRUKTURNI SUSTAV

Cestovni promet

Područjem općine Brele prolazi državna cesta D8 (poznata kao Jadranska magistrala) [GP Pasjak (gr. R. Slov.) – Šapjane – Rijeka – Zadar – Split – GP Klek (gr. R. BiH) – GP Zaton Doli (gr. R. BiH) – Dubrovnik – GP Karasovići (gr. SiCG)] koja je glavni prometni koridor u općini. Osim državne ceste D8, prostorom općine Brele prolazi i državna cesta D39 [Gr. R. BiH – Aržano – Cista Provo – Dubci (D8)], za koju je planirana nova trasa, u skladu s Prostornim planom Splitsko-dalmatinske županije. Prostornim planom planirani su i koridori za novu izmještajnu trasu državne ceste [mogući ili alternativni koridor (trasa) ceste]. Obje trase imaju svrhu spajanja državne ceste D8 i trase autoceste.

Prostornim planom nije predviđena izgradnja novih županijskih cesta, ali je za postojeće prometnice potrebno osigurati bolje održavanje i dopunu horizontalne i vertikalne signalizacije, čime se osigurava daljnje unapređivanje sustava županijskih cesta.

Planirana je mogućnost izgradnje nerazvrstanih cesta radi bolje prometne povezanosti unutar naselja Brele. Obje planirane prometnice su jednosmjernog kolnika dovoljne širine 5,00 m uz prateći nogostup od minimalne širine 1,5 m, trasirane su po postojećim putevima – makadam koji su u funkciji lokalnog stanovništva. Detaljna razrada trasa novih prometnica vršit će se u sklopu izrade UPU naselja Brele. Sve postojeće prometnice koje ne zadovoljavaju minimalno potrebni prometni profil (minimalno 5,5 m za dvosmjerni promet) potrebno je, gdje god je to moguće proširiti. Na prometnicama gdje to nije moguće (npr. Ulica Stjepana Radića) potrebno je na mjestima gdje teren to dozvoljava, izvesti ugibališta kako bi se omogućio bolji protok prometa. Sve postojeće ceste potrebno je bolje održavati, a po potrebi i nadopuniti odgovarajućom horizontalnom i vertikalom signalizacijom.

Nerazvrstane prometnice treba privesti funkciji sistematskim planom rekonstrukcija, a prioriteta trebaju biti na prostorima na kojima je moguće u što kraćem roku doprinijeti oživljavanju pojedinih dijelova općine Brele.

Problem uređenih parkirališnih mjesta potrebno je rješavati planskom izgradnjom javnih parkirališta i propisivanja obveze uređenja parkirališnih mjesta u sklopu privatnih parcela na kojima se nalaze apartmani i kuće za iznajmljivanje.

Promet u mirovanju

Za sve planirane namjene potreban broj parkirališnih i garažnih mjesta rješava se, u načelu, na građevnoj čestici predmetne građevine. Sukladno tome Planom su predviđeni slijedeći kriteriji u vidu minimalno potrebnog broja parkirališno - garažnih mjesta, ovisno o vrsti i namjeni prostora u građevinama.

Za slučaj kad se garaže grade na građevnoj čestici višestambene građevine, garažiranje vozila se treba rješavati unutar višestambene građevine. Također kada uslijed strme konfiguracije terena nije moguće riješiti garažiranje vozila unutar višestambene građevine, dopušta se izgradnja slobodno stojećeg jednoetažnog niza garaža, s mogućnošću uređenja parkinga na krovnoj površini.

Za parkiranje osobnih vozila također se može koristiti prostor uz kolnik prvenstveno kao javno parkiralište namijenjeno pretežito posjetiteljima i drugim povremenim korisnicima, te vozilima javnih službi ako njegova širina to omogućava i kad se time ne ometa pristup vozilima hitne pomoći, vatrogascima i prolazima za pješake i invalide.

Pri određivanju parkirališnih potreba za građevine ili grupe građevina s različitim sadržajima može se predvidjeti isto parkiralište za različite vrste i namjene građevina, ako se koriste u različito vrijeme.

Parkirališta, garaže ili kombinacija parkirališta i garaža u jednoj ili više razina, a radi zadovoljenja normativa u broju parkirališnih mjesta prema važećim propisima i Zakonu o prostornom uređenju, mogu se graditi i u kontaktnoj zoni osnovne građevine.

Kontaktna zona osnovne građevine je okolno zemljište s pristupom preko zemljišta ili s kolnim pristupom s druge javne prometne površine u blizini lokacije osnovne građevine.

Tablica 39 - Minimalan broj parkirališnih mjesta sukladno pojedinoj namjeni

Namjena prostora u građevinama	Broj parkirališnih (garažnih) mjesta
1	2
vile	2 PM (GM) / 1 građevina
stambena građevina	1 PM (GM) / 1 stambena jedinica
višestambena građevina	15 PM (GM) / 1.000 m ² bruto površine građevine
stambeno-poslovna građevina	1 PM (GM) / 1 stambena jedinica + 20 PM (GM) / 1.000 m ² bruto površine poslovnog prostora
stambeno-ugostiteljska građevina	1 PM (GM) / 1 stambena jedinica + 1 PM (GM) / 1 smještajna jedinica
škole	5 PM (GM) / 1.000 m ² bruto površine građevine
kulturni, vjerski, javni i društveni sadržaji	40 PM (GM) / 1.000 m ² bruto površine građevine
dvorane i sportske površine	50 PM (GM) / 1.000 m ² bruto površine građevine
proizvodna građevina	1PM (GM) / 4 zaposlenika + 1PM / 100 m ² proizvodnog prostora
obrtnička građevina	1PM (GM) / 3 zaposlenika + 1PM / 100 m ² bruto površine građevine
trgovačka građevina	10 PM / 100 m ² prodajnog prostora
ugostiteljsko-turistička građevina, u građevinskom području naselja, na površinama za stambenu i mješovitu namjenu	1 PM (GM) / 1 smještajna jedinica
ugostiteljsko-turistička građevina, u građevinskom području naselja, na površinama ugostiteljsko-turističke namjene	1 PM (GM) / 1 smještajna jedinica (automobil) + 1 PM (GM) / 30 smještajnih jedinica (autobus)
ugostiteljsko-turistička građevina u građevinskom području izvan naselja, za izdvojenu ugostiteljsko-turističku namjenu	20-50 PM (GM) / 100 kreveta
ostali ugostiteljski sadržaji	20 PM (GM) / 1.000 m ² bruto površine građevine

Minimalna veličina građevne čestice izdvojenog parkirališta ili garaže određuje se prema normativu 35 m² prometne površine po svakom vozilu za osobne automobile, a 120 m² prometne površine za autobuse. U prometne površine uračunate su površine parkirnog mjesta 2,5 x 5,0 metara, prilazna cesta 2,5 x 6,0 m, te priključenje na javnu površinu za osobe, a 12 x 4 m parkirno mjesto + 1 x 4,0 prilazne ceste, te priključenje na javnu površinu za autobuse.

Koeficijent izgrađenosti (k_g) izdvojenog parkirališta ili garaže je odnos između površine građevne čestice i uređenih i izgrađenih prometnih površina, i iznosi najviše:

- za uređenje u jednoj razini: 0,8,
- za uređenje u dvije ili više razine: 0,6.

Visina izdvojene zgrade garaže može biti najviše dvije nadzemne etaže, od točke konačno zaravnatog terena.

Prilazi izdvojenim parkiralištima ili garažama izvode se prema tehničkim normativima, s postojećih internih prometnica uz osnovnu građevinu ili s drugih javnih prometnica ili prometnih površina prema uvjetima nadležnih službi ili poduzeća.

Ukoliko se izdvojeno parkiralište ili garaža nalazi s druge strane državne ceste mora se osigurati minimum pješački prijelaz u dvije razine.

Na javnim parkiralištima za automobile treba osigurati za automobile invalida najmanje 5% parkirališnih mjesta od ukupnog broja parkirališta, a najmanje jedno parkirališno mjesto na parkiralištima s manje od 20 mjesta.

Prilazi pješačkim prijelazima kolnika trebaju biti prilagođeni za korištenje osoba s poteškoćama pri kretanju.

Pješački promet

Prostornim planom priazane su postojeće i planirane pješačke staze na području općine Brela i to:

- pješačka staza uz županijsku cestu Ž6195 (uređenje postojeće),
- mreža pješačkih staza i javnih stubišta koja povezuju građevinska područja naselja, na prostoru naselja Brela, s obalnom šetnicom,
- obalna šetnica koja uz morsku obalu povezuje dijelove naselja Brela od Jakiruše do Solina.

Pješačke staze uz kolnike, gdje god terenski uvjeti omogućavaju, planiraju se sa najmanje 1,2 m širine, iznimno 0,9 m.

Za savladavanje visinskih razlika između dijelova naselja Brela planovima uređenja užih područja uspostaviti će se mreža pješačkih staza, javnih stubišta i placeta, tako da se osobama s poteškoćama u kretanju omogući pristup svim glavnim javnim ustanovama (zdravstvo, pošta, banka, lokalna uprava i sl.).

Pješačke staze i šetnice uz more mogu se proširivati i kvalitetno nadograđivati na postojeću mrežu putova, valorizirajući prirodne vrijednosti i uz obvezno korištenje prirodnog kamena (podzidi, potporni zidovi i sl), kombinacija betona i kamena i sl.

Na području naselja Brela uređenje pješačkih staza utvrđuju planovi uređenja užih područja.

Prostorni plan utvrđuje trasu staze za "Podbiokovsku turističku stazu", koja je prikazana na kartografskom prikazu 1B "Korištenje i namjena površina - Promet, pošta i telekomunikacije". Pri uređenju staze se uređuje prema sljedećim uvjetima:

- trasa koristi tradicionalne i povijesne putove na obroncima Biokova,
- staza je namijenjena prometu pješaka, bicikla, zaprega i jahačima,
- širina staze je najmanje 3 m, s ugibalištima gdje teren dopušta,
- staza se polaže i uređuje uklapanjem u krajobraz,
- staza je od makadama i prirodnog kamena,
- uređenje staze temelji se na Prostornom planu i posebnim uvjetima poduzeća koje upravlja Parkom prirode Biokovo.

Pomorski promet

Prostornim planom, na području općine Brela, u sustavu pomorskog prometa predviđena je luka za javni promet lokalnog značaja (postojeća) i četiri luke posebne namjene - sportske luke (planirane). Na lokaciji u uvali Soline, predviđen je smještaj luke za javni promet te planirana sportska luka. U uvali Stomarica planirana je sportska luka, smještena na lokaciji postojeće luke te planirana sportska luka, južno od postojeće. Na lokaciji Luka planirana je sportska luka.

Međusobnim povezivanjem navedenih luka u prometni sustav omogućena je lokalna morska veza tokom trajanja turističke sezone, kojom je predviđeno rasterećenje kopnenog automobilskeg prometa i obogaćenje turističke ponude.

Prostornim planom utvrđen je i unutarnji plovni put, u svrhu povezivanja luka županijskog značaja, tj. na prostoru općine vezu između dviju najbližih luka - Omiša i Baške vode.

Zračni promet

U javnom zračnom prometu, stanovnici sa područja općine Brela, orijentirani su na korištenje zračne luke Split. Prostornim planom, na prostoru općine, predviđen je smještaj helidroma, odnosno javnog uzletišta za helikoptere, čiju će lokaciju odrediti plan užeg područja.

Pošta

Broj jedinica poštanske mreže na području općine u budućnosti neće se mijenjati, osim ukoliko se ukaže potreba za proširenje temeljem zahtjeva nadležnog javnog poduzeća. Zadržava se poštanski ured Brela, odnosno jedinica poštanske mreže i planira nova ispostava na lokaciji, koju će uvrstiti plan užeg područja.

Poboljšanja će se bazirati na primjeni novih tehnologija uz zadržavanje dostignutog standarda.

Prilagodljivost većine elemenata poštanskog sustava prostoru omogućava njegovo uklapanje u postojeće ili planirane građevine. Stoga ne postoji potreba za posebnom rezervacijom prostora na nivou ovog Plana već jedino za osiguranjem zaštite postojećih elemenata sustava.

Telekomunikacije

Osnovna telekomunikacijska usluga koja po značaju višestruko nadilazi sve ostale usluge, svakako je prijenos govornih informacija kroz nepokretnu i pokretnu telefonsku mrežu. Obzirom na izgrađenost telefonske mreže, kako nepokretne tako i pokretne, ova je usluga dostupna cjelokupnom pučanstvu općine Brela.

U osnovne telekomunikacijske usluge spadaju i usluge ostalih mreža - Mreže za prijenos podataka iznajmljenim vodovima, Croapak, Croline, Internet i ATM. Obim ovih usluga je u skladu s potrebama korisnika, a korištenje je moguće na cijelom području općine Brela.

Javna telekomunikacijska mreža je infrastruktura za pružanje, pored osnovnih i ostalih telekomunikacijskih usluga. Na području općine Brela omogućeno je korištenje svih telekomunikacijskih usluga koje su tehnološki razvijene i ekonomski opravdane.

Posebne telekomunikacijske usluge, pored osnovnih, koje se danas mogu koristiti su:

- audiotekst,
- usluge inteligentne mreže (IN),
- ISDN,
- videokonferencija i
- videotelefonija i dr.

Srednjoročnim planom razvitka 2002-2006. godine u navedenom razdoblju HT d.d., TKC Split ne predviđa nova komutacijska čvorišta. Planira se uvođenje novih tk usluga, modernizacija postojeće telekomunikacijske infrastrukture s posebnim naglaskom uvođenja projekta NGN (Next generation network) – nova mrežna generacija.

Primarne telekomunikacijske pravce od postojeće telekomunikacijske infrastrukture do budućih objekata koji se opremaju infrastrukturom, potrebno je ucrtati po postojećem ili budućim prometnicama.

U sustavu pokretnih telekomunikacija planiran je smještaj baznih radijskih stanica u formi prihvata na tornju Dobrovoljnog vatrogasnog društva Brela na Kričku i Hotelu Soline.

3.5.2. ENERGETSKI SUSTAV

Opskrba plinom

Prostornim planom predviđena je, na području općine Brela, trasa planiranog magistralnog plinovoda i mjerno-redukcijska stanica MRS Brela.

Magistralni plinovod, maksimalnog radnog tlaka 75/50 bara, je planiran na trasi iz smjera Šestanovca do mjerno-redukcijske stanice MRS Brela.

Na lokaciji Novaci, u točki spoja magistralnog plinovoda na mjerno-redukcijsku stanicu MRS Brela tlak se reducira na tlak od 4 bara.

Elektroenergetika

Na kartografskom prikazu 2A "Infrastrukturni sustavi - Energetski sustav", prikazan je elektroenergetski sustav HEP-a, koji opskrbljuje elektroenergetske potrošače općine Brele. Na navedenom kartografskom prikazu prikazani su:

- dalekovod 110 kV: TS Kraljevac - TS Makarska i
- dalekovod 35 kV: TS Kraljevac - TS Baška Voda.

U budućnosti će se prelaskom na srednjenaponski nivo trasa dalekovoda DV 35 kV supstituirati sa DV 20 kV dalekovodom.

3.5.3. VODNOGOSPODARSKI SUSTAV

Vodoopskrba

Temeljem okvirnog proračuna dnevnih potreba vode za planski period do 2015. godine vidljivo je da je za općinu Brele potrebno predvidjeti znatnu količinu rezervoarskog prostora. Također je Planom predviđena i nova trasa regionalnog vodovoda, te spojni cjevovod na potezu između vodosprema Rogač-Soline-Šošići.

Kako je glavina naselja i hotelski smještajni kapaciteti, te skoro sva turistička ponuda smještena ispod visinske kote 75 m.n.v. potrebno je planirati izgradnju nekoliko vodosprema na toj koti.

Planom se predviđaju tipske vodospreme kapaciteta od 1.000 m³. Planom je predviđena jedna nova vodosprema u neposrednoj blizini postojeće vodospreme Šošić. Nova vodosprema se planira sa 2.000 m³.

Za potrebe vodoopskrbe zapadnog dijela naselja Brele predviđa se na području postojeće vodospreme Zelići također nova vodosprema kapaciteta 1.000 m³.

Također se planom predviđa i lokacija vodospreme na području Soline 1000 m³ za istočni dio naselja. Slijedeću vodospremu na koti 75 m.n.v. treba izvesti uz već postojeću vodospremu Rogač za potrebe hotelskog kompleksa (1000+1000 m³).

Za stanovništvo koje je naseljeno između 75 m.n.v.-125 m.n.v. predviđena je vodosprema na lokaciji Ivanci 500 m³.

Također je potrebno izgraditi i vodospremu za naselje Novaci na koti 215 m.n.m., a kapacitet ove vodospreme će iznositi 500 m³. Planom se predviđa i dodatnih 1000 m³ vodospreme na lokaciji Kričak na koti 175 m.n.v kao i vodospremu na lokaciji Medići 500 m³ na istoj visini. Uz postojeću prekidnu komoru Bekavci potrebno je izvesti vodospremu Bekavci 500 m³ na koti 225 m.n.m. Ovime bi se osigurali potrebni kapaciteti za područja treće i četvrte visinske zone.

Izgradnju vodosprema treba pratiti i zamjena već starih i dotrajalih vodovodnih cijevi kao i ugradnja novih.

Izgradnjom novih vodosprema riješit će se problem pitke vode u najzahtjevnijem ljetnom periodu, a osim toga i osigurati dovoljne količine vode za potrebe gašenja eventualnih požara te dovoljne rezerve u slučaju prekida opskrbe vodom zbog eventualnog kvara na regionalnom vodovodu.

Postojeće vodospreme ostaju i dalje u funkciji uz potrebu prilagodbe njihovih režima rada i usklađivanja s novim vodosprema, što je svakako problem koji će se detaljnije rješavati u višim fazama projektiranja.

Izgradnja vodosprema predviđena je po fazama s prioritetom u izgradnji onih vodosprema koje pokrivaju prvu zonu (75 m.n.v.).

Za kvalitetniju vodoopskrbu naselja Gornja Brela Planom se predviđa gradnja nove vodospreme na lokaciji između naselja Subotiče i Škrabići 500 m³ (310 m.n.m.) koja bi se punila iz postjećeg cjevovoda na kojemu je potrebno ugraditi crpku.

Odvodnja

U planskom periodu do 2015 godine potrebno je izgraditi sustav kanalizacije u preostalom dijelu naselja koji još uvijek otpadne vode ispušta u podzemlje.

Sadašnju izgrađenost vodovodne mreže u prvoj fazi treba pokriti i izgradnjom kanalizacije kako bi se maksimalno zaštitilo podzemlje od nekontroliranog ispuštanja otpadnih voda.

U daljnjim fazama izgradnju vodovoda ukorak treba pratiti i izgradnja kanalizacije. U tom razdoblju nužno je izvesti kanalizaciju u potpunom naselju iznad i ispod magistrale te na taj način transportirati sve otpadne vode do lokacije Dugi rat gdje se nalazi postojeći podzemski ispušt.

Također je potrebno predvidjeti i rekonstrukciju dijela obalnog kolektora na potezu od CS "Podcrkavlje" do crpne stanice na lokaciji uređaja jer je na tom dijelu kolektor ugrožen izgradnjom objekata na samom kolektoru.

Za dijelove naselja ili individualne izgradnje koje se ne mogu spojiti na kanalizacijsku mrežu zbog konfiguracije terena ili neekonomičnosti izvedbe potrebno je predvidjeti septičke jame i izvesti ih prema sanitarno-tehničkim i higijenskim uvjetima kako bi se osigurala zaštita podzemlja. Iznimno, u izgrađenom dijelu građevinskog područja naselja, na prostoru naselja Brela i Gornja Brela, do izgradnje javne mreže odvodnje, građevine stambene namjene mogu se spojiti na individualne uređaje do veličine 10 ES, na način prihvatljiv s aspekta zaštite okoliša. Građevine kapaciteta preko 10 ES mogu se u izgrađenom dijelu građevinskog područja naselja graditi uz uvjet da imaju odgovarajući uređaj za pročišćavanje otpadnih voda.

Svi hotelski kompleksi sa restoranima prije ispuštanja otpadnih voda u sustav javne kanalizacije dužni su izgraditi separatore ulja i masti ukoliko isti još ne postoje.

Za naselja Škrabići, Subotišće, Gornja Brela koja se nalaze u zaleđu Biokova uz postojeću cestu, planira se izgradnja kanalizacije i uređaja za pročišćavanje otpadnih voda za potrebe stanovništva i budućih planiranih komunalnih i poslovnih zona. Obzirom da je pročišćenu otpadnu vodu moguće ispustiti jedino u postojeće vododerine ili podzemlje jer se naselja nalaze daleko od prirodnih prijemnika planira se drugi stupanj pročišćavanja (biološki uređaj).

Kako je već u prethodnim poglavljima navedeno, oborinska odvodnja u općini Brela nije riješena na odgovarajući način jer se oborinske vode koje se skupljaju s prometnica i javnih površina te krovnih ploha transportiraju kroz otvorene kanale koji nisu regulirani na zadovoljavajući način niti po obliku, a naročito ne po veličini protjecajnog profila.

Dodatni problem je što se na pojedinim mjestima oborinska odvodnja ilegalno spaja u sustav razdjelne kanalizacije što je nedopustivo jer se na taj način crpna postrojenja i kanalizacijski sustav u cijelini opterećuju hidrauličkim dotocima na koje nisu dimenzionirani. Osim toga u kanalizaciji se stvaraju nakupine smeća i krutih tvari koje mogu prouzročiti oštećenje crpki, a taloženjem u kanalizaciji smanjuju i protjecajni profil cjevovoda. Stoga je prije izgradnje samog uređaja potrebno spriječiti miješanje oborinske vode sa sanitarnom otpadnom vodom na način da se postojeći otvoreni kanali na krajevima zacijevu i oborinska voda ispusti u podzemlje ili more na za to odgovarajućim mjestima. Za slučaj da se pokaže da je zagađenost oborinskih voda takva da je nije moguće ispustiti u more problem će se riješiti izvedbom taložnice u kojoj će se prije ispusta sve plivajuće i lako taložive tvari istaložiti te na taj način zaštititi more od zagađenja.

Kako do sada u općini Brela nije izveden uređaj za pročišćavanje otpadnih voda nego se otpadne vode upuštaju u podmorje bez prethodnog pročišćavanja, predviđena je izgradnja uređaja sa I stupnjem pročišćavanja otpadnih voda (mehanički stupanj pročišćavanja).

Tablicom 40 je prikazana projekcija broja stanovništva za područje općine Brela za period do 2015 godien prema Županijskom prostornom planu:

Planirani broj stanovnika 2015. godine	Planirani ukupni broj ležaja povremenih stanovnika 2015. godine	Planirani broj ležaja u turizmu 2015. godine	Planirani ukupni broj ležaja + stalno stanovništvo 2015. godine
2.000	1.500	7.500	10.500

Prema Pravilniku o graničnim vrijednostima pokazatelja, opasnih i drugih tvari u otpadnim vodama [NN 40/99] izdanim od Državne uprave za vode, Izmjenama i dopunama pravilnika o graničnim vrijednostima pokazatelja opasnih i drugih tvari u otpadnim vodama [NN 6/01] akvatorij hvarsko-bračkog kanala svrstan je u manje osjetljiva područja (područja sa dobrom izmjenom vodene mase koja nisu podložna eutrofikaciji ili smanjenju kisika) te se za takva područja za veličine uređaja od 10.000 do 50.000 ES predviđa I stupanj pročišćavanja tj. samo mehaničko pročišćavanje.

Pri izgradnji uređaja važno je obratiti pozornost na faznost izgradnje cjelokupnog postrojenja s tim da se u startu moraju osigurati potrebne površine za izgradnju cjelokupnog postrojenja. To se prvenstveno odnosi na tlocrtnu površinu lokacije, kao i na građevinske gabarite pojedinih objekata unutar lokacije budućeg uređaja.

Za potrebe izvedbe mehaničkog stupnja potrebno je izgraditi slijedeće objekte:

- zgrada rešetke (gruba i fina rešetka) - postoji na lokaciji kao objekt,
- stanica za prihvrat fekalnog mulja iz septičkih jama,
- aerirani pjeskolov-mastolov,
- primarna taložnica,
- zgrada dehidracije i kemijske stabilizacije mulja ili ugušćivač mulja,
- izlazno kontrolno-mjerno okno i
- upravno pogonska zgrada.

Za potrebe obrade mulja koji se javlja u primarnoj taložnici potrebno je izvesti objekt u kojem se vrši dehidracija i kemijska stabilizacija mulja. Nakon dehidracije i kemijske stabilizacije mulj se može odvesti na deponiju. U slučaju da se ne vrši kemijska stabilizacija mulja potrebno je izgraditi ugušćivač mulja u kojem mulj dozrijeva i ugušćuje se na barem 5% suhe tvari (ST) do trenutka kada postaje biološki neopasan te se može odvesti na deponiju ili iskoristiti u druge za to dopuštene svrhe.

Gore pobrojani objekti su jedan segment koji predstavlja mehaničko pročišćavanje, a ovako koncipirani, u budućnosti omogućavaju proširenje i na biološki stupanj pročišćavanja ako se promjeni zakonska regulativa te pooštire kriteriji za ispuštanje otpadnih voda radi kvalitetnije zaštite podmorja, biljnog i životinjskog svijeta.

Neovisno o prethodno navedenom ukoliko se općina Brela namjerava i dalje razvijati kao elitna turistička destinacija u budućnosti će se morati razmišljati i o II stupnju pročišćavanja otpadnih voda tj. biološkom pročišćavanju.

Potrebna površina za izgradnju kompletnog mehaničkog uređaja za pročišćavanje otpadnih voda sa svim pratećim objektima procijenjena je na cca 3.000 m² tj, 0,3 ha.

3.6. POSTUPANJE S OTPADOM

Zbrinjavanje otpada s područja općine Brela rješava se na jednom od četiri odlagališta na području Splitsko-dalmatinske županije. Sakupljanje otpada s cijelog područja Općine Brela vrši komunalno poduzeće Greben d.o.o. iz Brela i obradu korištenjem postupka baliranja, na području Grada Makarske, za sve jedinice lokalne samouprave s područja Makarskog primorja. Ovakav način zbrinjavanja otpada predviđen je do uspostave i puštanja u rad jedinstvenog Centra za gospodarenje otpadom za cijelu županiju.

Na području građevinskog područja izvan naselja za izdvojenu namjenu, Poslovne zone Naret, planirane su komunalno servisne površine, u svrhu odlaganja inertnog otpada. Do izgradnje poslovne zone odlaganje otpada ima svrhu pripreme zemljišta. Donošenjem urbanističkog plana uređenja za predmetnu zonu, unutar navedenog građevinskog područja će biti planirane površine za organizirano odlagalište inertnog otpada. Organizacija i nadzor odlagališta te gospodarenje inertnim otpadom je predviđeno u nadležnosti komunalnog poduzeća Greben d.o.o. iz Brela.

3.7. SPRJEČAVANJE NEPOVOLJNA UTJECAJA NA OKOLIŠ

Mjere sprečavanja nepovoljnog utjecaja na okoliš obuhvaćaju skup aktivnosti usmjerenih na očuvanje okoliša u naslijeđenom, prvotnom ili neznatno promijenjenom stanju.

Utvrđenim kriterijima i mjerama zaštite prvenstveno u skladu sa Zakonom o zaštiti okoliša [NN 48/95] kao krovnim zakonom te drugim zakonima temeljenim na njegovim odredbama i posebnim propisima nepovoljni utjecaji na okoliš svode se na najmanju moguću mjeru.

Prostorni plan daje prednost onim rješenjima uređenja prostora koja uvažavaju i štite okoliš budući da su uvjeti zaštite okoliša jedan od temeljnih kriterija prihvaćanja novih sadržaja, funkcija i tehnologija.

ZAŠTITA MORA

Mjere za zaštitu obalnog mora od zagađenja provode se kvalitetnim zbrinjavanjem otpadnih voda što podrazumijeva izgradnju cjelokupnog sustava fekalne kanalizacije sa uređajem za pročišćavanje otpadnih voda te primjerenim tretmanom oborinskih voda.

Za područje Brela predviđen je uređaj sa I stupnjem pročišćavanja (mehanički stupanj).

Za tretiranje oborinskih voda sa parkirališta, prometnih površina, otvorenih i manipulativnih površina predviđa se ugradnja separatora ulja na navedenim površinama prije ispuštanja oborinskih voda u priobalno more.

Ostale mjere za sprečavanje i smanjivanje onečišćenja mora su:

- unapređivanje službe zaštite i čišćenja mora i plaža,
- kontinuirano ispitivanje bakteriološkog stanja zagađenosti mora na priobalnom području radi preventivne zaštite kupaca i
- u luci osigurati prihvat istrošenog ulja sa brodica postavljanjem kontejnera za prihvat istih.

ZAŠTITA TLA

Šumsko zemljište

Šume na području općine Brela sastavni su dio šumskogospodarskog područja Republike Hrvatske prema važećoj zakonskoj regulativi kao šume i šumska zemljišta na području krša. Gospodarenje ovim šumama u državnom vlasništvu vrši javno poduzeće odnosno tvrtka Hrvatske šume d.o.o. – Šumarija Makarska.

Ovim Planom potiče se takvo gospodarenje šumama i njihovo korištenje te primjena onih mjera zaštite i očuvanja koje u svom opsegu i obliku ne ugrožavaju stabilnost ekosustava i ne umanjuju njihove općekorisne funkcije. Sve aktivnosti i djelatnosti na području šuma i šumskog zemljišta moraju biti u skladu kako s osnovnim tako i s posebnim propisima nadležnih za zaštitu šuma.

Primjena ovih mjera posebno se odnosi na zaštićene i predložene za zaštitu dijelove prirode, na području općine, u kategoriji zaštićenog značajnog krajobraza - Plaža i park-šuma u Brelima te u kategoriji posebnog rezervata šumske vegetacije - Bukovac i Borovac.

Oštećenja šuma na području općine Brela uglavnom su posljedica sječe za potrebe ogrjeva koje se i danas koriste, u nedostatku drugih energenata. Štete nastale navedenom aktivnošću sječe mogu se smanjiti primjenom mjera koje predviđaju upotrebu drugih energenata za potrebe grijanja (plin, električna energija i dr.) i koje omogućavaju rezultate u kratkom roku.

U ostalim područjima mjere zaštite šuma odnose se na:

- očuvanje postojećih šumskih resursa, osim iznimno na području općine gdje se predviđaju infrastrukturne građevine od državnog i županijskog značaja te površine izvan naselja za izdvojene namjene,
- poticanje pravilnog gospodarenja koje sprečava narušavanje ekološke ravnoteže u cjelokupnom ekosustavu,
- zaštitu posebnih vrijednosti u kategoriji zaštićenog značajnog krajobraza i posebnog rezervata šumske vegetacije,
- poticanje korištenja tehnologija koje ne povećavaju onečišćavanje zraka čime neposredno ugrožavaju i šumske resurse.

Poljoprivredno zemljište

Općina Brela je vrlo siromašna općina po ukupno pogodnom zemljištu za razvoj poljoprivrede. Nasljeđe obradivih tala je niskog boniteta, najčešće prekriveno maslinom kao najvažnijom kulturom toga kraja. Zato pored izričite zaštite tala kartiranih jedinica br. 1 i 2 treba preporučiti i zaštitu maslina odnosno tala kao njihovog staništa.

Treba naglasiti da pedološki podaci koji su korišteni prilikom vrednovanja zemljišta za izradu kartografskih prikaza u mjerilu 1:25.000 trebalo bi novelirati i dopuniti novim pedološkim istraživanjima kako bi se sagledali značajni poljoprivredni resursi zemljišta koji nisu mogli biti sagledani i kompletirani iz postojećih podataka.

Stare i novo prikupljene podatke trebalo bi objediniti kroz geografsko informatički sustav (GIS) pomoću kojeg bi se na razini općine moglo jednostavno i na brz način pronalaziti odgovarajući podaci o svim prostornim resursima.

Izrada tematskih karata u GIS tehnologiji omogućuje pregled svih poljoprivrednih potencijala, njihovih mogućnosti, organizaciju i gospodarenje, a posebno ulogu u zaštiti poljoprivrednog zemljišta od nenamjenskog korištenja izvan poljoprivrede.

Takav projekt bio bi od koristi svim korisnicima zemljišta u gospodarenju pri čemu se mogu sagledati sve potrebe u prostoru, a također i ažurirati katastar općine, odnosno imovinsko-pravni odnosi u zemljišno-knjižnom odjelu.

ZAŠTITA ZRAKA

Osnovna zadaća zaštite zraka koja se ovim Planom utvrđuje, je očuvanje te poboljšanje kakvoće, odnosno smanjenje emisije na prostoru općine te postizanje kakvoće zraka u skladu s preporučenim vrijednostima kakvoće zraka (PV), odnosno graničnim vrijednostima kakvoće zraka (GV).

Sustav upravljanja kakvoćom zraka na općinskoj razini temelji se na uključivanju u mrežu postaja za praćenje kakvoće zraka te dokumentima zaštite i poboljšanja kakvoće zraka.

Budući da se na području općine Brela ne nalazi niti jedna postaja koja bi utvrdila kakvoću zraka potrebno je uspostaviti područnu mrežu koja bi utvrdila kakvoću zraka za područje općine Brela.

Područnu mrežu treba uspostaviti posebno na onim prostorima gdje postoje najveći stacionarni izvori onečišćavanja zraka - područje poslovne zone Škrabići te područja gdje se kao izvori onečišćavanja zraka pojavljuju prijevozna sredstva - prostori uz državne ceste, a posebno uz državnu cestu D8 do izgradnje brze državne ceste od Dubaca prema Zadvarju i Šestanovcu, odnosno rekonstrukcije državne ceste D39.

Nadležnost uspostave područne mreže postaja za mjerenje kakvoće zraka ima Općina, a lokacije postaja i program mjerenja te osiguranje njegove provedbe su u nadležnosti Općinskog vijeća.

ZAŠTITA OD BUKE

Mjere zaštite od buke, koju zakonska regulativa utvrđuje kao svaki zvuk koji prekoračuje najviše dopuštene razine utvrđene provedbenim propisom s obzirom na vrijeme i mjesto nastanka u sredini u kojoj ljudi rade i borave, imaju svrhu sprečavanja nastanka buke te smanjenje postojeće buke na dopuštenu razinu.

U svrhu osiguravanja provedbe mjera zaštite od buke Općina Brela, kao jedinica lokalne samouprave, temeljem odredbi Zakona o zaštiti od buke [NN 20/03], dužna je izraditi osnovne dokumente za utvrđivanje i praćenje razine buke na prostoru općine Brela - kartu buke i akcijski plan.

Karta buke, kao prikaz postojećih i predviđenih razina emisija buke te prekoračenja dopuštenih razina buke i broj ljudi i/ili stanova izloženih buci određene razine na području općine Brela, predstavlja stručnu podlogu za izradu prostornih planova i treba je donijeti u roku od 3 godine od dana stupanja na snagu navedenog Zakona.

Akcijski plan, koji sadrži prikaz mjera za provedbu smanjenje buke na dopuštene razine na području općine Brele, treba donijeti u roku od 5 godina od dana stupanja na snagu navedenog Zakona.

Razina buke, temeljem važeće zakonske regulative - Pravilnika o najvišim dopuštenim razinama buke u sredini u kojoj ljudi rade i borave [NN 145/04], utvrđuje se kao najviša dopuštena ocjenska ekvivalentna razina buke (L_{RAeq}) u sredini u kojoj ljudi rade i borave, izražena u decibelima dB(A).

Prostornim planom predviđa se da u radnim prostorijama najviše razine buke koju stvaraju neproizvodni izvori, ovisno o vrsti djelatnosti, ne smiju preći razine dopuštene važećom zakonskom regulativom.

U boravišnim prostorijama stambenih zgrada, najviša dopuštena ocjenska ekvivalentna razina buke (L_{RAeq}) ne smije preći vrijednost između 30 i 40 dBA danju te 25 i 30 dBA noću, ovisno o zoni. Najviše dopuštene razine buke L_{A95} u zatvorenim boravišnim prostorijama niže su za 10 dB od L_{Aeq} navedenih vrijednosti.

Na vanjskim prostorima najviše razine buke ne smiju preći razine dopuštene važećom zakonskom regulativom, pri čemu nadležno upravno tijelo Općine Brele određuje općinsko središte, u smislu u kojem se definira navedenim Pravilnikom.

ZAŠTITA OD ELEMENTARNIH NEPOGODA I RATNIH OPASNOSTI

Zaštita od elementarnih nepogoda i ratnih opasnosti obuhvaća mjere koje se odnose na sklanjanje stanovništva, zaštitu od rušenja i potresa te zaštitu od požara, a temelji se posebno na slijedećim propisima:

1. Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o unutarnjim poslovima [NN 76/94, 161/98, 29/00, 53/00],
2. Pravilniku o mjerama zaštite od elementarnih nepogoda i ratnih opasnosti u prostornom planiranju i uređenju prostora [NN 29/83, 36/85, 42/86],
3. Pravilniku o kriterijima za određivanje gradova i naseljenih mjesta u kojima se moraju graditi skloništa i drugi objekti za zaštitu [NN 2/91],
4. Pravilniku o tehničkim normativima za skloništa [SL 55/83],
5. Zakonu o prostornom uređenju [NN 30/94, 68/98, 32/00, 61/02, 100/04],
6. Zakonu o zaštiti i spašavanju [NN 174/04].

Sklanjanje stanovništva

Temeljem Pravilnika o kriterijima za određivanje gradova i naseljenih mjesta u kojima se moraju graditi skloništa i drugi objekti za zaštitu [NN 2/91] izgradnja skloništa i drugih objekata za zaštitu stanovništva utvrđuje se za gradove i naseljena mjesta s preko 2.000 stanovnika, osim iznimno ako se gradovi ili naseljena mjesta s manje od 2.000 stanovnika nalaze na području označenom stupnjem ugroženosti 1. do 4. Najniži 4. stupanj ugroženosti odnosi se na manje ugrožena gradove i naseljena mjesta u kojima živi od 2.000 do 5.000 stanovnika.

Na području općine Brele ne postoji niti jedno naselje koje odgovara kriterijima navedenog propisa po kojima se utvrđuje obavezna izgradnja skloništa ili drugih objekata za zaštitu stanovništva budući da sva naselja imaju pojedinačno manje od 2.000 stanovnika odnosno da se ne nalaze u blizini objekata koji bi mogli biti cilj napada u ratu ili objekata kod kojih bi veliki kvarovi (havarije) na postrojenjima mogli uzrokovati kontaminaciju zraka i okoliša.

Zaštita od rušenja i potresa

Prostornim planom mjere zaštite od rušenja predviđene su osiguravanjem odgovarajućih udaljenosti između građevina te njihovo projektiranje i gradnju u skladu s nadležnom važećom zakonskom regulativom te tehničkim propisima i normama, u skladu seizmotektonskim karakteristikama područja općine Brele.

Zaštita od požara

Prostornim planom mjere zaštite od požara predviđene su projektiranjem i izvedbom građevina u skladu s nadležnom važećom zakonskom regulativom te tehničkim propisima i normama te provedbom mjera u šumskim predjelima u skladu s nadležnom važećom zakonskom regulativom. Na području općine Brele brigu o uspješnom provođenju i poduzim mjere za unapređenje zaštite od požara i organizaciju zaštite od požara treba voditi nadležno tijelo jedinice lokalne samouprave, dok predstavničko tijelo općine donosi plan zaštite od požara na temelju procjene ugroženosti od požara, po prethodno pribavljenom mišljenju nadležnog ministarstva. Mjere zaštite od požara tijekom zahvata u prostoru se provode u skladu s odredbama koje propisuju:

1. Zakon o zaštiti od požara [NN 58/93 i 33/05],
2. Zakon o zapaljivim tekućinama i plinovima [NN 108/95],
3. Zakon o prijevozu opasnih tvari [NN 97/93, 34/95 i 151/03],
4. Pravilnik o uvjetima za vatrogasne pristupe [NN 34/94 i 142/03],
5. Pravilnik o zapaljivim tekućinama [NN 54/99],
6. Pravilnik o izgradnji postrojenja za tekući naftni plin i o uskladištavanju i pretakanju tekućeg naftnog plina [NN 158/03],
7. Pravilnik o tehničkim normativima za hidrantsku mrežu za gašenje požara [NN 158/03] – predvidjeti vanjsku hidrantsku mrežu,
8. Pravilnik o postajama za opskrbu prijevoznih sredstava gorivom [NN 93/98],
9. Pravilnik o građevinama za koje nije potrebno ishoditi posebne uvjete građenja glede zaštite od požara [NN 35/94],
10. Pravilnik o zaštiti od požara ugostiteljskih objekata [NN 100/99],
11. Ostali pravilnici i usvojena pravila tehničke prakse kojima su propisane mjere zaštite od požara.

ZAŠTITA OD NEIONIZIRAJUĆIH ZRAČENJA I ELEKTROMAGNETSKIH POLJA

Zaštita od neionizirajućih zračenja i elektromagnetskih polja obuhvaća slijedeće mjere:

- izradu predviđanja izloženosti zračenju te procjenu elektromagnetskih polja,

- kontrola nakon uključivanja izvora elektromagnetskog vala te mjerenje elektromagnetskih polja nakon izgradnje,
- korištenje opreme koja ima certifikate o usklađenosti s međunarodnim normama,
- redovne kontrole razine emitiranja elektromagnetskih polja,
- procjena i mjerenja koje vrše ovlaštene neovisne pravne osobe s ovlaštenjem nadležnog Ministarstva,
- Potvrdu o sukladnosti s nizom europskih i svjetskih normi koju izdaje Hrvatska agencija za telekomunikacije za svaku postavljenu baznu stanicu,
- ostale mjere zaštite u skladu s važećim odnosnim propisima.

Zaštita od neionizirajućih zračenja i elektromagnetskih polja temelji se posebno na slijedećim propisima:

- Zakonu o zaštiti od neionizirajućih zračenja (NN 105/99),
- Pravilniku o zaštiti od elektromagnetskih polja (NN 204/03, 15/04),
- Pravilniku o ograničenjima jakosti elektromagnetskih polja za radijsku opremu i telekomunikacijsku terminalnu opremu (NN 183/04).